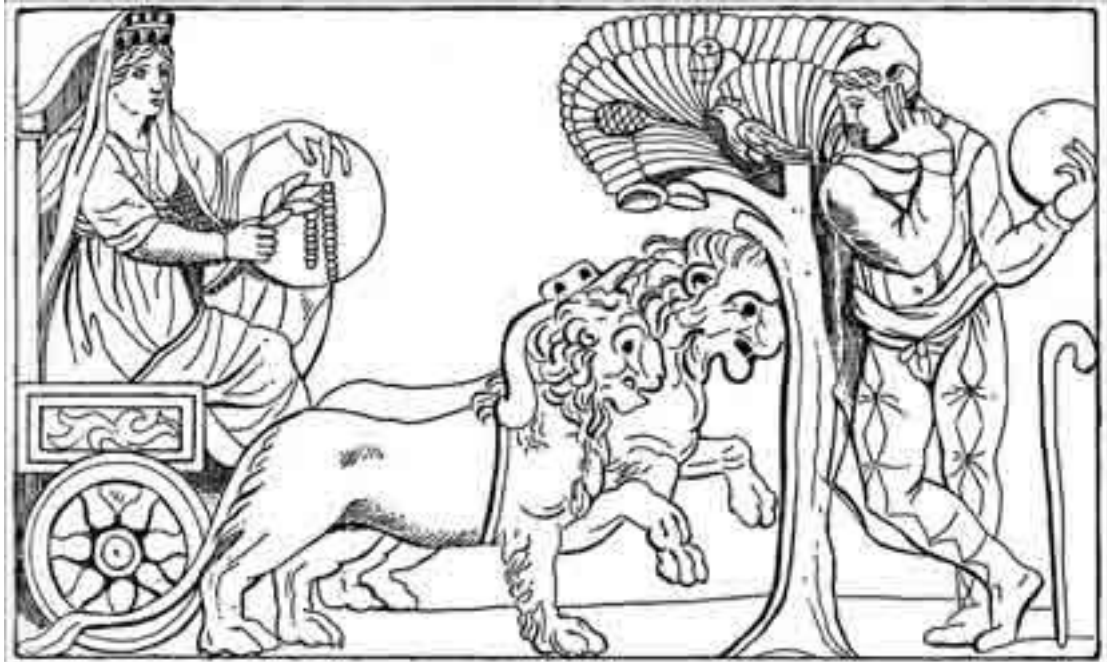

En studie av bruksfunksjonen til Campus Magna Mater i Ostia

Masteroppgave i Arkeologi
Institutt for AHKR
Det humanistiske fakultetet
Universitetet i Bergen
Vår 2014

Linn Christine Meland

Innholdsfortegnelse

Forord.....	4
Summary	4
Kapittel 1. Problemstilling og mål for oppgaven.....	6
Kapittel 2. Materiale og Metode	7
2.1 Mitt materiale	7
2.2 Metode.....	9
2.2.1 Klassifikasjon	9
2.2.2 Romslig analyse	9
2.2.3 Kontekstuell tilnærming	10
2.2.4 Komparativ analyse.....	11
Kapittel 3. Forskningshistorie	12
Kapittel 4. Magna Mater kultens utvikling.....	16
4.1 En introduksjon til Magna Mater kulten	16
4.2 Magna Mater i Anatolia og den greske verden	16
4.3 Magna Mater sin ankomst til Roma	17
4.4 Magna Mater kultens ritualer under Republikken i Roma	18
4.5 Presteskapet til Magna Mater i det romerske samfunnet.....	21
4.6 Magna Mater kultens rituelle utvikling i begynnelsen av keiserimperiet	22
4.7 Magna Mater kulten i det første og det andre århundret e. Kr.....	23
4.8 Marsfestivalen	24
4.9 Taurobolium	27
Kapittel 5. Magna Mater tempelet på Palatinen	28
Kapittel 6. Introduksjon til Ostia, landskapsanalyse og analyse av Campus Magna Mater.....	31
6.1 Introduksjon til Ostia.....	31
6.2 Landskapsanalyse.....	32
6.2.1 Makronivå	32
6.2.2 Mikronivå	34

Kapittel 7. Campus Magna Mater i Ostia	36
7.1 Magna Mater tempelet.....	36
7.2 Arkeologiske funn avdekket i nærheten av Magna Mater tempelet i Ostia	36
7.3 Analyse av Magna Mater tempelet innenfor Campus Magna Mater i Ostia	38
7.4 Portiko	40
7.5 Analyse av Portikoen sin funksjon i henhold til Campuset.....	41
7.6 Helligdommen til Attis.....	42
7.7 Arkeologisk materiale funnet i tilknytning til Helligdommen til Attis	44
7.8 Analyse av Helligdommen til Attis	48
7.9 Attis sin betydning i det arkeologiske materialet	54
7.10 Helligdommen til Bellona	56
7.11 Analyse av Bellonatempellet	57
7.12 Hovedsetet for Lansebærerne	58
7.13 Analyse av Hovedsetet for Lansebærerne	59
7.14 Kollegier innenfor Campus Magna Mater.....	60
7.15 Dendrophori	60
7.16 Analyse av Dendrophorikollegiet.....	61
7.17 Cannophori	62
7.18 Analyse av Cannophorikollegiet i henhold til Campus Magna Mater	62
7.19 Grøft benyttet til ritualet taurobolium eller vannbeholder?.....	63
7.20 Analyse av grøften innenfor Campus Magna Mater	64
7.21 Hellige Sacellum	65
7.22 Analyse av Sacellum	65
7.23 Oppholdsrom eller boenheter (Edifici).....	65
7.24 Analyse av oppholdsrom eller boenheter	66
7.25 Oppsummering	66
Kapittel 8. Komparativ Analyse.....	67
8.1 Magna Mater tempelet i Roma og Ostia.....	67
8.1.1 Arkitektonisk utforming	67

8.1.2 Konstruert ved hovedveier	67
8.1.3 Behov for arealbruk og konstruksjon av ramper	67
8.1.4 Muligheten for oppsett og bruk av midlertidige teatre	68
8.1.5 Tilgang til vann i henhold til rituelte bruk?.....	68
8.1.6 Omgitt av andre guddommer?	69
8.2 Komparativ analyse av de arkitektoniske strukturene innenfor Campus Magna Mater fra år 150 e.Kr. i henhold til år 350 e.Kr.....	70
8.2.1 Magna Mater tempelet.....	70
8.2.2 Portiko	70
8.2.3 Bygninger for varehandel og uidentifiserte bygninger.....	70
8.2.4 Hovedsetet for Lansebærerne	71
8.2.5 Bellonatempellet.....	71
8.2.6 Helligdommen til Attis.....	71
8.2.7 Hellige bygninger	72
8.3 Kultmaterialet med fokus på år 150 e.Kr. i forhold til år 350 e.Kr.	72
8.3.1. Nedgang av dedikasjoner fra det fjerde århundret e.Kr.....	72
8.3.2 Mangel på dedikasjoner i det fjerde århundret e.Kr. innenfor Campus Magna Mater?	73
Kapittel 9. Konklusjon	76
Litteraturliste.....	85
Vedlegg til oppgaven med figurer og bilder	94
Illustrasjonsliste.....	137

Forord

Tre måneder inn i min undersøkelsesprosess fikk jeg den triste nyheten om at min kjære far hadde fått en alvorlig kreftdiagnose med spredning til vitale organer. Dette har uten tvil påvirket mitt arbeid i den forstand at min konsentrasjon til stadighet har blitt avbrutt, og at tanker har vandret. Det som jeg i perioder trodde var uoverkommelig, har endelig latt seg gjennomføre. Jeg vil først og fremst takke min familie og mine gode venner, som har vært til uvurderlig støtte de siste månedene. I en periode med mye motgang har jeg vært omgitt av positive mennesker, som har oppfordret meg til å skrive videre med ukentlige heiarop. Jeg vil gjerne takke min veileder, Simon Malmberg, som har vist forståelse for min situasjon, har gitt gode råd og kritisk evaluering av mitt arbeid. Med dagens teknologi kan en uten problemer kommunisere med mennesker globalt gjennom noen få tastetrykk. Dette har gitt meg mulighet til å komme i direkte kontakt med mennesker, som har spesialisert seg yrkesmessig på blant annet Ostia og Campus Magna Mater. Dette gjelder henholdsvis Dr. Jan Theo Bakker og Dr. Douglas Boin, som jeg har hatt som entusiastiske samtalepartnere. Ved flere anledninger har de kommet med forslag til litteratur, og har gitt meg en pekepinn i riktig retning for å finne svar på ulike spørsmål som har dukket opp i min arbeidsprosess. Jeg skylder dem begge en stor takk. Den internettbaserte gruppen 'Ostia L', laget av Dr. Jan Theo Bakker, har likeledes vært en stor kilde til inspirasjon. Gjennom dette forumet har jeg kommunisert med andre studenter som skriver/har skrevet masteroppgaver om Ostia, samt flere professorer og hobbyentusiaster, som deler min fascinasjon for Ostia.

Linn Christine Meland, mai 2014.

Summary

This thesis studies the Campus Magna Mater in Ostia, which is examined based on architectural structures and archaeological objects, supplemented by inscriptions and ancient literary texts. The main goal of this thesis is to investigate the function of the Campus in the second to fourth centuries AD to provide knowledge of Campus Magna Mater as a religious site. In order to reveal a wider theoretical context for my assumptions of the precinct, I have conducted a comparative assessment by comparing The Campus with the first Magna Mater temple ever established within the Roman borders, the temple on the Palatine Hill in Rome.

Even though we do not have conclusive evidence, this thesis has showed that it is likely that the priests of the Mother Goddess in Ostia copied the religious model, in regards to architectural framing and ritual practice, from the sanctuary of Magna Mater on the Palatine Hill. The strategic positioning of an open and large space within the precinct of Ostia may indicate that the festivals of Ludi Megalenses and the Holy Week in March, as celebrated in Rome, may also have taken place within the Campus Magna Mater. This would probably have included plays, games and processions. As the Campus Magna Mater were constructed in the immediate vicinity of one of the three major city gates in Ostia, the Porta Laurentina, Magna Mater may have been viewed upon as a divine protector of the city, which might also be reflected in her iconography. Inscriptions, together with attributes of sculptures unearthed in Ostia, such as flutes and tambourines, may indicate that music, loud noises and dancing were important elements of the ritual performances, as is described by literary accounts from Rome. Many of the votive offerings had been given to the Campus Magna Mater by highborn citizens, which may suggest an interest among the higher echelons of society in the Magna Mater cult. The presence of four portraits of emperors may even suggest that the Magna Mater cult was associated with emperor worship. To map the Magna Mater cult's development over time in Ostia, I have compared two different periods of time, namely the religious activity that probably took place around the year 150 AD with the year 350 AD. There were few noticeable changes to the Campus Magna Mater in regards to architecture and the space of the precinct in general. However, a decline in votive offerings was discovered from the fourth century AD. This may have been a result of lack of interest over time or peaceful continuity without need of changes.

Kapittel 1. Problemstilling og mål for oppgaven

Fundamentet for min problemstilling baseres på spørsmålet om 'Hvilken funksjon hadde Campus Magna Mater i Ostia i henhold til religiøs aktivitet?' Med dette spørsmålet ønsker jeg ytterligere å belyse kultbevegelsen til Magna Mater i Ostia ved å gjennomføre en detaljert studie av religionen som forskningsobjekt. Da helligdommer til Attis og gudinnen Bellona har blitt avdekket innenfor helligdomskomplekset, vil disse også bli viktige undersøkelsesobjekter i min analyse. Dette vil bli gjennomført for å fremme et helhetsperspektiv av Campus Magna Mater som kultinstitusjon. Med en empirisk undersøkelse av de arkitektoniske strukturene og de arkeologiske artefaktene som har tilhørt helligdomskomplekset, håper jeg i oppgaven å kunne avdekke informasjon om presteskapene til Magna Mater og Attis, samt Bellona med relaterte kultritualer. Min problemstilling manifesteres gjennom bidrag til ny informasjon om Campus Magna Mater ved å undersøke den rituelle konteksten ved en tverrfaglig kombinasjon av arkeologi og litterære kilder som undersøkende metode. Jeg kommer til å bruke en komparativ sammenligning med Magna Mater tempelet på Palatinen, da sistnevnte ble bygget på et tidligere tidspunkt og kan derfor benyttes som utgangspunkt for min analyse med tanke på den arkitektoniske oppbygningen og ritualbruk. Litteraturen, som omhandler Magna Mater og Attis, deres prester og helligdommer, kan være et nyttig redskap til å skape en større kontekst i henhold til det arkeologiske materialet. For å kartlegge Magna Mater kultens utvikling over tid i Ostia har jeg valgt å sammenligne to tidsperioder, henholdsvis den religiøse aktiviteten som trolig fant sted rundt år 150 e.Kr. med år 350 e.Kr., for å prøve å avdekke om det har skjedd eventuelle endringer i Campus Magna Mater på tohundre år.

Målet for oppgaven er å avdekke den religiøse aktiviteten som har funnet sted innenfor Campus Magna Mater. Selv om kulten til Magna Mater ble innlemmet som romersk statsreligion, var helligdomskomplekset i Ostia trolig et adskilt område fra innbyggernes dagligliv. Ved å studere de arkitektoniske bygningene innenfor Campus Magna Mater håper jeg å kunne gi et systematisert overblikk over tilholdsstedene til presteskapene, samt hvilke ritualer som kan ha vært tilknyttet kulten. En empirisk undersøkelse av skulpturer, objekter i form av offergaver og inskripsjoner håper jeg vil belyse ulike sider ved kultens religiøse liv bak murene til Campus Magna Mater og likeledes i offentlige sammenhenger. Bruken av skriftlig kildemateriale benyttes for å supplere ulike forskningsgrener, noe som forhåpentligvis vil resultere i en bredere kontekst av materialet. De litterære verkene må studeres kritisk i henhold til kildepålitelighet, da forfatterne kan ha hatt personlige politiske

og sosiale agendaer og motiv for sine tekster. Oppgaven har som mål å videreføre pågående forskning, samt bidra med nye aspekter, da den tidligere forskningen av Campus Magna Mater hovedsakelig har fokusert på bygningenes arkitektur og utforming. Mitt studium er hovedsakelig avgrenset til perioden e.Kr. og jeg kommer derfor bare til å benytte markeringer f.Kr. hvor det er behov for dette.

Kapittel 2. Materiale og Metode

2.1 Mitt materiale

Mitt arkeologiske datamateriale består av en arkitektonisk undersøkelse av Magna Mater tempelet på Palatinen i Roma, samt bygningene som befinner seg innenfor Campus Magna Mater i Ostia. I henhold til analysen av helligdommen til gudinnen på Palatinen kommer jeg til å benytte meg av de resterende arkitektoniske strukturene, som hovedsakelig består av et høyt podium ved det tidligere inngangspartiet. Spredte funn av altere, votivgaver og avdekkingen av det som trolig kan identifiseres som en vannbeholder kommer i min oppgave til å brukes som knutepunkter for å danne en større kontekst for området. Et relieff, som kanskje viser avbildningen av den frontale fasaden av Magna Mater tempelet på Palatinen kommer til å også til å bli analysert, selv om dette objektet ikke ble funnet i forbindelse med tempelet. Dette vil bli anvendt for å skape en form for sekundær kontekst. Grunnet det magre funnmaterialet fra Palatinen kommer oppgaven til å anvende litterære verk fra Cicero, Livius, Ovid og Aulus Gellius for ytterligere å prøve å belyse den religiøse funksjonen. I henhold til dateringer vil det bli lagt vekt på ulike former for teknikker i henhold til oppmuring. Murvegger av tegl ble trolig ikke benyttet i Ostia før augusteisk tid. Det er dermed sannsynlig at bygninger av tegl ikke er eldre enn denne perioden. Det finnes imidlertid alltid muligheter for at en bygning kan være mye yngre, da bruken av tegl til murvegger ble benyttet i Ostia frem til byen ble forlatt i begynnelsen av middelalderen. En kan som regel datere bygningene grovt ved å se på tykkelsen av lagene av mørtel mellom mursteinene. Hvis disse lagene er smale, gir dette en indikator på at en bygning trolig ble konstruert i tidlig keisertid (før 250). I keisertid utvikles det imidlertid flere oppmuringsteknikker samtidig, som gjør at en datering ikke kan basere seg på en kronologisk progresjon alene (Referanse fra veileder, Simon Malmberg).

Fra Ostia kommer det til å bli foretatt en detaljert undersøkelse av tempelet til Magna Mater, Helligdommen til Attis, Bellonatempellet, Hovedsetet for Lansebærerne, en konstruert grøft med rist innenfor området, to hellige bygninger (Sacello IV.I.7 og Sacello IV.I.8), bygninger benyttet som oppholdsrom eller boenheter (Edifici) og steder for vareutsalg (Botteghe). Det eneste gjenværende sporet av tempelet til Magna Mater er et høyt podium med trapper, som kommer til å bli undersøkt i forbindelse med et alter som har blitt avdekket rett forut for podiet. Når det gjelder Helligdommen til Attis, Bellonatempellet og Hovedsetet for Lansebærerne har et større arkeologisk materiale blitt bevart, og undersøkelsene kommer til å være basert på analyse av arkitektonisk oppsett og bygningenes ytre og innvendige dekor. Slik som ved Palatinen vil det bli undersøkt oppmuringsteknikker for å forsøke å tidfeste bygningene. Bygningenes plassering i planarealet innenfor Campuset kommer også til å bli diskutert. Mitt arkeologiske datamateriale i henhold til objekter fra Campus Magna Mater består av ulike former for votivgaver, objekter og inskripsjoner i form av seksten skulpturer, to relieffer, tre altere, et antefix, en cista, et relieff av to par føtter, to kandelabre, samt portretter av fire ulike keisere og et portrett av en ukjent kvinne. Det er objektene dekor som hovedsakelig kommer til å bli undersøkt i min studie av Campus Magna Mater, da dette forhåpentligvis kan frembringe informasjon om kultens bruk av objekter til rituell bruk. I henhold til helligdomskomplekset vil det også bli anvendt ulike typer inskripsjoner for å belyse tilstedeværelsen av religiøse kollegier. Henvisninger til myter og historier fra blant annet Ovid og Vergil vil bli benyttet som et supplement for funnkonteksten.

I henhold til bygningene som befinner seg innenfor Campuset vil det bli anvendt teknikker for oppmuring som et holdepunkt for en generell datering. Hvordan murene av sement har vært bekledd kan variere veldig. Det blir dermed nødvendig med en kort gjennomgang av kategoriene som jeg kommer til å anvende i min oppgave. Opus incertum er betegnelsen på en mur i sement kledd med grovt tilhuggete steiner tatt i bruk fra ca. 150 f.Kr. og fremover. Opus quasi reticulatum skal ha vært en utvikling av ovennevnte med finere tilhugging. Ved opus reticulatum har muren i sement blitt beskyttet med rektangulære tilhuggete steiner, som ble benyttet fra ca. 50 f.Kr og fremover. Opus latericium brukes for å karakterisere en mur med en kjerne i sement kledd med brent tegl. Denne varianten skal ha blitt anvendt fra ca. 20 f.Kr. og fremover. Opus vittatum er en kategori hvor muren av sement har blitt belagt med alternerende rader av tegl og stein, som ble benyttet fra ca. 150 f.Kr. og fremover. Opus mixtum viser til en mur i sement som har blitt styrket med en blanding av reticulatum og latericium som trolig ble tatt i bruk fra ca. 20 f.Kr. og fremover (Referanse fra veileder,

Simon Malmberg). Det er imidlertid ikke tidsbestemmelse av Campus Magna Mater som kommer til å være mitt hovedfokus.

2.2 Metode

2.2.1 Klassifikasjon

Min metodiske tilnærming til oppgaven baserer seg hovedsakelig på klassifikasjon av det arkeologiske materialet. Klassifisering kan anvendes i henhold til to ulike bruksformål. Den første metoden går ut på å klassifisere en artefakt i henhold til objektets utseendet med vekt på størrelse, form og dekor. Denne fremgangsmåten kalles formal klassifisering. En annen type evalueringsform, kalt funksjonell klassifisering, kategoriserer en gjenstand på grunnlag av objektets sannsynlige bruksfunksjon (Dark 1995:78-79). Ved bruk av klassifiseringsmetoden vil det imidlertid alltid finnes ulike variabler innenfor hver enkelt gruppering. I henhold til min problemstilling vil formal klassifisering være en viktig forskningsmetode for min undersøkelse. I oppgaven fremlegges en strukturell katalogisering av det innsamlete datamaterialet som kan relateres til Campus Magna Mater. De arkeologiske gjenstandene vil bli analysert på bakgrunn av utseendet og utsmykking. Ved formal klassifisering vil jeg oppnå en kvantitativ oversikt over de arkeologiske artefaktene, som gir meg et grunnleggende fundament for analyse av bruksfunksjonen til Campus Magna Mater. Den funksjonelle klassifiseringsmetoden vil anvendes der det er mulig å tolke gjenstandenes funksjon, som kan belyse eventuelle ritualer og religiøs aktivitet innenfor Campus Magna Mater. Den formale klassifiseringsmetoden vil også bli benyttet ved analyse av de arkitektoniske bygningsenhetene, som har vært etablert innenfor helligdomskomplekset. Metoden for gruppering og datering av bygningene vil hovedsakelig basere seg på bevarte spor etter teknikker for oppmuring.

2.2.2 Romslig analyse

Landskapsanalyse i forbindelse med bearbeiding av arkeologisk materiale, i henhold til kartlegging av sosiale kontekster, er en relativt moderne forskningsmetode. Det var først i 1960-årene at det arkeologiske fagmiljøet innlemmet metoder for romslig analyse (Tilley 1994:7). Metoden hadde imidlertid en langsom utviklingskurve. Selv om det innovative fagperspektivet inkluderte landskapsrommet i sine tolkninger, ble de arkeologiske objektene og det romslige arealet likevel studert individuelt uten komparative analyser. Det er først i

nyere tid at landskapsanalyser har blitt anvendt for å avdekke forbindelsen mellom funnenes funksjonelle verdi og deres topografiske plassering på et detaljert nivå (Tilley 1994:9,10).

Den romslige analysen i oppgaven består av en kartlegging av Ostia ut fra et makro- og mikroperspektiv. Landskapsanalysen baseres på et studium av et oversiktskart over Ostia. Et makroperspektiv er gunstig for å få et helhetlig overblikk over hvor Campus Magna Mater har vært plassert i landskapet i forhold til andre arkitektoniske strukturer av lik og ulik art. Den vil også belyse hvordan lokaliseringen av helligdomskomplekset har endret seg over tid. Videre vil det i oppgaven gjennomføres en romslig analyse på mikronivå av region IV og region V, hvor Campus Magna Mater befinner seg i Ostia. Dette for å belyse hva slags arkitektoniske strukturer som har eksistert i nærområdet til Campus Magna Mater. Analyse av det arkitektoniske nærmiljøet til helligdomskomplekset er viktige lokaliseringsfaktorer for å avdekke informasjon i henhold til Campus Magna Mater. Siden Campuset trolig har vært avstengt for besøkende, unntatt for innviede medlemmer, er det viktig å bruke en romslig analyse for å observere relasjonen mellom helligdomskomplekset til resten av de arkitektoniske strukturene som befinner seg i området.

Romslig analyse har blitt definert av Christopher Tilley som en undersøkelse av et avgrenset område, hvor aktivitet kan avdekkes i et makro og mikroperspektiv. Et landskapsområde gir automatisk restriksjoner eller frihet til å utføre handlinger (Tilley 1994:9,10). Forskeren Hanna Stöger har vært en pioner innen fagmiljøet hva angår landskapsanalyser av Ostia. Resultatene har hun publisert i verkene 'Ostia: Space Syntax and the Domestication of Space' (2007) og 'Rethinking Ostia: A Spatial Enquiry into the Urban Society of Rome's Imperial Port-Town' (2013).

2.2.3 Kontekstuell tilnærming

Arkeologen Brian M. Fagen har definert kontekstuell tilnærming som et redskap arkeologene benytter seg av ved å stille to grunnleggende spørsmål. Hva skjedde hvor og når?

Kontekstuell tilnærming er en prosess som bygger på studier av arkeologiske gjenstander for å danne seg et helhetlig perspektiv av menneskelig aktivitet i tid og rom (Fagen 2009:57).

Fagen har kartlagt to rammebetingelser for bruk av kontekstuell tilnærming. Han poengterer at det eksisterer en viktig skillelinje mellom det som anses som primær kontekst og tolkningen av sekundær kontekst. Den primære konteksten består av analyse av funn som har blitt avdekket 'in situ'. Dette innebærer at de arkeologiske gjenstandene har forblitt urørt i deres opprinnelige topografi og form. Hvis funnene har blitt forstyrret gjennom nedleggelse

av andre gjenstander fra andre perioder, eller at artefaktene har blitt flyttet, må det anvendes sekundær kontekstuell tilnærming. Dette gjør den sosiale rekonstruksjonen svært krevende, da den opprinnelige sammenhengen av utførelse og rom har blitt forurenset. Dette kan skyldes både menneskelig aktivitet og naturkatastrofer (Fagen 2009:64). Det er forbindelsen mellom objektene utseende, funksjon og aktivitetsrom som settes på dagsordenen i håp om å avdekke et kulturelt og sosialt system (Fagen 2009:52). Det arkeologiske funnmaterialet er en viktig komponent i min undersøkelse. I min kontekstuelle tilnærming kommer jeg til å vurdere mitt datamateriale i henhold til utseendet og dekor, samt funnsted og bruksfunksjon, hvor dette lar seg gjennomføre. Ved å kombinere ulike typer av kildekategorier, herav arkitektur, arkeologiske artefakter og litteratur, ønsker jeg i oppgaven å belyse bruksfunksjonen til Campus Magna Mater i henhold til religiøs aktivitet innad i helligdomskomplekset.

2.2.4 Komparativ analyse

For å avdekke Magna Mater kultens utvikling over tid ønsker jeg å foreta en komparativ analyse, hvor jeg skal prøve å sammenligne Magna Mater tempelet på Palatinen med Campus Magna Mater i Ostia. Jeg anser det som vesentlig å anvende Magna Mater tempelet på Palatinen som utgangspunkt, da denne arkitektoniske konstruksjonen var det første romerske tempelet, som ble dedikert til gudinnen. Det er trolig at Campus Magna Mater benyttet tempelet i Roma som modell, når det gjaldt utforming i henhold til religiøs aktivitet. Jeg kommer også til å benytte den komparative metoder ved å sammenligne to ulike tidsperioder. Ved å sammenligne de arkitektoniske strukturene og avdekkingen av de arkeologiske objektene fra året rundt 150 med året 350 ønsker jeg å påvise endringer av de religiøse aktivitetene innad i kulten ut fra et kronologisk perspektiv. De sammenlignbare elementene utgjør på hvert sitt individuelle plan rammebetingelser for religiøse handlinger i tid og rom. Med tanke på disse perspektivene anser jeg det som hensiktsmessig å benytte meg av en komparativ tilnærming i henhold til min problemstilling.

Deborah Cohen, har i verket *Comparison and History* (2004) gitt en utførlig beskrivelse om temaet rundt komparative analyser som forskningsmetode. Verket hennes består av en samling av flere artikler av ulike forfattere, deriblant Cohen selv, som analyserer bruken av komparativ metode i henhold til forskning. Hun fremstiller metoden som tveegget, da det ikke er utarbeidet en generell akseptert strukturform i henhold til oppsett av sammenlignende analyser. Cohen konstaterer at det er lett å 'trå feil' i en slik arbeidsprosess, da det ofte er vanskelig å avdekke sammenlignbart kildemateriale, som kan relateres til bestemte problemstillinger (Cohen 2004:60). Cohen konstaterer imidlertid at metoden er et nyttig

redskap for å fremme nye aspekter og informasjon innenfor ulike temaer (Cohen 2004:64). Heinz-Gerhard Haupt og Jürgen Kocka har i boken til Cohen definert den komparative metoden som en forskningsanalyse bestående av to motpoler, henholdsvis likheter og ulikheter innenfor en kontekstuell ramme. Hvis en slik metode skal være fruktbar, må analytikeren hovedsakelig konsentrere seg om primære kilder for å danne et autentisk fundament for videre sammenligning (Heinz-Gerhard Haupt & Jürgen Kocka 2004:24,25).

Kapittel 3. Forskningshistorie

Pave Pius VII var den første personen som etterspurte og igangsatte arkeologiske utgravinger i Ostia, da Ostia Antica tilhørte Vatikanets private eiendommer. Utgravingenes første fase ble igangsatt fra 1801 til 1805, men skiftet eierskap i 1870 fra Vatikanet til den italienske stat (Bakker1 2013).

Ludovico Paschetto var den første til å skrive en monografi om utgravningene som pågikk i Ostia. Skriftet ble publisert i 1912 med tittelen 'Ostia, Colonia Romana'. I 1953 ble feltundersøkelsene i Ostia publisert som i første volumutgaven av *Scavi di Ostia*. Dette er en serie som fremdeles blir utgitt og som per i dag består av fjorten volum. Den seneste er fra år 2004. Dette verket sammenfattar historikken til de arkeologiske utgravningene som hadde funnet sted i Ostia. En ny studie i henhold til funnmassene i Ostia ble evaluert i boken *Roman Ostia* av Russel Meiggs i 1960. Carlo Pavolini bidro videre til flere analytiske tolkninger av Ostia sine ruiner. Han skrev en guidebok til Ostia Antica som har blitt utgitt i to utgaver. Den første fra 1983, samt en revidert utgave fra 2006. Disse ble publisert med tittelen 'Ostia' (Bakker2 2013). Det nyeste oversiktsverket hva forskning angår ble utgitt av Douglas Boin i 2013 med tittelen *Ostia in Late Antiquity* (Boin 2013).

Det var den vestlige delen av Campus Magna Mater som først ble undersøkt gjennom arkeologisk registrering. Dette ble gjennomført i årene 1867 til 1869 under oppsyn av Carlo Ludovico Visconti. Hovedfokuset for feltarbeidet konsentrerte seg rundt selve tempelet til Magna Mater. Det østlige planarealet av komplekset ble utforsket av Guido Calza fra 1938 til 1940 (Bakker3 2013). I 1946 publiserte Guido Calza en systematisk oversikt over Campus Magna Mater, hvor han undersøkte helligdomskompleksets arkitektoniske struktur i skriftet 'Il santuario della Magna Mater a Ostia'. Her har Calza diskutert de arkitektoniske aspektene ved Magna Mater tempelet, Helligdommen til Attis, tilbedelsesstedet for Bellona, samt Hovedsetet for lansebærerene. I tillegg til de arkitektoniske beskrivelsene har Calza benyttet

funnene av inskripsjoner som utgangspunkt for å datere de ulike bygningene (Calza 1946:183-227).

Etter at Calza gikk bort i 1946, ble det ikke foretatt nye feltanalyser av Campus Magna Mater før i 1987, da Angelo Pellegrino undersøkte Bellonatempellet på nytt (Bakker4 2013, Bakker3 2013). Den spanske arkeologen Ricardo Mar og hans forskningsteam gjenopptok den arkeologiske utgravingen av Campus Magna Mater i 90-årene, hvor det sentrale målet for prosjektet var å studere grøftene, som befant seg innenfor helligdomskomplekset. Resultatene av utgravingen ble publisert i Mar *et al.* 1999 (Mar1 1999:83, Mar2 1999:20-22).

Visconti og Calza sine forskningsteam har til sammen avdekket tretti votivgaver med relasjoner til Magna Mater kulten innenfor Campus Magna Mater. Utgravningene til Visconti ga resultater, og det ble dokumentert funn av en liggende (bakovervendt) skulptur av Attis, en målekopp dekorert med en hane, en statue av Magna Mater, en uidentifiserbar overkropp med brystplate og en bronsestatuett av Venus. Funnene ble sendt til og ivaretatt av Vatikanet og Lateranmuseet. Undersøkelsene til Calza viste seg å være enda mer omfattende gjennom tjudefem nye funn. Calza sin utredning ble en betydningsfull informasjonskilde i sin samtid og for senere analyser. Det ble blant annet avdekket friser, dekorert med løver og okser, som var en sterk indikasjon og henvisning til Magna Mater, samt inskripsjoner som direkte omhandlet gudinnen. Gudinnens prester ble også synliggjort i det arkeologiske materialet i form av funn utformet som furutrær. Flere statuer av Attis kastet ytterligere lys over kjærlighetsforbindelsen mellom Magna Mater og hennes elsker. Det var i helligdommen til Attis, innenfor Campus Magna Mater, disse skattene ble oppdaget under utgravninger gjort av Calza. Det ble også avdekket funn, som ikke hadde åpenbar relasjon til Magna Mater, blant annet skulpturelle gjengivelser av ulike guder og gudinner. Arkeologen Raissa Gourevich Calza (gift med Guido Calza) gjennomførte senere et detaljert studium av artefaktene, hvor hun basert på sine teoretiske tilnærminger, presenterte funnene i kronologisk rekkefølge. Artefaktene finnes i Ostia Antiquarium, Vatikanmuseene, Museo Nazionale i Roma og i arkiver og magasiner i Ostia (Boin 2013:255-260). Det viste seg imidlertid at den faglige kompetansen manglet standardmetoder for å bearbeide materialet. Beskrivelser av stratigrafi og nøyaktig funnsted stod ikke i fokus. Forskningshistorien har derfor til tider vært svært mangelfull (Bakker5 2013).

En viktig bidragsyter med hensyn til å kaste lys over Magna Maters posisjon og status i antikkens Ostia var Maria Floriani. Fra 1966 til 1974 arbeidet hun som leder for Ostia sin

arkeologiske myndighet. I 1962 utga hun boken *I Culti Orientali ad Ostia*, som inneholdt en systematisert oversikt over karakteristiske trekk ved orientalske kulturer, som ble tilbedt i Ostia (Shepherd & Rinaldi Tufi 2003).

D. Fishwick gjennomførte en studie av hastiferikollegiet i en artikkel publisert i 1967. I artikkelen stiller Duncan spørsmål ved medlemmene av Hastiferi sin sosiale rolle innenfor den religiøse samfunnssektoren. På bakgrunn av litterære tekster, inskripsjoner og det arkeologiske materialet prøver han å avdekke medlemmenes hierarkiske inndeling, samt deres relasjon til Bellona og Magna Mater. Et eget avsnitt er viet til hvilken religiøs kontekst som kobler gudinnene Bellona og Magna Mater innenfor Campus Magna Mater, i tillegg til på det generelle plan (Fishwick 1967: 143-160).

I 1977 ble boken *Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) III Italia-Latium* utgitt av Maarten J. Vermaseren. Den inneholder et kapittel dedikert til undersøkelsen av Campus Magna Mater. I boken har Vermaseren laget en strukturell oversikt over de arkeologiske artefaktene tilhørende Campus Magna Mater, som han punktvis analyserer i henhold til stil, dekor, funnsted og datering. Områdets topografi og de arkitektoniske elementene ved Magna Mater tempelet og Helligdommen til Attis blir også belyst i verket til Vermaseren (Vermaseren 1997a:107-143). En annen bok av Vermaseren, som likeledes ble utgitt i 1977, var *Cybele and Attis: The Myth and the Cult*, hvor Vermaseren fremlegger teorier om Modergudinnens opprinnelse og utvikling fra 600 f.Kr. til 400. Boken inneholder mange litterære og arkeologiske kilder, som skildrer Magna Maters ankomst til Roma, gudinnens helligdom i Ostia, samt legendene bak forbindelsen mellom Magna Mater og Attis. I tillegg setter boken fokus på Magna Mater kulten i en sosial kontekst, hvor de offentlige festivalene, ritualene og hennes presters liv og virke blir satt på dagsordenen (Vermaseren 1977b:7-124).

I 1987 publiserte forskeren Angelo Pellegrino en rapport om inskripsjonene som ble avdekket innenfor Campus Magna Mater med tittelen 'Note su alcune iscrizioni del campo della Magna Mater ad Ostia' (Pellegrino 1987:183-200).

Selv om Ostia hadde gjennomgått omfattende arkeologiske utgravinger fra begynnelsen av 1800-tallet til midten av 1900-tallet, var det først på begynnelsen av 1990-tallet at forskere for alvor fattet interesse for Ostia som studieemne. Det økende engasjementet innenfor fagmiljøet har resultert i flere samarbeidsprosjekter mellom italienske og andre europeiske forskere de siste tjue årene. Dagens feltarbeid og datainnsamling i ruinene i Ostia skjer i regi av

‘Soprintendenza Speciale Per I Beni Archeologici Di Roma’, som tar seg av det daglige vedlikeholdet og det administrative arbeidet, i henhold til bevilgning til forskningsundersøkelser. Soprintendenza er en statlig arkeologisk myndighet med ansvar for blant annet arkeologiske objekter og utstillinger i Roma og Ostia. Prosjektene, som har funnet sted i Ostia, har stort sett konsentrert seg om individuelle studieobjekter innen et begrenset område. En slik innsamlingsmetode av data har vært svært produktiv i henhold til spesialisering av materialet, men mangelfull i henhold til retningslinjene for sammenlignende analyser av det arkeologiske materialet på et makronivå (Stöger 2011:1).

Hovedstudiet i Anna-Katharina Riegers bok *Heiligtümer in Ostia, Studien zur Antiken Stadt* (2004) omfatter blant annet Helligdommen Quattro Tempietti, Tempio Rotondo, samt et detaljert forskningstudium av Campus Magna Mater. Rieger drøfter de ulike komponentene av Campus Magna Mater basert på arkitektur, innskrifter, skulpturer og artefakter, hvor hun basert på disse, resonnerer seg frem til potensielle kulturelle og sosiale kontekster. Campus Magna Mater sin bruksfunksjon og dens tilknytning til resten av Ostia er også et tema som inngår i Rieger sine undersøkelser (Heinzelmann 2008).

I boken *Temples and Traditions in Late Antique Ostia c. 250-600 C.E* (2009) har Douglas Boin, professor i historie med Roma som spesialfelt, foretatt en komparativ analyse av utviklingen av templene og helligdommene, som befant seg i Ostia fra 250 til 600. En av hovedstudiene for undersøkelsen er Campus Magna Mater, som blir utforsket på bakgrunn av arkitektur, skulpturelle fremstillinger og artefakter (Boin 2011:1-293).

I boken *Ostia in Late Antiquity* (2013) fortsetter Boin sitt engasjement for å finne svar på Ostia sin kulturelle utvikling, med hovedvekt på religionsutøvelse, samt byens økonomiske vekst og fall fra det tredje århundret til det niende århundret Campus Magna Mater blir fremmet som et eksempel for å diskutere religionens plass i romernes dagligliv i senantikken i henhold til tempelets (-enes) funksjonelle endringer over tid (Boin:183,184). Boken fremmer moderne teorier sett fra et helhetsperspektiv. Den er den første engelskspråklige utredningen om Ostia på et mer over generelt plan, som har blitt ugitt de siste tjue årene.

Kapittel 4. Magna Mater kultens utvikling

4.1 En introduksjon til Magna Mater kulten

Interessen for tilbedelsen av Magna Mater har vært av stor fascinasjon både for menneskene, som levde side om side med denne religionen, samt forskere nærmere vår egen tid, som har fordypet seg i gresk og romersk religion som studieemne. Myter om mystikk og hemmeligheter har omgitt kulten, da Magna Maters templer og ritualer trolig var forbeholdt kultens innviede medlemmer. Ritualene har i den greske og romerske litteraturen blitt omtalt som ville og euforiske, hvor dans og musikk fungerte som et narkotikum kroppen inntok for å komme i kontakt med gudinnen. Slike hendelsesforløp skal formodentlig i den eldste kultformen ha foregått i fjell- og skogområder. Dette kan ha vært passende, da Magna Mater har vært en Modergudinne forbundet med fjell, skog og dyreliv. Slike avskjærmede steder kan også ha vært ideelle møtesteder for privat tilbedelse i vill atmosfære. Lukkede seremonier har næret rykter om at kultens medlemmer hadde tilgang på kunnskap om livet og menneskene, som de ikke ønsket skulle spre seg utenfor tempelets vegger. En slik tankegang har vekket interesse og spørsmål hos flere forskere, som har ønsket å avmystifisere kulten, dens organisasjon og formål.

4.2 Magna Mater i Anatolia og den greske verden

Magna Mater kulten skal formodentlig ha oppstått i Anatolia, trolig fra det sjette århundret f.Kr., og har sannsynligvis vært i nær kontakt med den greske verden i Jonia på vestkysten av Tyrkia. Phrygia var et kongerike i det sentrale Anatolia, hvor gudinnen trolig hadde et sterkt rotfeste i henhold til religiøs tilbedelse. Funnmaterialet fra Phrygia har blitt kategorisert som mangfoldige spor etter arkitektoniske helligdommer, votive relieffer, altere, portretter i stein og offergaver (Roller 1999:76,79,85). Det synes som om kulten spredde seg fra Anatolia og ble populær over hele området rundt Egeerhavet i det sjette og det femte århundret f.Kr., hvor det sannsynligvis har hatt sin oppblomstring gjennom religiøse sentre i Athen, Pergamon og Pessinus (Bowden 2010:88,92).

Da Attis er nært forbundet med Magna Mater i henhold til mytiske fortellinger og rituelle handlinger over lengre perioder i Det romerske riket, må de to guddommene analyseres som to sider av samme mynt. Skildringer av guder og gudinner som forelsker seg i menneskenes skjønnhet og skjøre liv, har vært gjennomgående temaer både i den greske og romerske mytologien (Vermaseren 1977b:88). Hvilken forbindelse som har eksistert mellom Magna

Mater og Attis i henhold til religiøs tilbedelse som individer og par, ble trolig først nedtegnet i skriftlige kilder i Hellas i det første århundret f.Kr. (Bowden 2010:102). Forfatterne har benyttet ulike tilnærminger for å forklare Magna Mater og Attis sin sameksistens. Den mest utbredte versjonen vedørende deres møte er en kjærlighetshistorie, hvor Magna Mater skal ha forelsket seg i en gjetergutt ved navn Attis. I myten hadde Attis en annen kvinne i sitt liv og brøt derfor båndet til Magna Mater. Som straff benyttet Magna Mater sin vrede til å gjøre Attis sinnsforvirret og fortvilet, noe som endte med at han skal ha kastret seg selv med en stein. En annen forfatter har hevdet at Attis var navnet på en av Magna Mater sine prester, som skal ha stiftet kulten og ga grobunn for dyrkelsen av gudinnen i Anatolia. I sitt forsøk på å ekspandere kulten geografisk skal hans skjebne ha blitt en tidlig død (Lancelotti 2002:2,6). Fra de ulike mytene og beskrivelsene er det tydelig at mytene om Magna Mater og Attis har blitt fortalt videre i uendelige ulike variasjoner. Det er ikke vanskelig å tenke seg til at historiene kan ha blitt påvirket av hverandre gjennom de muntlige overleveringene gjennom flere generasjoner. Grunnen til at mytene har blitt så mye omtalt kan være at menneskene har blitt fascinert av kjærlighetshistoriene, den seksuelle spenningen, det ekstravagante, sjalusi og problemene dette medførte. En kan til dels sammenligne historiene med dagens form for sladderblader, hvor fortellingene har blitt overlevert som en form for underholdning. En historie, som ikke er nedskrevet, har en tendens til å endre seg for hver person som forteller den, grunnet ulike oppfatninger og tanker de ulike individene har om temaet, og ikke minst evnen til god hukommelse. Fortellingene vedrørende Magna Mater og Attis kan dessuten ha vært noe alle mennesker (til og med i dag) kan identifisere seg med, da kjærlighet og parforhold er noe som angår de aller fleste mennesker i løpet av livet.

4.3 Magna Mater sin ankomst til Roma

Fra Livius (29.10-4) sine nedtegnelser får en kjennskap til en økende tendens til religiøse varsler i form av et stort antall steiner som falt ned fra himmelen i år 205 f.Kr. Det ble derfor tatt en avgjørelse om at en skulle søke råd i De sibyllinske bøkene. Livius beretter at det i De sibyllinske bøkene stod skrevet at enhver utenlandsk fiende ville bli erobret i kamp, dersom Mater Idaea ble innlemmet som gudinne fra Pessinus til Roma. Romerne bestemte seg for å dra til orakelet i Delphi for å søke ytterligere råd. De fikk til svar at en langt større seier enn den i Den andre Punerkrig ville finne sted ved å bringe gudinnen til Roma.

Videre, i avsnitt 29.14 av Livius, gis et referat om hvordan innlemmelsen av Magna Mater fant sted. Han forteller at Romas innbyggere den 12. april i år 204 f.Kr., ledet av konsulen Scipio Nasica, straks dro av sted til Ostia for å ønske gudinnen velkommen. Den svarte

meteoritten, som var inkarnasjonen på Magna Mater, skal ha blitt overlevert til Scipio Nasica, som i sin tur overleverte den til de romerske kvinnene av høy status, som befant seg i tilskuermengden. Blant dem skal en kvinne ved navn Claudia Quinta, som ifølge ryktene var kjent for sin ukyskhhet, ha stått klar til å ta imot gudinnen. Livius beretter et en slik hellig handling skal ha rensert Claudia Quinta for alle vonde rykter. Kvinnene skal så ha vekslet på å bære meteoritten på veien mot Viktoria tempelet i Roma på Palatinen, hvor hun midlertidig skal ha blitt installert før tempelet til hennes ære var ferdig bygget som eget tempel. I følge Livius skal mennesker ha flokket seg rundt Viktoriatempelet for å ære gudinnen med offergaver. Det er trolig ikke en tilfeldighet at Magna Mater ble plassert i Viktoria tempelet mens hennes eget tempel ble konstruert. Det var sannsynlig også nøye planlagt at tempelet til Magna Mater på Palatinen ble konstruert rett ved siden av Viktoria tempelet (Vermaseren 1977b:41). Livius karakteriserer hyllesten til Magna Mater som en form for festival, hvor det skal ha blitt holdt *lectisternium*, et ritual hvor det ofres et måltid til gudinnen. Ovid (*Fasti* 4.260) fremmer en annen vinkling på fortellingen og annonserer at skipet som bar på Magna Mater skal ha strandet på Tiberen i Ostia, hvor Claudia Quinta skal ha revet av sitt midjebelte og benyttet det som et redskap for å trekke skipet ut av sanden hele veien inn til Roma.

4.4 Magna Mater kultens ritualer under Republikken i Roma

Livius (36.36) beretter at da gudinnen fikk sitt eget tempel på Palatinen, ble det grunnlagt en festival for gudinnens ære, som fikk navnet Ludi Megalensia. Livius forteller videre at ifølge Valerius Antias, skal dette ha vært den første gangen i romersk historie, hvor *ludi scaenici* (teaterspill) skal ha blitt fremført sammen med idrettsleker i forbindelse med festivalfeiringer. Livius forteller i sin rapport vedørende Ludi Megalenses (34.54) at det blir tilkjennegitt at det var offentlige tjenestemenn, de kuraliske edilene, som hadde det overordnede administrative ansvaret for konkurransespillene. Grunnen til at det ble installert teaterspill for Magna Mater kulten i Roma kan være at hennes kult trolig var blitt hellenisert i Anatolia. Grunnet den nære kontakten til det greske samfunnet kan nok dette ha hatt en sterk innvirkningskraft, hvor det trolig var en vanlig skikk å feire konkurransespill og teaterspill i forbindelse med hverandre under ulike former for hyllester. Det var sannsynligvis ikke bare Magna Mater som ble fraktet og innlemmet fra Pessinus til Roma, men også deler av hennes rotfestede ritualer, som teaterspillene kan tyde på.

Cicero (*De haruspicum responso* 12.24) skal ha vært et øyevitne til oppsettelsen av et midlertidig teater utenfor Magna Mater tempelet på Palatinen, som var snudd mot tempelet, slik at gudinnen kunne skue ned mot festlighetene. Dette kan belyse at teaterspillene ble

fremført like i nærheten av tempelet, og kan også forklare hvorfor det var viktig å ha et stort åpent område foran Magna Mater templet på Palatinen. Cicero (*De haruspicum responso* 13. 21-24) gir også leserne en beskrivende gjengivelse av en hendelse vedrørende feiringen av den årlige Megalesiafestivalen, hvor han argumenterer for at det er en skam å tillate at slaver og mennesker av lav rang får delta i hyllesten av Magna Mater. Cicero hevder at det er uhørt at aristokratiet skal sitte i nærheten av slaver under et teaterspill. Ved en slik fremleggelse av argumentet kan en tolke situasjonen som at det trolig har vært kontroversielt blant aristokratiet om hvorvidt slaver burde være velkomne eller ikke. Dette belyser at Ludi Megalenses trolig har vært åpen for deltakelse fra alle samfunnslag. Motparten av Cicero har trolig sørget for å åpne opp feiringen for alle medlemmene av samfunnet, antakelig for å sanke stemmer fra plebeierne på den politiske arena. En skal dermed ikke se bort fra at Cicero hadde forsvart et slikt forslag, dersom det var han selv som hadde fremmet idéen for å oppnå oppslutning innen det politiske liv. Av ovennevnte grunn kan det være vanskelig å benytte seg av Cicero sine nedtegnelser, da det meste av hans taler bare er tilgjengelige som bevarte skriftlige kilder. Hans taler har trolig vært nøye strategisk planlagt, konstruert for å bli uttalt foran eventuelle domstoler, hvor han har inntatt rollen enten som forsvarer eller anklager. Talene hans vil dermed alltid ha en undertone av uredelighet, hvor han trolig har vinklet argumentene til sin egen fordel.

Teksten til Aulus Gellius (*Noctes Atticae* 2.24.2) kan benyttes til å argumentere for at aristokratiet var vertskap under festivalen. I teksten blir setningen "utbytte av gjestfrihet" (*mutitare soliti sunt*) formulert, noe som kan belyse at det romerske aristokratiet benyttet anledningen under Ludi Megalenses til å besøke andre familier. I teksten til Gellius blir det understreket at gjestfriheten trolig bunnet i en politisk maktkamp i håp om å sanke stemmer. Gellius påpeker blant annet at det ble innført en lov angående hvor mye ressurser som kunne benyttes til disse bankettene. Selv om Gellius skrev sine tekster i det andre århundret skal den ovennevnte teksten ha vært en gjengivelse av en hendelse som trolig fant sted i år 161 f.Kr., hvor Gellius henviser til kilder fra midten av det første århundret f.Kr.

Forskere har forsøkt å belyse at det tilgjengelige materialet som regel bare kan belyse hvordan den offentlige delen av Magna Mater kulten utartet seg, både under Republikken og under Keisertid. Det har blitt fremmet individuelle tolkninger om at dette kan være en indikator på at den generelle oppslutningen trolig foregikk på den offentlige arena (Roller 1999:317). Vi vet svært lite om Magna Mater kultens ritualer innad blant medlemmenes private seremonier, og dette er nok mye av grunnen til at kulten ofte har blitt omtalt som en mysteriekult.

Det har imidlertid blitt hevdet at Magna Mater ble oppfattet, og dernest dyrket, som en fruktbarhetsgudinne av det romerske folket, da hun ble innlemmet i det romerske trossystemet under Republikken (Meyer 1987:113). Grunnlaget for dette synet baserer seg hovedsakelig på tolkninger av mangfoldige votive figurer, som har blitt avdekket i gudinnens tempel på Palatinen i Roma fra ca. 191 f.Kr. Det har blitt fremlagt teorier om at flere av figurene ligner på fremstillinger av Attis (Lancelotti 2002:78). Grunnlaget for et slikt fruktbarhetssyn baserer seg på at mange av offergavene fra Palatinen har blitt analysert til å vise tegn til mannlige kjønnsorganer og kvinnelige bryster, samt horn overfylt av frukt. Forskere har benyttet Ovid sitt dikt (*Fasti* 4.299) for å støtte opp om argumentet om at romerne anså Magna Mater som en fertilitetsgudinne, hvor hennes ankomst til Roma skal ha resultert i overflod av matproduksjon grunnet gode avlinger (Roller 1999: 278, 280, 318).

Det fragmenterte skriftet *Saturae Menippeae* av den romerske filosofen og lærdmannen Marcus Terentius Varro (116 f.Kr – 27 f.Kr) kan være en kilde til innsikt vedrørende ritualene i det første århundret f.Kr. Skriftets mannlige protagonist bevitner direkte beskuelse av galliprestenes ritualutøvelse for Magna Mater. Historiens hovedperson er på søken etter meningen med livet, og tror at svaret ligger i dyrkelsen av mysteriekulter. Lyden av cymbaler lokker hovedrolleinnhaveren til Magna Mater tempelet. Utenfor bygningen ikler han seg kvinneklær for å etterligne prestenes feminine religiøse drakter. Dernest trer han ubemerket inn i tempelet. I følge teksten beundrer hovedpersonen prestenes vakre klær og kommenterer at de minner om naiader (vann-nymfer). Spesielt ypperstepresten fatter hovedpersonens interesse, da han er ikledd en lilla kjortel/kappe og utsmykket med en gyllen krone på hodet. Han observerer prestene som synger til ære for Modergudinnen, og beskriver atmosfæren som utenomjordlig og forheksende, hvor sansene opplever tilværelsen som et narkotikum. En edil overleverer en krone fra teaterspillene til kultstatuen av Magna Mater, og han setter den på hennes hodet. Dette indikerer at ritualene gjennomføres på festivaldagen Ludi Megalenses. I neste øyeblikk roper protagonisten ut skjellsord og fordømmer kulten, da galliprestene skal ha oppdaget den uvelkomne gjesten og holder han nede for å kastrere han (Roller 1999:308, Turcan 1996:40).

Magna Mater har også av noen forskere blitt forbundet med en beskytter av dødsriket. Denne tankegangen blir nyansert i forklaringer om at livmoren til gudinnen har bestått av en evig syklus, som både kan gi og ta tilbake alt liv. Denne tolkningen har oppstått grunnet funnene av dekorative avbildninger av Magna Mater på sarkofager. Det har blitt fremmet en teori om

at Magna Mater tempelets posisjon på Palatinen kan ha vært planlagt ut fra tankegangen om at gudinnen skulle kunne skue ned på konkurransелеkene, som fant sted i Circus Maximus under Ludi Megalenses. Det har blitt trukket frem av enkelte at slike konkurransespill innen de etruskiske og greske skikkene som regel ble holdt for å minnes avdøde helter, og at en dermed kan trekke en rød tråd til feiringen av festivalen til Magna Mater (Vermaseren 1977b:51-63). I Ostia har det også blitt avdekket eksempler på at gudinnen har blitt identifisert på en sarkofag (Isola Sacra-nekropolen) og et begravellesalter (topografi ukjent). Det finnes ingen datering for de to ovennevnte funnene (Vermaseren 1977b:51,62,63, de Ruyt 1936:29,34). Det er naturlig å anta at Magna Mater, som Modergudinne, kan ha blitt forbundet med dødsriket, da hun muligens hadde som oppgave å tilrettelegge en trygg sti for de hun hadde gitt liv til. Dette kan spesielt tilegnes i møte med døden, som alle mennesker må foreta på et visst tidspunkt. De dekorerte sarkofagene kan imidlertid også ha vært benyttet som et middel for vise sin hierarkiske posisjon og tittel i samfunnet, slik at deres ettermæle ble bevart for kommende generasjoner. Vitnesbyrd om sin sosiale rangering i samfunnet har sannsynligvis vært like viktig i det virkelige liv som på gravlunden.

Informasjonen vi har tilgjengelig indikerer at Magna Mater trolig ble romanisert etter romernes sosiale normer for tilbedelse, idet hennes inkarnerte stein ankom Romerriket. Interessen for Magna Mater, spesielt under Ludi Megalenses, ser også ut til å ha nådd ut til mennesker flest på tross av klasseskillene under republikken.

4.5 Presteskapet til Magna Mater i det romerske samfunnet

Prestene til Magna Mater skal ifølge enkelte forskere ha vært frygiske prester, som trolig ankom Det romerske riket sammen med gudinnens inkarnerte stein i år 204 f.Kr. Prestene skal formodentlig ha blitt betegnet som galliprester, og skal ha stått for det ledende ansvaret for utførelse av ritualene i henhold til Magna Mater kulten (Vermaseren 1977b:96). Opphavet til betegnelsen er ukjent, men navnet kan være en henvisning til ordet *galler*, da gallerne invaderte Anatolia ca. i år 270 f.Kr. Pessinus, hvor gudinnens meteoritt ble fraktet fra, lå i Galatia. Dermed kan prestenes navn ha vært romernes identifisering av prestene som keltere (Borgeaud 2004:80,81). Den seksuelle identiteten til galliprestene har vært et vesentlig (og ikke minst omtalt) trekk, som har avlet mystikk rundt prestenes kontakt med andre mennesker, både på et sosialt og intimt nivå. Fra Ovid sitt dikt (*Fasti* 4.189-90) lar det seg tolke at forfatteren stiller seg uforstående til enkelte sider av Magna Mater kultens rituelle fremtoning og gjenforteller hendelser fra et arrogant synspunkt. Dette gjelder i hovedsak beskrivelsene av galliprestene og deres forhold til seksualitet og selvkastning, noe som

understrekes i hans litteratur, hvor han karakteriserer prestene som halv-menn. Romerne kan trolig ha hatt et kontroversielt forhold til selvkastring, da dette kanskje ikke var forenlig med romerske verdier (Furgeson 1970:28). Keiser Domitian (år 81 til 96) innførte imidlertid et forbud mot all kastrering i riket, (Suetonius, Domitian 7, Dio Cassius 67.2) en lov som ble opprettholdt og promotert av keiser Nerva (år 96 til 98) (Dio Cassius 68.4). Dette betyr at prestene ikke kunne ha blitt kastret etter dette tidspunktet, med mindre de var født utenfor riket og importert som slaver.

Prestskapet til Magna Mater var trolig et av de få religiøse medlemskapene av utenlandsk opprinnelse, som fikk lov til å gjennomførte rituell praksis på vegne av den romerske staten. Dette er et viktig aspekt som må trekkes frem, da det ikke finnes ekvivalente eksempler noen andre steder i den antikke verden. Utenforstående kan ha ansett romernes avgjørelse i denne saken som svært risikabel og uforutsigbar ved å legge republikken (senere imperiets) skjebne i hendene til ikke-romere. Prestenes rolle bestod jo av å være en bindeledd mellom innbyggerne og guddommene for å sikre romerne vekst og velferd. Hvis dette ikke gikk riktig for seg, kunne resultatet få fatale følger. Magna Mater sin innlemmelse må derfor ha vært uhyre viktig for romerne, siden de tolererte at utlendinger stod for gudinnens ritualutførelse. Det har blitt argumentert for at prestenes religiøse aktiviteter i henhold til dyrkelsen kan ha vært ansett som for annerledes for romersk smak. Prestene brukte trolig sterke farger på klærne, og vill dansing fant sted ved musikken til tamburiner og fløyter. Det kan se ut til romerne godtok disse ritualene, mens derimot romerne selv hyllet Magna Mater etter tradisjonelle romerske skikker (Orlin 2010: 86,101).

4.6 Magna Mater kultens rituelle utvikling i begynnelsen av keiserimperiet

Det har blitt argumentert for at Magna Mater kulten nøytt kontinuerlig vekst under keiser Augustus, og at sistnevnte prøvde å fremme en tilknytning mellom kulten og keiserfamilien på den offentlige arena. Keiser Augustus og Livia sin residens på Palatinen skal ha vært anlagt i direkte nærhet til Magna Mater tempelet. Under keiser Augustus sitt keiserstyre fikk gudinnen omtale både i Ovid (*Fasti* 4.189-90) og Vergil (*Aeneiden* 7.139, 9.82-126, 10.156-58,) sine skrifter. Det er i *Fasti*, hvor romerne for første gang får en grundig introduksjon i Magna Mater sin forbindelse til Attis, og bakgrunnen for deres relasjon.

Forbindelsen mellom Magna Mater og keiserfamilien kan trolig ytterligere bekreftes ved funnet av en sittende Magna Mater statue, som nå befinner seg i J. Paul Getty Museum, hvor statuens hode har blitt portrettert med Livia sine ansiktstrekk. Fra et politisk ståsted skal

formodentlig keiser Augustus ha endret kravene i henhold til hvilke prester som kunne få ansvar for kultens administrative funksjon. Tidligere skal dette ha vært forbeholdt frie romerske borgere, og keiser Augustus kan muligens ha utvidet dette til en stilling for alle frie menn (Roller 1999:299,311-315). En kan trolig anta at keiser Augustus i hovedsak konsentrerte seg om å bruke den romerske religionen som et propagandamiddel. Han relanserte og styrket oppslutningen rundt tilbedelsen av de tradisjonelle nasjonale guddommene med seg selv som knutepunkt (Vermaseren 1977b: 177).

Med angivelsene gitt av Ovid (*Fasti* 4.337-340) har trolig et ritual, navngitt Lavatio, blitt institusjonalisert på et tidlig stadium og inkorporert i Ludi Megalenses under keiser Augustus. Det har av forskere blitt argumentert for at Lavatio trolig ble gjennomført for å minnes dagen da Magna Mater ankom Roma for første gang. Før Magna Mater sin inkarnerte meteoritt skal ha blitt innført til Roma, skal den hellige steinen, ifølge Ovid, ha gjennomgått et renselsesritual i elven Almo (Vermaseren 1977b:124).

Enkelte forskere har støttet seg til funnet av kalenderen fra Praeneste, som antakelig skal ha blitt dedikert til keiser Augustus, for å belyse feiringen av Ludi Megalenses. Det skal stå skrevet i kalenderen, at under dagen fjerde april skal det ha vært en utbredt skikk blant samfunnseliten å arrangere overdådige banketter (Roller 1999: 283,288). Hvis en sammenligner kalenderen fra Praeneste med nedtegnelsene gitt av Livius 29.14. (hvor det blir forklart at Ludi Megalenses starter den 12. april), blir det tydelig at de to kildene ikke stemmer overens. Det kan hende at det har skjedd en utvikling fra da Magna Mater ble innlemmet, og at det under keiser Augustus ble utbredt å hylle gudinnen allerede den fjerde april.

I begynnelsen av keiserimperiet ser det ut til at kulten til Magna Mater får en rituell gjenopplivning gjennom sin assosiasjon til keiseren. Dette lar seg også bite merke i at det muligens ble lagt ned en innsats for å formidle mytene om gudinnens ankomst og hennes forbindelse til Attis. Nyvinninger ser også ut til å oppstå med ritualen Lavatio.

4.7 Magna Mater kulten i det første og det andre århundret e. Kr.

Fra det første århundret e. Kr. oppstår det merkbare endringer i kulttilbedelsen av Magna Mater i Det romerske keiserriket. Det kan se ut til at Attis får en mer fremtredende rolle, hvor hans posisjon ser ut til å ha utviklet seg fra tilbedelse i private hjem til stor oppslutning som offentlig guddom. Hvilke av keiserne som stod for reformene av kulten har vært et svært omdiskutert tema innenfor fagmiljøet. Det har blitt fremlagt teorier om at keiser Claudius og

keiser Antoninus Pius har vært foregangspersoner vedrørende nyskaping innad i kulten. En må imidlertid påpeke at dette er argumenter som verken finner støtte i det skriftlige eller det arkeologiske materialet, og må derfor analyseres som enkeltindividers personlige tolkning (Lancelotti 2002:82,83). Tittelen Archigallus, en form for yppersteprest, ser også ut til å ha blitt innført i løpet av det første århundret Den eldste kilden til informasjon, som kan belyse Archigallus sin inntredelse i den religiøse strukturen, finnes i en inskripsjon fra Campus Magna Mater i Ostia (CIL XIV 34). Den attesterer at en yppersteprest har gitt dedikasjoner mellom år 160 til 176 (Fishwick 1967:197).

4.8 Marsfestivalen

Basert på en tekst fra år 354 i en preservert romersk kalender, skrevet av den kristne epigrafen Philocalus, kan det se ut til at det skjer en oppsiktsvekkende endring av kulten i det første århundret Teksten belyser at festivalen til Magna Mater, Ludi Megalenses, trolig har blitt supplert med en egen festivaluke for Attis, navngitt Marsfestivalen. Dette har kanskje vært en naturlig utvikling med tanke på at Attis trolig fikk en økt betydning innen kulten i det første århundret. Fra kalenderen får vi informasjon om at Marsfestivalen består av Canna intrat (Sivet inntre) den 15. mars, Arbor intrat (Treet inntre) den 22 mars, Sanguem (Blod) den 24 mars, Hilaria (Glede) den 25 mars, Requetio (Hvile) den 26 mars og Lavatio (Vask) den 27 mars. Salzman har spekulert i om bildene (**figur 10** og **figur 11**), som illustrerer månedene mars og april fra Philocalus sin kalender, viser avbildninger av Attis, hvor han feirer både Ludi Megalenses og Marsfestivalen. Hun fremmer argumentet om at miniatyrstatuen på bilde (**figur 10**), som legger hånden over sitt ene bryst og skritt, sannsynligvis er en henvisning til Attis som hermafrodit (Salzman 1990:83-91). Selv om kalenderen er fra år 354 kan ritualene kobles til det første århundret grunnet innføringen av tre nye religiøse kollegier i forbindelse med Magna Mater kulten i denne perioden, som har blitt navngitt *Dendrophori*, *Cannophori* og *Hastiferi*. De to førstnevnte kollegiene skal trolig ha vært knyttet opp mot ritualutførelsene i forbindelse med Marsfestivalen (Fishwick 2012:193). Det sikreste beviset på institusjonaliseringen av Marsfestivalen forblir likevel kalenderen til Philocalus. En bør imidlertid tenke kritisk med tanke på at forfatteren av beskrivelsen var kristen, og at den har blitt nedskrevet 200 år etter det første århundret. Forsythe har benyttet teksten til den bysantinske forfatteren Johannes Lydus (De Mensibus 4.59) som fotfeste for å argumentere for at det var keiser Claudius som anstiftet kollegiet Dendrophori. En må imidlertid huske på at Lydus skrev på midten av 500-tallet ca. 500 år etter Claudius sin regjeringsperiode

(Forsythe 2012:88). Dette innebærer også at hans tekster ble forfattet minst 100 år etter at Magna Mater kulten hadde opphørt å eksistere. Det har blitt argumentert for at de eldste inskripsjonene som tilkjenner kollegiet Dendrophori innen det romerske imperiet muligens kan dateres til år 79 e.Kr (CIL X 7, fra Regium Itilium) og år 97 (CIL VI 641, fra Roma) (Fishwick 1967:201).

Kalenderen fra Philocalus, dersom det ses bort fra ovennevnte problemstillinger, kan muligens benyttes som et redskap for innsikt i forhold til hvilken funksjon Dendrophori, Cannophori og Hastiferi kan ha hatt. Det blir fremhevet at navnet, Dendrophori, betyr trebærer, og at tittelen alene kan gi indikasjon på kollegiets funksjon. Det har blitt argumentert for at medlemmene av Dendrophori trolig må ha bestått av tømrere og/eller vedhoggere, da det av enkelte forskere blir insistert på at kunnskap om felling av trær må ha vært yrkesbasert (Cumont 1911:56,58). Det har blitt spekulert i om medlemmene av Dendrophori kan ha hatt som oppgave å felle et furutre ved daggry for festivaldagen Arbor Intrat, hvor treet sannsynligvis kan ha blitt båret i front av en prosesjon til paraden nådde Helligdommen til Attis i Ostia (Meiggs 1973:356).

Når det gjelder stiftelsen til medlemmene av Cannophori er dateringene rundt selve introduksjonen noe usikre. Votivgaver i form av inskripsjoner fra Ostia har imidlertid gitt forskerne en pekepinn på at medlemskapet trolig allerede var blitt anstiftet fra midten av det første århundret (Fishwick 1967:197). Det har blitt argumentert for at presteskapet Cannophori kan ha vært sentrale aktører i henhold til ritualutførelsene under Canna Intrat, da en av kollegiets oppgaver muligens kan ha vært å bære bunter med siv inn i tempelet til Magna Mater. Det har pågått diskusjoner om Canna Intrat kan ha vært en minnedag for å feire myten om fødselen og avvergingen av Attis sin død ved elven Sangarius, hvor han ifølge enkelte myter skal ha blitt forlatt som nyfødt (Lancelotti 2002:81, Meyer 1987:114, Fishwick 1966:195).

Fra Ostia har det blitt bevart en inskripsjon som tilkjenner at en votivgave har blitt dedikert av et tidligere medlem av kollegiet Hastiferi. Denne har blitt datert til år 140. Det har blitt promotert av forskere at dette trolig er den eldste kilden som er tilgjengelig, og som kan belyse hvilken periode kollegiet var blitt institusjonalisert innenfor Romerrikets grenser (Fishwick 1967:199). Innenfor Campus Magna Mater i Ostia har bygningen tilhørende Hastiferi blitt anlagt i direkte nærhet til tempelet til Bellona. Det har derfor blitt fremlagt teorier om at gruppen kan ha vært gudinnens prester (Fishwick 1967:157).

Bellona blir i de romerske kildene, derav i tekstene til Vergil (*Aeneiden* 8. 703) og Livius (8. 9.6-10.19.17) identifisert som en krigsgudinne. Hennes navn kommer også av *bellum*, som betyr krig på latin. For å kartlegge en form for forbindelsesledd mellom Bellona og Magna Mater er teorien introdusert om at romerne kom i kontakt med en Modergudinne ved navn Ma i Anatolia (Cumont 1911:54). Det har blitt fremlagt at romerske soldater trolig ble kjent med Ma, da soldatene invaderte Kappadokia i Anatolia under den første mitridatiske krig. Det har blitt argumentert for at romerne, ved nærmere bekjentskap, sannsynligvis anså Ma som en orientalsk gudinne, beslektet med deres egen Bellona. Prestskapet hennes skal formodentlig ha praktisert religionen under navnet *fanatici*, og enkelte forskere har benyttet seg av antikke tekster som antakelig beskriver ritualene, som består av ville danser på grensen til utmattelse, hvor påføring og bruk av blod var et essensielt virkemiddel. Det blir fremmet at ritualene sannsynligvis ble ansett som en krigsdans, da prestskapet kan ha vært utstyrt med økser og trommer. Medlemmene skal ifølge tekstene ha vært ikledd lange kjortler av ull og utsmykket med kroner og juveler. Årsaken til at helligdommen til Bellona ble konstruert i direkte nærhet til Magna Mater, har blitt forsvart med at romerne kanskje tolket *fanatici* som et nærliggende presteskap til galliprestene grunnet deres mange likhetstrekk. Det har blitt fremmet påstander om at hastiferikollegiet muligens kan være en romanisering av *fanaticiprestskapet* (Turcan 1996:41, Fishwick 1967:143). Det blir hevdet av flere at Bellona kan ha blitt tilegnet egenskaper både som krigsgudinne og en Modergudinne, som kan ha ført til at Bellona på sitt vis ble ansett som en *tilbeder* av Magna Mater (Cumont 1911:54).

Fra Philocalus sin kalender får vi inntrykk av at dagen *Sanguem* kan ha vært en dag, hvor blod sannsynligvis har blitt spilt. I forbindelse med Magna Mater kulten har flere forskere bidratt med argumenter om at *Sanguem* trolig ikke er en henvisning til dyreofring, men en dag da galliprestene fikk valget om å kastre seg selv for gudinnen. Selv om prestene ikke valgte å ta steget om selvkastrasjon fullt ut, har det blitt fremmet teorier om at selvskading i form av pisking og lemlestelse med kniv kan ha vært en del av det rituelle hendelsesforløpet (Lancelotti 2008:82).

Direkte oversatt kan det virke som dagen for *Hilaria* (glede) var ment for å spre glede blant folket. Feiringen av *Hilaria* har av enkelte blitt tolket som dagen for *Attis* sin gjenoppstandelse. Det har blitt trukket frem, at det finnes avbildninger av en dansende *Attis* i ikonografien fra den hellenistiske perioden, samt eksempler på figurer av *Attis* representert med vinger. Det blir imidlertid poengtert at fremstillingene av *Attis* som glad og dansende ikke nødvendigvis behøver å hense på guddommens gjenoppstandelse. Det kan også

være at Attis blir portrettert som lykkelig, grunnet hans frie og ubekymrede liv som gjetergutt (Vermaseren 1977b:123). Det finnes også tolkninger som baserer seg på at Hilaria kan knyttes opp mot fertilitet og vegetasjonsvekst. Det har blitt rettet fokus på hva mytologien kan belyse, da Attis sin kropp i de ulike antikke mytene ofte blir evig bevart uten å gjennomgå en forråtnelsesprosess. I enkelte av mytene blir det fortalt at gudene lot håret til Attis vokse, og at han fikk muligheten til å bevege lillefingeren. Dermed ble hans bortgang aldri et endelig faktum (Lancelotti 2008:59,60).

Dagen for Requetio, skal ifølge noen forskere, ha vært introdusert på et sent tidspunkt, henholdsvis mellom det tredje og fjerde århundret. Det har blitt foreslått at Requetio skal ha blitt tilrettelagt som en helligdag for hvile, slik at tilbedere og publikum kunne komme til hektene igjen etter prøvelsene som hadde foregått dagen i forveien (Fishwick 1966:195). Lavatio skal trolig ha blitt feiret som enden av festivalsyklusen.

Fra det første og andre århundret gjennomgikk trolig kulten store forandringer på grunn av Attis sin stadig økende popularitet. Uansett om dette skyldtes initiativ fra et keiserlig hold eller et økende press fra private hjem, førte dette til en stor ekspansjon av Magna Mater kultens rituelle oppsett.

4.9 Taurobolium

Fra det andre århundret synes det som om et nytt rituel element, kalt taurobolium, ble innlemmet i dyrkelsen av Magna Mater. Den eldste formen for attestasjon, som forskerne har tilgjengelig, og hvor Magna Mater kulten har blitt koblet til ritualet taurobolium i Det romerske riket, er en inskripsjon på et alter fra år 160. Inskripsjonen beskriver at et blodoffer ble gjennomført for keiser Antoninus Pius, for hans barn og for byen Lyon. Offeret skal ha funnet sted i eller ved Vatikanet i Roma (CIL XIII 1751 = ILS 4131=CCCA 5: 133 f.n 386, pl CXXXI) (Alvar 2008:265).

Utførelsen av taurobolium og den rituelle handlingens symbolske kontekst har av forskere blitt tolket som et ritual som tilhørte elitens sosiale og religiøse sfære, og som gjennom sine finansielle midler ønsket å sikre keiserens helse og makt (Borgeaud 2004:92). En kan undre seg over om et slikt tiltak ble benyttet som et propagandamiddel av medlemmene av overklassen for å stige i den hierarkiske ordenen og oppnå keiserens gunst. Andre har derimot påstått at utførelsen av ritualet har vært bygget på elitesjiktets (og keiserens) egeninteresse av å opprettholde posisjon, rikdom og eiendom, og at de dermed anså taurobolium som et middel for å sikre seg guddommelig støtte fra Magna Mater. Det har blitt fremmet at medlemmene av

kulten med lav inntekt trolig ikke var bemidlet nok til å gjennomføre et slikt ritual. Dette kan ha medført at vanlige borgere presset på for å åpne opp ritualet for den offentlige arena. I fagmiljøet har det blitt argumentert for muligheten for at eliten sannsynligvis ikke ønsket å ekskludere de lavtstående borgerne (som utgjorde en majoritet), da nedgangstider for befolkningen på det generelle plan ville medføre eventuelle ringvirkninger for eliten selv (Alvar 2008:267).

Fra ca. år 400 har vi bevarte skriftlige kilder, som omtaler blodofring i henhold til Magna Mater dyrkelsen. Disse finner vi i forfatteren Prudentius sine tekster (348 - 405), en kristen romersk poet. I verket *Peristephanon* (10. 1011-50) gir Prudentius en skildring av en bloddåp, som gjennomføres av Magna Mater sine prester. Diktsamlingen er compilert år 405 og de forskjellige diktene skrevet ca. mellom tidsrommet 390-405. Prudentius benytter imidlertid aldri betegnelsen *taurobolium* i sin beskrivelse. Prudentius går hardt ut mot ritualenes barbariske natur. Han forteller at en okse ble slaktet med spyd i halsen over en konstruert grop. Et av medlemmene skal så ha befunnet seg nede i gropen, og blodet rant over kroppen som et rensesritual (Meyer 1987:128,49). Prudentius er den eneste kilden vi har tilgjengelig, som har skrevet om ritualet i sammenheng med en form for bloddåp. Et annet vanskelig aspekt er at Prudentius sin beskrivelse trolig har blitt nedskrevet ca. år 400, noe som gjør det vanskelig å identifisere om en slik bloddåp også ble praktisert i det 2. århundret eller om dette var en variant som utviklet seg under Prudentius sin levetid. Inskripsjonen på alteret fra 160 e.Kr gir derimot et håndfast bevis for at taurobolium var et ritual, som var knyttet til den rituelle aktiviteten i Magna Mater kulten i det 2. århundret.

Kapittel 5. Magna Mater tempelet på Palatinen

Under dette avsnittet kommer Magna Mater tempelet på Palatinen i Roma til å bli undersøkt, da dette var det første tempelet tilegnet Magna Mater i det Romerske riket. Tempelet innenfor Campus Magna Mater har sannsynligvis benyttet tempelet på Palatinen som arkitektonisk utgangspunkt for byggeprosessen, og en sammenligning mellom kultene i Roma og Ostia kan være av betydning for å avdekke bruksfunksjonen til Campus Magna Mater.

De gjenværende sporene etter Magna Mater tempelet befinner seg i dag i det sør-vestlige hjørnet på Palatinen (Coarelli 1977:12) (**figur 3**). I moderne tid er det svært lite av de gjenværende strukturene av tempelet som har blitt bevart. Et høyt podium kan fortsatt indentifisere deler av tempelets tidligere arkitektoniske rammeverk. Spredte funn av altere

med inskripsjoner datert til det andre århundret og funnet av en Magna Mater statue utformet i marmor, belyser den religiøse aktiviteten som en gang har funnet sted. Resterende spor av det som har blitt tolket som bygningskomponenter av et teater har likeledes blitt avdekket like ved podiets inngang. Selv om svært lite av Magna Mater tempelet på Palatinen fortsatt eksisterer, har forskere benyttet andre arkeologiske funn som utgangspunkt for å rekonstruere bygningens arkitektoniske utseendet. Fra et relieff, trolig dedikert av keiser Claudius, tilkjenner den dekorative utsmykningen en avbildning av det en tror skal forestille den frontale fasaden av Magna Mater tempelet på Palatinen. Et slående trekk ved **figur 1** er skildringen av en sentral sittende gudinne på en trone på tempelets triangulære gavl. Relieffet, som skildrer tempelet, skal være et fragment av et Ara Pietatis (Vermaseren 1977:42,43).

Lokaliseringen av Magna Mater tempelet skal ha blitt anlagt i direkte nærhet av Lupercalgrotten og Casa Romuli. Dette kan ses som en symbolsk henvisning til myten om Aeneas, som skal ha søkt tilflukt i Magna Mater sin hule på fjellet Ida ved Troja (LTUR 3.206). Romerne skal likeledes ha assosiert Magna Mater med gudinnen Viktoria, da sistnevnte gudinne var den romerske personifiseringen av seier. Tidligere i oppgaven refereres det til Livius sin tekst om at orakelet i Delphi gav råd om at innlemmelse av Magna Mater ville føre til fremtidige seire (Vermaseren 1977b:41).

Ved å benytte Livius (36.36) som kilde skal Magna Mater sitt eget tempel ha blitt påbegynt i år 204 f.Kr., og skal ha vært ferdigstilt i år 191 f.Kr. Nesten hundre år senere, i år 111 f.Kr., skal tempelet på Palatinen, ifølge skriftlige kilder, ha blitt påført store skader, som sannsynligvis skal ha ført til en helrenovering av bygningsstrukturen (Vermaseren 1977b:42, Roller 1999:274).

På bakgrunn av arkeologiske undersøkelser har det blitt fremmet idéer om at det har blitt tilrettelagt tre ramper eller trapper, muligens konstruert i Republikkens tid, opp til Palatinen. Dette grunnet den bratte stigningskurven opp til området. Et slikt argument har i forskningsmiljøet blitt ansett som plausibelt, da aristokratiske hjem og helligdommer trolig må ha hatt en tilknytning i form av ferdselsveier fra Palatinhøyden til hovedgatene på bakkenivå. Det har blitt argumentert for at, da Magna Mater tempelet på Palatinen ble bygget opp igjen etter brannen i år 111 f.Kr., skal de laveste trinnene tilhørende tempelet muligens ha blitt fjernet for å ytterligere åpne opp området mellom tempelet til Magna Mater og tempelet til Viktoria. En kan stille seg spørsmålet om det ved tidligere anledninger ved feiringen av Ludi Megalenses kan ha blitt for trangt for folkemassene som ønsket å delta i hyllesten, og at

det av denne grunn var behov for større plass for rituell virksomhet. Et massivt understell av sement skal trolig ha blitt konstruert for å støtte opp om den utvidete gårdsplassen foran Magna Mater tempelet på Palatinen. Det har blitt fremmet at en slik arkitektonisk planlegging trolig ble anvendt for å skape et permanent rammeverk for feiringen av Ludi Megalenses. For å sikre presset av mennesker under festivalen skal den antikke ferdselsåren *Clivius Victoriae* (oppkalt etter Viktoriatempelet) like i nærheten av Magna Mater tempelet muligens ha blitt senket og hvelvet, og deretter forlenget med en rampe for økt tilgang til den sør-vestlige delen av Palatinen. Tolkninger er fremmet om at gangveien *Clivius Victoriae* skal ha hatt en utgreining mot sør, som muligens kan ha ledet ned til Forum Boarium (Davies 2011:40, Evans 2013: 464,465). Det at templene til Magna Mater lå ved sentrale deler av Romas infrastruktur lar seg også belyse ved at Phrygianum, en helligdom til Magna Mater i Vatikanet i Roma, var anlagt i nærheten av Via Cornelia, som var en av de store hovedveiene inn til Roma (Salzmann 1990: 169, Vermaseren 1977b:45). I Martialis sine dikt (*Epigram* 3.47) får vi vite at ved ritualet Lavatio skal trolig den inkarnerte steinen til Magna Mater ha blitt båret i en prosesjon. Prosesjonen skal ha gått ned til byporten Porta Capena. Dette er en byport hvor Via Appia kommer inn i Roma. Det kan derfor synes som at kulten ofte gjennomførte sine ritualer ved store ferdselsårer (Aicher 2004:153). En kan spekulere i om at det kanskje var gjennom Porta Capena at Magna Mater sin inkarnerte stein ble båret til Roma fra Ostia for første gang, da veien fra Ostia trolig har ledet inn denne byporten. Dermed kan Martial sin beskrivelse av prosesjonen kanskje henwise til en rituell gjentakelse i tid, hvor gudinnens stein ble båret *ut* av byen istedenfor inn.

Fra Ovid sin nedtegnelse (*Fasti* 4.348) blir det belyst at tempelet på Palatinen skal ha brent ned enda en gang mot slutten av det første århundret f.Kr. Tempelet skal senere ha blitt gjenoppbygget av keiser Augustus (*Res Gestae* 19). Med tanke på de ulike bygningsperiodene har det blitt fremmet påstander om at bygningsstrukturen trolig kan kategoriseres innenfor ulike faser i henhold til oppmuringsteknikker. Selve grunnfundamentet fra det laveste nivået skal trolig å ha blitt konstruert i opus incertum, samt tufastein, trolig hentet fra Grotta Oscura (i nærheten av den etruskiske byen Veii fra antikken) og grå vulkansk tufastein, navngitt peperino. Den andre fasen gjør seg gjeldende i henhold til restaureringsarbeidet, hvor det trolig skal ha blitt anvendt opus quasi reticulatum. Det har blitt argumentert for at denne blandingen trolig skal ha blitt mikset med tufastein, importert fra Anioregionen (Coarelli 1977:12).

Det har fremkommet argumenter for at det arkitektoniske planarealet fra det opprinnelige tempelet trolig ble benyttet som grunnfundament i henhold til restaureringene etter brannulykkene. Fra det arkeologiske materialet har det blitt konstatert at Magna Mater tempelet hadde et podium av trapper. Ved å analysere **figur 1** kan det synes som om inngangen har vært utsmykket med syv søyler som fasade. Teorier er fremmet om at tre søyler befant seg på hver av sidene. Det har vært åpen tolkning om disse kan ha vært dekorert i korintisk stil. Foran trappene, som ledet opp mot inngangspartiet, har det blitt avdekket et alter og spor etter en vanntank/vannbeholder. Enkelte forskere har fremmet teorier om at tempelets inneområde kan ha hatt en generell romersk utforming, som muligens bestod av en cella og en pronaos. Kultstatuens sokkel er fortsatt bevart (Roller 1999:274).

Kapittel 6. Introduksjon til Ostia, landskapsanalyse og analyse av Campus Magna Mater

6.1 Introduksjon til Ostia

En introduksjon til Ostia anses som nødvendig, da byens utvikling trolig har vært et grunnfundament for utviklingen av Magna Mater kulten. Min problemstilling er avgrenset til Campus Magna Mater, som befinner seg i region IV sør for Ostia. Grunnet opphopning av silt har strandlinjen forflyttet seg over tid. Ostia ligger derfor i avstand lenger vekk fra Middelhavet i moderne tid, enn det den gjorde opprinnelig. På bakgrunn av arkeologiske undersøkelser antar forskere at en militær festning, navngitt Castrum, trolig var den første husstanden som ble oppført i området. Det finnes fortsatt pågående diskusjoner vedrørende tidfesting av bygningen. Keramikk datert fra 300 f.Kr. til 275 f.Kr. har blitt avdekket ved bygningens grunnmur, og på bakgrunn av dette har enkelte forskere argumentert for at festningen sannsynligvis kan tidfestes til denne perioden. Selv om dateringen er uklar, tror imidlertid forskerne at grunnleggelsen av Ostia var konsentrert rundt en marinebase (Bakker2 2013). Første gang Ostia blir nevnt i forbindelse med historiske nedtegnelser er i et skrift som gjengir hendelsen, hvor den kartagiske flåten ankommer Ostia i år 278 f. Kr. (Valerius Maximus 3.7.10).

Da romerne vant det endelige slaget i Den tredje punerkrig i det andre århundret f.Kr., utviklet Ostia seg trolig fra en marinebase til et handelssted, hvor havnen ble et sentralt knutepunkt for distribusjon av handelsvarer. (Allerede etter seieren i Den andre punerkrig i 201 f.Kr. hadde romerne imidlertid ubegrenset sjøherrevælde). Ekspansjonen av byarealet rundt Ostia førte til at byen ble tildelt en egen administrasjon og forvaltningsorganisasjon i form av statsdannelse.

Mot slutten av det første århundret f.Kr., under keiser Augustus, var Ostia sannsynligvis under kontroll av en fremherskende gruppe av frie familier, som hadde klatret på den sosiale rangstigen gjennom medgang og forretningsavtaler innen handelsvirksomhet. Det var imidlertid ikke før i år 42 da keiser Claudius igangsatte byggeplaner for etablering av en kunstig havn nord for byen kalt Portus, at Ostia utviklet seg som hovedleverandør av varer til hovedstaden. Strandlinjen, som omkranset Ostia, egnet seg dårlig til forankring for store skip. Tiberen ble forent med det nyanlagte bassenget i Portus, via ulike vannkanaler. De nye kanalene skapte øyen Isola Sacra mellom Portus og Ostia. Havnen i Portus kom i bruk på 60-tallet og ble utvidet ytterligere gjennom byggingen av det trajanske bassenget i Portus, som ble konstruert i løpet av de første årene fra 100-tallet. Da Hadrian overtok som keiser, var havnen sikret som et stabilt anlegg for industri og utbygging av Ostia sin infrastruktur, som ble satt på dagsordenen for å fremme byens samfunnsutvikling. Under Det severanske dynasti (193 til 235) fortsatte fremgangen, og Ostia nøytt kontinuerlig byvekst. I det arkeologiske materialet er det merkbart at det ble en økende trend å restaurere og ombygge eldre husstander istedenfor å anlegge nye bygninger. De arkeologiske undersøkelsene, som har funnet sted i Ostia, har avdekket at de fleste husstandene har blitt konstruert i første halvdel av det andre århundret f.Kr. Ostia sin velstand og ekspansjon skal ha hatt en kontinuerlig vekst helt frem til midten av det tredje århundret (Bakker2 2013).

6.2 Landskapsanalyse

Magna Mater tempelet i Ostia befinner seg innenfor et triangelformet tempelkompleks, identifisert som Campus Magna Mater. Dette kan attesteres ved funnet av en inskripsjon i nærheten av tempelet reist av M. Antius Cresens Calpurnianus, som belyser at en statue har blitt dedikert til ære for Magna Mater i "in campo matris | deum" (CIL XIV 324) (Boin: 2013:252). Inngangen til komplekset hadde en rampe, som ledet inn til området. Til venstre og høyre for inngangen til Campus Magna Mater, på den nordøstlige siden vendt ut mot gaten, har det blitt fastlagt funn av det som kan karakteriseres som steder for vareutsalg (Bakker7 2013). Campuset er av en stor dimensjon og er oppmålt til 84 x 106 x 130 meter. Bakker har tilrettelagt en teori om at triangelet kanskje kan ha vært en symbolsk henvisning til gudinnen Venus, og at de to gudinnene kan ha vært assosiert med hverandre, da flere statuer av Venus har blitt avdekket innenfor campuset (Bakker3 2013, Calza, R 1946:226).

6.2.1 Makronivå

Byggefaseene i Ostia, som vist i **figur 4**, **figur 5** og **figur 6** tilkjenner at Campus Magna Mater har blitt anlagt i den sørlige bydelen av Ostia. Selv om Campus Magna Mater trolig

ikke ble bygget før på 100-tallet e.Kr under keiser Hadrian, illustrerer overgangen fra keiser Trajans regjeringsperiode til keiser Hadrian at Ostia i denne perioden gjennomgikk store arkitektoniske endringer. Byarealet ser ut til å ha forandret seg betydelig gjennom mange nye byggetiltak. Hvis en foretar en tolkning av helhetsperspektivet av byplanleggingen fra denne perioden, kommer det tydelig frem at Campus Magna Mater ble bygget utenfor byens urbane sentrum, i en skjermet atmosfære. Byens geografiske ekspansjon medførte strukturelle forandringer, noe som resulterte i at helligdomsområdet etter hvert ble en integrert del av byens sentrale kjerne. Ved en helhetlig tilnærming til landskapet viser **figur 7** at Campus Magna Mater er et av de få områdene tilknyttet religion og kultaktivitet, som ikke er sentrert langs eller i nærheten av havneområdet ved Tiberen. Den østlige murveggen av Campus Magna Mater befinner seg vegg i vegg med en av de sentrale hovedportene til Ostia, navngitt Porta Laurentina, som ledet inn til hovedveien Cardo Maximus. Utenfor denne inngangsporten skal det ha vært anlagt et stort gravsted (nekropol) tilhørende innbyggerne i Ostia, hvor det trolig har vært anlagt blandete graver fra ulike sosiale sjikt. Inngangsporten skal ha bestått av et lite rom bygget i blokker av tufastein, hvor det foran og bak selve porten har blitt konstruert kvadratiske tårn. Ved den østlige delen av porten har det blitt avdekket et hull, hvor det sannsynligvis har vært en bjelke for å kontrollere tilstrømming av mennesker (Bakker6,10 2013). Det har vært en svært vanskelig oppgave å avdekke informasjon om inngangspartiet (**figur 14**) til selve campuset, da lite av det arkeologiske materialet vedrørende inngangen har blitt bevart. Noen form for arkitektonisk skildring har heller ikke blitt belyst i forskningshistorien. Da Dr. Douglas Boin lenge har forsket på Campus Magna Mater og nylig utgav boken "Ostia in Late Antiquity" i 2013 (hvor campuset igjen har blitt skildret), benyttet jeg muligheten til å sende en mail til ovennevnte professor. Boin var rask til å svare, og meddelte at dette var et tema han selv tidligere hadde ønsket å kartlegge detaljer om. Han formulerte imidlertid at det dessverre ikke eksisterer noen form for materiale som kan belyse inngangspartiet, da han selv hadde kontaktet ulike instanser for å løse denne gåten.

En kan undre seg over hvorfor Campus Magna Mater ble konstruert innenfor byporten og ikke utenfor, da Campusets størrelsesomfang tilsier at den religiøse aktiviteten som eventuelt fant sted trolig trengte et område tilrettelagt for bevegelsesfrihet. Hvis tempelet skulle ha blitt anlagt lenger vekk fra bykjernen, ville bygningsområdet ha endt opp i byens stadig voksende nekropol, som befant seg utenfor Porta Laurentina. Kanskje det er en mulighet for at Campus Magna Mater ble strategisk plassert i grenselandet mellom de levende og de døde? Svaret på hvorfor Campuset har blitt anlagt slik som det arkitektoniske materialet viser kan kanskje

belyses ved at en av akveduktene, som førte vann til byen, var konstruert på den østlige murveggen av helligdomskomplekset (se **figur 8**). Både Roller og Bakker har begge fremmet teorier om at vann kan ha vært et viktig rituellet redskap i henhold til tilbedelsen av Magna Mater og Attis (Roller 1999: 274, Bakker8 2013). Et tredje svar, som kan forklare Campusets sin beliggenhet, kan være at kildene som er tilgjengelige, belyser at festivalene i henhold til kulten kan ha vært svært betydningsfulle i det offentlige rom, noe som tiltrakk seg mengder av mennesker. Helligdomskomplekset må derfor ha vært tilgjengelig ved viktige anledninger for at befolkningen lettest mulig kunne ta seg frem i byarealet. Dette kan være en del av grunnen til at Campus Magna Mater ble anlagt ved en av hovedveiene, hvor det var en stadig tilførsel av mennesker.

6.2.2 Mikronivå

Selve inngangspartiet til Campus Magna Mater har vært konstruert i kompleksets nordøstlige sidevegg. Spor etter en rampe inn til Campuset, bygget opp av opus spicatum, indikerer at helligdomskomplekset var konstruert på et lavere gateplan enn Cardo Maximus (Bakker7 2013). Dette kan muligens indikere at helligdomsområdet har blitt konstruert på et tidligere tidspunkt enn selve hovedgaten, hvor senere bygningsfaser har medført at veien ved Campuset har blitt forhøyet. Borrede hull ble funnet i inngangens dørterskel, noe som gir inntrykk av at inngangen kunne åpnes og stenges av etter behov (Bakker7 2013). Campus Magna Mater hadde sannsynligvis en avgrensning forbeholdt kultens egne medlemmer, hvor bygningen kunne isoleres med mulighet for aktiviteter innad i komplekset.

Ved å analysere Campus Magna Mater på et mikronivå ser en at Porta Laurentina var geografisk plassert i det østlige hjørnet, bak den høye muren til Campus Magna Mater, og befant seg like bak Bellonatempellets yttervegg (Bakker6 2013). Da porten var en av hovedinngangene til selve byen, indikerer dette at området rundt Campus Magna Mater har vært et sted fullt av liv og røre, grunnet kontinuerlig gjennomstrømming av mennesker. Selv om Campus Magna Mater var avstengt for ubudne gjester, ville helligdomskomplekset ha vært noe av det første og siste både lokalbefolkningen og de besøkende fikk øye på til og fra byen.

Bak den nordvestlige sideveggen til Campus Magna Mater lå et av badehusene i byen, som ble kalt Terme del Faro IV.II.1. Konstruert bak Terme del Faro, og bygget opp mot den nordvestlige muren til Campus Magna Mater, befant helligdommen til guden Mithras seg. Utenfor murene til det østlige hjørnet av Campus Magna Mater, ved inngangen til Cardo

Maximus, lå en rad av bygninger benyttet til varesalg. Videre nedover hovedgaten, forbi Campus Magna Mater, lå Portico e Caseggiato dell'Ercole. Dette har vært et bygningskompleks på to etasjer, som har blitt identifisert som rekker av bolighus med flere former for handelsvirksomhet og barer vendt ut mot fortauet (Bakker9,10,11 2013).

Butikkene har trolig blitt strategisk anlagt ut mot hovedgaten for at forbigående skulle bli fristet av de utstilte varene. Det kan antas at Cardo Maximus, med en rekke kommersielle bygninger og serveringssteder, har hatt en frodig atmosfære med et mangfold av mennesker og livlig handel (se **figur 9**).

Ut fra kartet kan det ses at det like utenfor inngangsporten til Campus Magna Mater var et åpent, kvadratisk område for allmenn ferdsel. En mulig forklaring til at helligdommen til Magna Mater har vært konstruert ved, eller tilrettelagt i åpne romslige områder, kan være at kultenes rituelle oppsett krevde tilgang på arealer av store dimensjoner i henhold til tilbedelse i det offentlige rom. Fra dette åpne området foran tempelet ledet en sidevei ut fra hovedgaten Cardo Maximus, navngitt som Semita dei Cippi, hvor det blitt etablert flere lagerhus. Innover langs sideveien har velstående borgere konstruert klynger med bolighus, samt mindre leilighetskomplekser. I gaten Via del Caupona har det likeledes vært konstruert en rekke private Domus (Bakker12,13,14,15 2013). Nærområdet til Campus Magna Mater har altså hatt et hensiktsmessig arealforbruk, som har dekket ulike bruksmåter for innbyggerne i form av industriell virksomhet, kommersiell aktivitet og boenheter for eliten blant borgerne.

Det skal ha blitt tatt prøver av myravsetninger fra grøfter innenfor Campus Magna Mater, og i en rapport av Mar et al. 1999 skal det ha blitt konstatert at Magna Mater tempelet trolig har hatt aktivitet fra andre halvdel av det første århundret e. Kr. (Mar 1994:83, Mar 1999:20-22). Bygningen til guden Attis skal sannsynligvis ha blitt konstruert i den julio-claudiske perioden, men ikke blitt installert som en helligdom før i det andre århundret. Det ser ut til at Campus Magna Mater gjennomgikk store endringer i midten av det andre århundret i form av ekspansjon, da det har blitt argumentert for at Portikoen, Bellonatempelen, samt Hovedsetet for Lansebærerene skal ha blitt konstruert i denne tidsperioden. Sistnevnte bygninger ser ut til å ha blitt anlagt i klynger i det sør-østlige området. Det kan se ut som om arkitektene har lagt vekt på at Magna Mater tempelet skulle ligge skjernet for seg selv i nord-vest med tilgang på store arealer for ritualbruk (Meiggs 1973:359, Bakker 19,20,21 2013).

Kapittel 7. Campus Magna Mater i Ostia

Under dette kapittelet kommer de ulike arkitektoniske strukturene, som befinner seg innenfor Campuset, til å bli analysert i detalj. Det vil først bli foretatt et studium av de ulike komponentenes geografiske posisjon, supplert med bygningenes arkitektoniske ytre og dekor. Videre vil det bli fremlagt informasjon om de arkeologiske objektene, som har blitt avdekket i eller ved de ulike konstruksjonene. Det vil deretter bli gjennomført en analyse av de votive objektene med teoretisk kontekst i henhold til religiøs aktivitet.

7.1 Magna Mater tempelet

Podiet tilhørende Magna Mater tempelet er det eneste gjenværende arkitektoniske beviset for tempelets plassering innenfor Campus Magna Mater, og det befinner seg i det vestlige hjørnet av campuset (**figur 15,16 og 17**). Podiet er oppmurt i rødfarget opus latericium, som forskere tror kan ha vært en ofte benyttet oppmuringsteknikk i det første århundret. Det har imidlertid blitt argumentert for at det eksisterer rester etter opus reticulatum fra den nedre delen av podiet. Dette kan indikere at podiet kan ha blitt restaurert på et tidligere tidspunkt.

Podiet har blitt inntatt ved å gå opp åtte trappetrinn av marmor, som er like stort i bredde som selve podiet. På det tredje trappetrinnet finnes det to innsunkne groper på hver av ytterkantene av podiet. Foran podiet har det blitt avdekket resterende spor av et alter, som trolig har tilhørt modergudinnen. Alteret har blitt arkitektonisk utformet i opus latericium og foret med marmor (Meiggs 1973:358, Bakker3 2013).

7.2 Arkeologiske funn avdekket i nærheten av Magna Mater tempelet i Ostia

I området rundt Magna Mater tempelet i Ostia har det blitt avdekket to statuer av Magna Mater. Den ene (**figur 25**) viser funnet av en Magna Mater statue i gresk marmor med en høyde på 90 cm (Nummer 410, Ostia Antiquarium). Deler av statuen har blitt restaurert, inkludert skulpturens hode, samt Magna Mater sin høyre og venstre arm. Gudinnen er fremstilt i en sittende positur, skulpturert på en trone. Hun er ikledd en lang tunika med belte og kappe (himation), og hennes hode bærer en krone. I venstre hånd holder hun en tamburin, som i ettertid har gjennomgått restaurering. Magna Mater er avbildet med to følgesvenner på hver side av tronen i form av løver (Vermaseren 1977a:122, Rieger 2004:281). På bakgrunn av statuens stil og dekor har statuen blitt datert til ca. det tredje århundret. På statuens sokkel har det blitt hogget inn en inskripsjon. Innskriften tilkjenner at en mann ved navn Virius

Macarianus med tittelen *vir clarissimus* (en tittel for en romersk senator, "mest lysende mann") har dedikert statuen. Det finnes imidlertid ikke mer tilgjengelig informasjon om ovennevnte dedikator (Rieger 2004:149,150).

Den andre statuen viser en sittende Magna Mater, laget i grå marmor, som er 78 cm høy (funngjenstand 173, i Ostia Antiquarium). Gudinnen bærer en lang chiton med påsydd kappe (himation), hvor hun hviler på en trone omkranset av to løver på hver side (**figur 26**). Gudinnen er utstyrt med en tamburin i sine venstre hånd, men både den høyre hånden og hodet er ikke lenger bevart. Fremstillingen av sistnevnte eksempel anses å være en standardversjon av Magna Mater i den kunstneriske verden (Vermaseren 1977a:129, Rieger 2004:281). Avbildningen av Magna Mater i ikonografien har blitt analysert av Turcan, som argumenterer for at Modergudinnens makt og beskytterevene trolig blir belyst av kronen hun blir fremstilt med. Han har fremmet en påstand om at kronen er utformet for å gi en fremstilling om en form for mur eller tårn, som formodentlig skal være en metafor for ansvaret hun har for å ivareta byene og dens innbyggere, hvor hun blir tilbedt. Turcan går videre i detalj om at tamburinen, som Magna Mater ofte blir avbildet med, er ment for å angi en assosiasjon til jordens runde form, da gudinnen som skaper av alt liv, er livets midtpunkt. Løvene, skal ifølge Turcan, symbolisere en filosofisk moral om at ingen jord eller mark er så utømmelig, at den ikke kan dyrkes. Hvis løvenes viltre natur kan temmes, vil det alltid være mulighet for å dyrke hardfør jord (Turcan 1996:40).

Funnet av en antefix (avslutningsdekorasjon for takstein) av terrakotta har likeledes blitt avdekket ved tempelet til gudinnen, og viser en skulpturert gjengivelse av myten om Magna Maters skipsankomst til Ostia i 203 f.Kr. (nummer 9917, Paolino Museet i Vatikanet). I sentrum av dekorasjonsplaten er Magna Mater portrettert (**figur 27**) i et sittende leie på en forhøyet trone. På høyre og venstre siden av tronen er det skulpturert inn en løve. Magna Mater er illustrert med en patera (skål til drikkeoffer, normalt til vin) i sin høyre hånd og et granateple i sin venstre. Fremstillingen av Magna Mater er omgitt av avbildninger av en båt med åtte årer, en mast, et revet seil og et skipsverft. En thyrsus (stang av en fenikkel med en furukongle) er plassert på hekken av båten, og på fremsiden flagges et banner.

Taksteinsdekorasjonen er tidsavgrenset til ca. det 2. århundret (Vermaseren 1977a:124).

Det finnes flere portrettbilder og byster av ulike keisere, som har blitt avdekket i nærheten av Magna Mater sitt tempel. Dette gjelder blant annet funn av et portrett av keiser Vespasian (**figur 28**) med en høyde på 40 cm (69-79), et portrett av keiser Trajan (**figur 29**) på 37 cm i

høyde (98-117), et portrett av det som *mulig* kan være Antoninus Pius (**figur 30**) på 26.5 cm i høyde (138- 161) og et portrett av Keiser Lucius Verus (**figur 31**) oppmålt til 27 cm i høyde (161 – 169) (Rieger 2004:162,163, 288,289).

7.3 Analyse av Magna Mater tempelet innenfor Campus Magna Mater i Ostia

Selv om svært lite av tempelet til Magna Mater er bevart, kan stedet for tempelets anleggelse kanskje belyse aspekter for den religiøse aktiviteten som kan ha funnet sted i området. Da tempelet til Magna Mater har blitt konstruert alene, for seg selv, i det vestlige hjørnet av campuset, med en stor påfølgende gårdsplass, kan en tenke seg til at det har foregått ritualer som har trengt stor bevegelsesfrihet. Den åpne plassen foran tempelet til Magna Mater kan trolig ha blitt konstruert slik med tanke på å benytte området som et jevnt fundament for oppsett av et midlertidig teater. I oppgaven ble det tidligere formulert at Cicero, i hans tekst (*De haruspicum responso* 12.24), bevitnet at et teater ble bygget og vendt mot tempelet på Palatinen, slik at kultstatuen skulle få med seg hva som skjedde på scenen. I forhold til Campus Magna Mater ville tempelet til gudinnen hatt en ypperlig plassering i et hjørne foran en gårdsplass, hvor gudinnen ville fått et oversiktlig skue over festlighetene.

Alteret som ble avdekket i Magna Mater tempelet kan trolig ha vært et svært viktig element i henhold til den religiøse praksisen som kan ha funnet sted innad i Magna Mater kulten.

Forskere har argumentert for at altere har vært viktige religiøse redskaper med tanke gavegiving og ære til guddommene. Et av galliprestenes erverv kan ha vært å overrekke mat og drikke, som for eksempel frukt, korn, ost, melk eller vin til Magna Mater under private seremonier eller under festivalen til hennes ære (Dowden 2007:3, 4). Dette for å opprettholde og styrke båndet mellom gudinnen og hennes tilbedere i form av en gaveutveksling i håp om at Magna Mater ville føle seg tilfreds og gi Ostia sine innbyggere beskyttelse og vekst.

Tolkningen om at kronen til Magna Mater kan sammenlignes med en bymur er en interessant analyse med tanke på at Campus Magna Mater har blitt geografisk plassert ved en av de store hovedportene i Ostia, Porta Laurentina. Dette kan ha vært et bevisst valg for å prøve å beskytte Ostia med Magna Mater som autoritær beskytter i spissen. Innskriften på den første statuen av Magna Mater (Nummer 6371) belyser at gudinnen har vært attraktiv i henhold til de romerske patrisierne. En romersk borger av eliten med tittelen *vir clarissimus* som embete indikerer at kulten hadde høy status, som medlemmene av eliten ønsket å vise sin offentlige assosiasjon og tilbedelse til.

Det arkeologiske funnet av et antefix, som viser gudinnens ankomst til Ostia, indikerer tydelig at Ostia sine innbyggerne var stolte over at modergudinnen trolig først skal ha ankommet Ostia før hennes inntog til Roma. En kan jo tolke at en slik hendelse kan ha satt Ostia på kartet i henhold til bystatus og omdømme, da de lokalene innbyggerne sannsynligvis anså denne hendelsen som en stor begivenhet. Dette arkeologiske funnet indikerer at myten om Magna Mater sin innlemmelse levde godt i minnet i ca. tohundre år etter Magna Mater ble *adoptert* som romerske gudinne.

En kan spekulere i om bystene av keiserne indikerer noen form for offentlig tilknytning til kulten fra keiserens side, eller om de er blitt montert av elitemedlemmer til keiserens ære. Det ville vært urimelig å anta at borgere fra elitesjiktet ville ha donert slike byster, og ikke minst reist dem innenfor helligdomskomplekset, hvis de individuelle keiserne ikke hadde noen form for interesse eller assosiasjon til kulten. Det er også muligheter for at det kan ha vært galliprester eller medlemmer av Dendrophori og Cannophori som kan ha dedikert bystene for å konstatere en forbindelse til keiserfamiliene. Tidligere i oppgaven ble det elaborert at det var keiser Augustus som finansierte gjenoppbyggingen av Magna Mater tempelet på Palatinen (Res Gestae 19, Dio Cassius 55.12.4). Dette belyser at det allerede på et tidlig stadium var interesse for Magna Mater kulten fra keiserlige hold i Det romerske riket. Tilknytningen til Augustus og Livia, som tidligere nevnt, har trolig latt seg ytterligere bekrefte ved at Livia lot seg portrettere med trekk og objekter, som var assosiert med Magna Mater (Roller 1999:299,311,313, 315). Et svært omtalt ritual i de skriftlige kildene, ritualet for *Lavatio*, er også noe som trolig blir installert og lar seg bekrefte i Ovid sin tekst under Keiser Augustus (*Fasti* 4.337-340).

Når Antoninus Pius inntreer som keiser, kan en igjen, som nevnt i et foregående kapittel, avdekke et bindeledd mellom keiserfamilien og dyrkelsen av Modergudinnen. Dette i form av inskripsjonen fra 160, som omtaler Magna Mater og Antoninus Pius i henhold til utførelsen av ritualet taurobolium (Alvar 2008:265). Rieger har argumentert for at det sannsynligvis utviklet seg en forbindelse mellom keiserne og Magna Mater kulten over tid, hvor Magna Mater til slutt fikk en rotfestet plass i en keiserlig tradisjon, og gudinnen kan ha blitt oppfattet som et medium for keiserdyrkelse (Rieger 2004: 163). Grunnet alle portrettene av keiserne, som har blitt avdekket innenfor Campus Magna Mater, kan en definitivt trekke en konklusjon om at det trolig har eksistert en koherens mellom dyrkelsen av Magna Mater og keiserfamiliene. En slik form for assosiasjon til keiserne i forbindelse med Magna Mater kulten har trolig forblitt et kontinuerlig fenomen, uansett om eventuelle keisere fattet stor

interesse for Magna Mater kulten eller ikke. Selv om keiserne eventuelt var likegyldig til gudinnen, tjente trolig kulten et formål ved å fremme oppslutning rundt keiseren, samt som en arena hvor eliten kanskje kunne vise sin respekt og ære til den regjerende keiseren.

7.4 Portiko

Mot sørsiden av Campus Magna Mater finnes det bevarte søyler av det som tidligere har vært en lang portiko (**figur 17**), som har ledet opp mot Magna Mater tempelet i øst. Den har vært bygget opp av høye piler av murstein. Grunnet håndverksstilen har denne delen av portikoen grovt blitt datert til rundt keiser Hadrians regjeringsperiode. Ut mot det åpne området har portikoen lenet seg på søyler av murstein, som har blitt tidfestet til ca. perioden under keiser Antoninus Pius (Bakker14 2013).

Et av de mest kjente statuene av Attis (**figur 32**), som har blitt avdekket innenfor Campus Magna Mater, er en skulpturell avbildning av Attis, som ligger tilbakelent på en stein, som fungerer som en seng (nummer 10758, Vatikanmuseet) (Vermaseren 1977a:123, Calza, R 1946:217). Statuen ble avdekket innenfor portikoen og er 112 cm høy (Rieger 2004:137, 282). Attis er ikledd en kort tunika med kappe og sandaler, samt et langt draperi, som faller fra Attis sin rygg. Store deler av kroppen har skulptøren imidlertid latt forbli naken. Hodet til Attis er utsmykket med en frygisk lue, en krone av frukt og en halvmåne, hvor maiskolber stikker frem. Fem stråler av metall, som har stått ut fra Attis sin krone, har blitt restaurert (Calza, R 1946:217). Attis sin høyre hånd er utstyrt med flere maiskolber, granatepler og kongler. I sin venstre hånd holder Attis en hyrdestav, og han bærer en ring på en av fingrene. Attis er gjengitt med svært feminine trekk. Hans venstre hånd støtter seg på en maske med maskuline trekk, muligens en fremstilling av elveguden Sangarius (Vermaseren 1977a:123). Nederst på statuens sokkel er det hogget inn en inskripsjon som tilkjenner at C. Cartilius Euplus er den som har dedikert statuen av Attis. Calza har tolket denne fremstillingen av guddommen som en statue som kan ha vært hovedsymbolet på selve dyrkingen av Attis som guddom i Ostia. Statuen har et ungdommelig preg med vektlegging av nakenhet, som Calza mener har blitt markert for å understreke den erotiske forbindelsen med myten om Attis sin rolle som Magna Mater sin elsker (Calza, R 1946:217). Statuen har blitt datert til ca. det andre århundret (Rieger 2004:284)

En stående statue av gudinnen Venus (**figur 33**) i bronse på 70 centimeter (nummer 7564, Museo Gregoriano Profano, Vatikanmuseet) skal ha blitt avdekket innenfor portikoen. Kunstneren har portrettert gudinnen naken med kryssete føtter. Hennes hår er dekorert med en

krone av akantusblader, og gudinnens armer er hevet mot himmelen. Funnet av et håndtak kan angivelig ha vært håndtaket til et speil. En presis datering av skulpturen er ikke mulig, men det har blitt fremmet forslag om at skulpturen muligens kan tidfestes til det første eller andre århundret (Rieger 2004:138, 283, Boin 2012: 259, Vermaseren 1977a:114, Calza, R 1946:224).

Funnet av en begravellesurne (cista), med en høyde på 50 cm, har blitt (nummer 10745 Vatikanmuseet) avdekket ved portikoen innenfor Campus Magna Mater (**figur 34**). De har fått forskere til å anstille betraktninger om at galliprestene kanskje kan ha benyttet hanen som deres offentlige symbol. Det har blitt trukket frem at dette trolig kan attesteres ved at skrinets lokk er utsmykket med en fremstilling av en hane (Vermaseren 1977a:123). Hanens haletipp er billedlig utformet som en maiskolbe med blader (Rieger 2004: 146). Utenpå er skrinet dekorert med det som forskere trolig antar er guden Jupiter med skjegg, en sittende løve, trolig en avbildning av Attis med en frygisk lue, en fløyte, en cymbal og en tymphanum. Skrinets innside avdekket en innskrift. Skrinets inskripsjon tilkjenner at eieren av urnen kan ha vært en archigallus, kanskje ved navnet Modius Maximus, hvis ikke *Maximus* henspiller seg på prestens tittel (eller hans rikdom og suksess) (Vermaseren 1977a:123, Calza, R 1946: 215). Objektet har blitt datert til ca. det andre århundret (Rieger 2004:289).

7.5 Analyse av Portikoen sin funksjon i henhold til Campuset

Tilretteleggelsen av en portiko innenfor Campus Magna Mater kan ha blitt anlagt for at presteskapene innenfor helligdomskomplekset skulle kunne benytte seg av en gangvei til og fra Magna Mater tempelet, som lå alene i det vestlige hjørnet, til klyngen av bygningene i det sør-østlige hjørnet i form av Bellonatempelen, Helligdommen til Attis og Hovedsetet for Lansebærerne. En portiko ville vært en beskytter mot sterk sol og på dager med regnbyer. En kan videre spekulere i om at portikoen ble anlagt med en sekundær funksjon i henhold til feiringen av festivaldager og ritualutøvelse. Mengden av mennesker, som trolig deltok på disse begivenhetene, ville også trenge ly i henhold til ulike værforhold. Det er ikke uvanlig å finne portikoer arkitektonisk inkorporert som en del av et teaterkompleks. Slike eksempler finner vi blant annet vedrørende portikoen til teateret i Ostia, teateret i Pompeius og inkorporerte portiko i Roma. I Pompeius teateret er dessuten tempelet til Venus inkorporert i selve portikoen, for at gudinnen skulle kunne sikres den beste utsikten (se **figur 55 og 56**).

Skulpturen av Attis, som har en høyde på 1.60 meter (nummer 10785, Vatikanmuseet), er av stor størrelse i forhold til de andre funnene, og det kommer tydelig frem at statuens giver

ønsket å vise Attis sin opphøyde status som Magna Mater sin favoritt. Teorien til Calza om at statuens nakenhet kan være en kobling til Magna Mater som gudinnens elsker er plausibel, men det bør presiseres at dette er en individuell tolkning uten noen form for støtte i det skriftlige materialet. Å portrettere statuen halvveis naken kan av kunstneren, i samarbeid med giveren, ha blitt utført grunnet kunstnerisk estetikk. Tidligere i oppgaven ble det forsøkt belyst at funnet av votive offergaver utformet som horn, overfylt av frukt fra Magna Mater tempelet på Palatinen, kanskje kan være et metaforisk symbol på fruktbarhet (Roller 1999: 278, 280, 318). Selv om statuen av Attis bærer et slikt horn, blir denne tolkningen noe selvmotsigende, siden Attis utførte selvkastrasjon, som innebærer at han ikke kunne produsere avkom. Både frukten og granateplene, som utsmykker statuen, kan imidlertid henvise til Attis som vegetasjonsgud. Dette utsagnet ble utdypet under kapittelet vedrørende Magna Mater kultens utvikling i det første århundret, hvor det ble fremmet at festivaldagen Hilaria kanskje kan ha vært en hyllest i henhold til Attis sin symbolske gjenoppstandelse som guddom etter sin død. Hans død og gjenoppstandelse kan dermed sammenlignes med årstidene, som visner og gror på nytt (Lancelotti 2008:59,60).

Under introduksjonen til Campus Magna Mater ble det fremmet av Bakker (2013) at den triangulære formen til Campus Magna Mater kan ha vært en henvisning til gudinnen Venus og indirekte også til Magna Mater. Meiggs argumenterer for at det ikke er overraskende å finne en avbildning av Venus innenfor Campus Magna Mater, da sistnevnte gudinne var assosiert med den Julianske keiserfamilien. Denne familien anså sine slektsrøtter som trajanske, hvor Magna Mater på fjellet Ida, ifølge mytene, skal ha vaktet over de trojanske innbyggerne (Meiggs 1973:359).

Funnet av begravellesurnen, som avslører benevnelsen *archigallus*, gir oss en håndfast attest på at Magna Mater har hatt et eget presteskap med en archigallus i Ostia. Den kunstneriske utsmykningen i form av avbildninger av en fløyte, en cymbal (slagverksinstrument) og en tymphanum (håndtromme) kan dessuten gi oss et innblikk i hvilke instrumenter som ble benyttet i de religiøse ritualene. Ved bruken av disse kan dette gi oss en pekepinn i retning av at musikk, og da spesielt rytmeinstrumenter, kan ha vært gjennomgående virkemidler både på den private og offentlige arena.

7.6 Helligdommen til Attis

Helligdommen til Attis har blitt konstruert i den østlige delen innenfor Campus Magna Mater. Inngangen til helligdommen består av et åpent område i friluft med et størrelsesmål på 9.90 x

11.10 meter (**figur 18**). Dette området kan beskrives som en rektangulær gårdsplass, hvor inngangen til helligdommen vender ut mot sør-vest (Rieger 2004:102). Det åpne arealet har vært innrammet av vegger av murstein, som har vært arrangert i opus reticulatum. I dette området har det blitt avdekket flere små oppmurte bassenger eller vannhull. Bakker har kommet med teorier om at disse kanskje kan ha vært benyttet som fiskedammer, grunnet henvisninger til kilder hvor det har forekommet ofringer av fisk til Attis ved ulike anledninger (Bakker8 2013).

Fem trinn skal ha ledet de besøkende opp til helligdommen. De første tre trinnene befant seg ved inngangspartiet, og de to resterende trinnene like over inngangsterskelen. Det har blitt argumentert for at helligdommens ytre vegger ser ut til å ha blitt oppmurt i opus latericium, og at en på grunnlag av denne oppføringen muligens kan datere bygningen til den julio-claudiske perioden (30 f.Kr.- 68) (Meiggs 1973:359)

Meiggs bedyrer imidlertid at bygningen i ovennevnte periode trolig ble benyttet til en annen form for aktivitet, og at det er votivgavene og dekoren, datert til det andre århundret, som kan belyse helligdommens datering i henhold til en religiøs funksjon (Meiggs 1973:364). Et rom, oppmurt i opus latericium og opus vittatum, har blitt installert på sør-østsiden av helligdommen. Bakker har fremmet ideen om at dette kan ha vært et hellig rom for dedikasjoner, som trolig kan ha blitt installert ved en senere anledning, muligens i tredje kvartal av det tredje århundre e.Kr, grunnet alterets oppmuring (Bakker8 2013).

Bak inngangen har det blitt avdekket et rom, som har blitt tolket som et rom for tilbedelse. Rommets arkitektoniske utforming er av små dimensjoner og er orientert sør-nord. I sideveggene er det konstruert to rektangulære nisjer, samt en apside som vendes mot rommets inngang (Meiggs 1973:359). I veggen, hvor apsiden er utformet, er det konstruert en utstående gesims (Vermaseren 1977a: 109).

Ved inngangen til Attis sin helligdom ble det funnet to statuer in-situ med fremstillinger av guddommen Pan (nummer 365, Ostia Museum). Disse statuene (**figur 35**) har identisk utsmykking. Avbildningen av Pan til venstre for helligdommen er dekorert med en hyrdestav i hans venstre hånd og en fremstilling av en fløyte i hans høyre. To ringer pryder også statuens fingre, mens hodet er omkranset av en krone av kongler. Ansiktene til Panfigurene har et ungdommelig preg uten skjegg og med krøller på hode. Panfigurene har også ørepynt (Calza, G 1946:208). En omslynget dyrehud, festet til Pan sin venstre skulder, dekker litt av den nakne overkroppen, mens lårene er utformet som bakkdelen til en geitebuk. I motsetning til

Panstatuen, som flankerer venstre side av inngangen, er føttene til Panstatuen til høyre fortsatt bevart. Deler av den øvre delen av ansiktet mangler imidlertid. Statuene har blitt datert til det ca. 2. århundret e.Kr (Vermaseren 1977a:112).

7.7 Arkeologisk materiale funnet i tilknytning til Helligdommen til Attis

Det har blitt avdekket en rekke fremstillinger av Attis i og utenfor hans helligdom. Dette inkluderer blant annet et triangelformet relieff med Attis (**figur 36**) i sentrum, som har en høyde på 34 cm. Han er fremstilt i en liggende positur på en stein under et furutre (Nummer 163, Ostia Antiquarium) (Calza, R 1946: 223). Attis er ikledd en kort tunika, en frygisk langbukse av skinn (anaxyrides) og en lue som dekker hodet. Mellom føttene til Attis ligger en sigd/kniv (falx) og de avkuttete testiklene etter gjennomføringen av sin egen kastrasjon. Attis sin høyre hånd hviler bak hodet mot furutreet, mens den venstre armen er i en utstrakt bevegelse (Vermaseren 1977a:119, Rieger 2004: 133,283). Flere fremstillinger av ulike dyr er foreviget i statuen. Fra venstre mot høyre er det avbildet en geitebukk, en hane, en ku og en okse. Mellom de to sistnevnte dyrene er det gjengitt en maske med skjegg. En miniatyrfremstilling av Attis med kryssede ben befinner seg bak den monumentale avbildningen av Attis (Calza, R 1946: 223). Relieffet har blitt datert til ca. det 2.århundret (Vermaseren 1977a:119). Turcan har tolket Attis i miniatyr, som om Attis etter sin selvkastrasjon ble *født på ny*, og at dette relieffet er en henspeling på feiringen av Hilaria (Turcan 1996:46).

De mytiske fortellingene om Attis sin selvkastrasjon (**figur 37**) lar seg belyse i funnet av en statue av Attis med hermafroditisme fra Attis sin helligdom (katalognummer 169, Ostia Antiquarium). Statuen er 58 cm høy og utformet i italiensk marmor. Statuens hode, armer og føtter er imidlertid ikke bevart. Attis er portrettert i en stående positur, ikledd en kappe som dekker overflaten av ryggen og lårene (Calza, R 1946: 221, Rieger 2004:284). Skulpturen er datert til ca. det 2. århundret (Vermaseren 1977a:115).

En tredje fremstilling av Attis fra hans helligdom viser guden som gjetergutt (**figur 38**) i form av en gul marmorstatue (nummer 173, Ostia Antiquarium). Statuen viser Attis i en liggende positur, hvilende på sin venstre arm. Han er ikledd en kjortel og en halvleng tunika, omslynget av en frygisk skulderkappe, som er festet til hans høyre skulder. Statuens høyre arm og tå er ikke lenger bevart (Calza, R 1946:217). Skulpturen er målt til 49 cm i høyde og 34 cm i bredde, og er utstyrt med en kongle ved siden av Attis sin hvilende kropp. En fløyte

og dobbel fløyte har blitt portrettert i hans venstre hånd, samt to cymbaler, som støtter seg mot Attis sine føtter. Statuen er datert til ca. det 2. århundret (Vermaseren 1977a:116).

Attis som hyrde (**figur 39**) blir likeledes markert ved funnet av en skulptur av Attis i sittende positur på en stein (nummer 170, Ostia Antiquarium). Statuen er 72 cm høy og er produsert i gulfarget italiensk marmorstein. Attis sin bekledning består av en kjorteltunika, omslynget av en skulderkappe og en lue, som dekker statuens hode. Attis har et rundt og ungdommelig ansikt med krøllete hår. Hans venstre hånd har sannsynligvis vært utstyrt med en hyrdestav. Statuen er ledsaget av to følgesvenner i form av en hund på Attis sin høyre side og en sau på hans venstre. Skulpturens hender og føtter, samt store deler av armene og benene, er ikke lenger bevart (Calza, R 1946:222, Rieger 2004:284). Statuen er datert til ca. det 2. århundret (Vermaseren 1977a:118).

Tre fragmenter tilhørende et tidligere relieff, med presentasjon av fem ulike dyrearter (Katalognummer 162, Ostia Antiquarium) har blitt avdekket ved Attis sin helligdom (**figur 40**). Relieffet har vært produsert i italiensk marmor, hvor skulptøren har utformet to løver, en hjort, en bjørn og en panter (Vermaseren 1977a:115). Nederst på relieffet er det hogget inn en inskripsjon som viser at C. Cartilius Euplus har donert relieffet (Calza, R 1946:214, 215). Fragmentene er datert til ca. det 2. århundret (Vermaseren 1977a:115)

Det er avdekket fire kvinnelige votive statuer i helligdommen til Attis. Disse har blitt identifisert som skulpturelle fremstillinger av Venus. Den første av Venusstatuene er en stående Venus Genitrix (**figur 41**), som er 34 cm høy (166a i Ostia Antiquarium). Statuens høyre hånd er hevet, mens den venstre hånden er avkuttet og ikke lenger synlig. Gudinnen er kledd i en chiton med en tilhørende kappe. Kroppsstillingen hennes tilsier at statuen trolig har holdt kappen i begge hender med armene vendt mot ryggen. Statuens hode vender skrått mot venstre. Skulpturen har bølgete hår, som er utsmykket med en tiara. På sokkelen av statuen er det hogget inn en innskrift, som avdekket at C. Cartilius Euplus var den offisielle giveren av statuen. Statuen har blitt datert til ca. det 2. århundret (Vermaseren 1977a:113, Rieger 2004:285).

Det finnes enda en utforming av Venus Genitrix, (**figur 42**) laget i gul gresk marmor (nummer 166b, Ostia Antiquarium). Statuens er 38 cm høy, og skulpturens hode, hennes høyre arm og venstre forarm, samt skulpturens føtter, er ikke lenger synlige. Statuens bekledning består av en omslynget stoffkjole, som synliggjør gudinnens venstre bryst. Overkroppen er høy og smal, og lårene og føttene er mye bredere enn overkroppen. Det har

blitt fremmet at statuens datering faller under ca. det 2. århundret (Vermaseren 1977a:114, Calza, R 1946:226, Rieger 2004:286).

Ved helligdommen til Attis har det også blitt avdekket resterende fragmenter av overkroppen til en Venus Pudica statue (**figur 43**), laget av gresk marmor (nummer 193/194, Ostia Antiquarium). Statuens er 34 cm høy, og skulpturens hode, hennes venstre arm og begge føttene er ikke lenger bevart. Kroppens positur tilsier at den trolig har vært omsvøpt av en drapert kjole, som har blitt holdt oppe av gudinnens venstre arm. Skulpturens små bryster, samt gudinnens smale utformede bekken, klassifiserer skulpturen til ca. det 2. århundret (Calza, R 1946:226, Vermaseren 1977a: 119, Rieger 2004:286).

Funnet av en stående kvinnefigur, trolig en fremstilling av Venus (**figur 44**), har blitt utformet i italisk marmor (171, Ostia Antiquarium) (Vermaseren 1977a:113). Statuen er 35 cm høy, og ansiktet, samt begge armene, er ikke bevart. Statuen bærer en lang chiton, hvor armene er tildekket av en himation (kappe), som har omslynget statuens kropp. Kvinnefigurens hår er i form av en oppsatt knute med to krøller som faller nedover nakken. Hodet er prydet med et diadem. Grunnet statuens ungdommelige uttrykk, med rundt ansikt og smal munn, som gir et klassisk preg, har statuen blitt tidsbestemt til rundt det 2. århundret. Enkelte forskere har påpekt at det synes som om skulpturens hode har blitt utformet separat og deretter festet til kroppen (Calza, R 1946:227, Rieger 2004:286).

I tillegg til fremstillingene av Venus har det også blitt kartlagt funn av tre statuer av mannlige guddommer i helligdommen til Attis (i tillegg til Attis selv). Forskere spekulerer i om disse kan være representasjoner av guden Dionysius, guden Apollo og guden Mars.

Statuen av det som muligens kan identifiseres som Dionysius (nummer 161, Ostia Antiquarium) er utformet i gresk gulaktig marmor. Statuen er 133 cm høy, og Dionysus sitt hode og høyre arm er ikke lenger bevart. Statuen (**figur 45**) er utsmykket med et hjorteskinns (nebris), en omslynget kappe og sko på føttene (cathurni) (Vermaseren 1977a:113). En inskripsjon er hogget inn på statuens sokkel, som tilkjenner at en mann ved navn Volusianus har dedikert statuen i forbindelse med utførelsen av ritualet taurobolium (Calza, R 1946: 219). Statuen har blitt analysert til trolig å være en rededikasjon av en tidligere statue datert til det første århundret. Volusianus skal sannsynligvis ha donert statuen til Magna Mater kulden i det fjerde århundret (Boin 2012:260).

Statuen, som sannsynligvis er ment å representere Apollo, er 61 cm høy og er hogget ut i grå, italiensk marmor (nummer 168, Ostia Antiquarium). Statuens hode, hans høyre hånd og høyre fot er borte. Statuen (**figur 46**) er utsmykket med tre religiøse artefakter i form av en religiøs trefot eller stativ (tripod) og en omphalos (steinartefakt) dekorert med en omslynget slange. Apollo har også en hyrdestav i sin venstre hånd. Statuens bekledding består av en lang kappe, som dekker skulderpartiet og den nedre delen av kroppen. Statuen har blitt datert til ca. det 2. århundret, og innskrift på statuens sokkel tilkjenner at det er C. Cartilius Euplus som har dedikert statuen (Vermaseren 1977a:115, Calza, R 1946:221, Rieger 2004:134, 284).

Statuen av det forskere tror kan forestille guden Mars er produsert i gresk gulffarget marmor. Hvor skulpturen befinner seg, og hvilket identifiseringsnummer den har, er imidlertid ukjent. Statuen er ikledd en kort tunika omslynget av en kappe, som er festet til hans høyre skulder med en spenne. Han er utstyrt med et militært skjold i sin venstre hånd. Den høyre hånden har sannsynligvis holdt et spyd. Mars sitt hode er prydet med krøller og dekket av en krigerhjelme av attisk type. Deler av hans høyre fot, høyre arm fra albuen og ned, fragmenter av nesen og deler av skjoldet er ikke lenger synlig. På statuens sokkel har det blitt hogget inn en innskrift, men bare deler av innskriften er fortsatt synlig og tilkjenner C. Cartilius Euplus som giver av votivgaven (Calza, R 1946:218).

Det at Magna Mater, og da indirekte også Attis, har hatt nære relasjoner til andre guddommer (i tillegg til kvinnestatuene og fremstillingene av Dionysius, Apollo og Mars), har latt seg videre verifisere ved funnet av et sirkulært alter, utformet i marmor (nummer 120, Ostia Antiquarium). Alteret er 44 cm høyt (**figur 47 og 48**) og ble funnet innenfor området til Attis sin helligdom. Magna Mater er portrettert i alterets sentrum, skulpturert på en sirkulær sokkel, omgitt av fremstillinger av tolv andre guder og gudinner. Magna Mater er ikledd et chiton og et langt slør. Hennes venstre hånd holder sløret, som er festet til hodet. Hennes høyre hånd holder tak i en kappe, som hviler på gudinnens fang. Overkroppene til de fleste figurene har blitt skadet eller har erodert vekk. Guden Zevs og gudinnen Athene er derimot to av guddommene som har blitt identifisert. Alteret har blitt datert til ca. det 1. århundret (Vermaseren 1977a:118, Calza, R 1946: 210, Rieger 2004:283).

En marmorskulptur (**figur 49**) utformet som et kongletre (172, Ostia Antiquarium) med en høyde på 91 cm har blitt funnet i tilknytning til Attis sin helligdom. Den er produsert i hvit, italiensk marmor, og votivgaven har blitt kunstnerisk fremstilt med en tykk trestamme, omslynget av en vandrende slange. Innimellom treets tette blader vises mengder av flere

kongler (Vermaseren 1977a :115,116). Navnet C. Cartilius Euplus er hogget inn på statuens sokkel (Rieger 2004:286).

To kandelabere på 70 cm hver har blitt avdekket innenfor det hellige området til Attis. Den første kandelaberen (**figur 50**) har blitt utformet i gresk marmor (nummer 12 og 13, Ostia Antiquarium) (Vermaseren 1977a:117, Rieger 2004:283). Lysestaken har blitt bearbeidet til en pyramide og smykket med perlerborder på hver av yttersidene. Alle sidene er i tillegg dekorert med ulike scener bestående av satyrer. Den første skulpturelle scenen viser en satyr som holder et dyreskinn og en fenikkelstang med kongler med ansiktet vendt bakover i forhold til tilskuerne. Den neste scenen fremstilles ved at en satyr blir etterfulgt av en panter. Satyren er ikledd et omslynget dyreskinn over sin høyre skulder og er utstyrt med en hyrdestav. Den tredje scenen viser et hendelsesforløp der en satyr, utstyrt med et dyreskinn og en hyrdestav, beveger seg mot et alter, overøst med frukt, hvor satyren gir en offergave fra et horn (Calza, R 1946:211). Selve lysestaken står på et fundament, som er omkranset av en lotusblomst med to rosetter og sfinkser som ligger på huk. Kandelaberen er datert til ca. det 2. århundret (Vermaseren 1977a:117).

Den andre kandelaberen (**figur 51**) har blitt laget i gresk, grønn marmor (nummer 13, Ostia Antiquarium). Kandelaberen er identisk med ovennevnte i dekor, bortsett fra at pyramidesidene har ulike skulpturelle scener. Den første siden viser et brennende alter, hvor det har blitt argumentert for at Herkules, utstyrt med en klubbe, er i ferd med å overrekke et offer (Calza, R 1946:211). Det har blitt argumentert for at neste scene trolig gjengir guden Merkur, som lener seg mot en søyle. Figuren er ikledd en petatsos (rund solhatt) og er utstyrt med vinger, som stikker ut fra gudens føtter. Det er skulpturert en avbildning av en skilpadde like ved Merkurs føtter. I hendene holder han en merkurstav (caduceus). Den tredje scenen gjengir avbildningen, av det noen forskere tror, er en stående Apollo, som hviler seg mot en søyle. Foran skulpturen er det avbildet en globus, hvor en ravn hviler. Statuen sin høyre utstrakte hånd er utstyrt med en fløyte. Kandelaberen er datert til ca. det 2. århundret (Vermaseren 1977a: 117).

7.8 Analyse av Helligdommen til Attis

En kan spekulere i om Helligdommen til Attis ble anlagt i den østlige delen innenfor Campus Magna Mater (i området ved Bellonatempelen og Hovedsetet for Lansebærerne) for å formidle at Attis var underdanig overfor Modergudinnen, selv om han etter hvert ble en guddom av Staten. Da Modergudinnen har vært hovedguddommen innenfor Campuset, virker det rimelig

at et slikt hierarki ble inkorporert i det arkitektoniske planarealet. På den annen side har forskere debattert at ytterveggene til Attis sin bygning for tilbedelse kan ha blitt anlagt allerede i den julo-claudiske perioden (30 f.Kr.- 68). Dette vil si i perioden hvor arkeologer har konstatert den eldste formen for aktivitet ved Magna Mater tempelet. Da det er stor usikkerhet om hvorvidt bygningen tilhørte Attis på dette tidspunktet, kan det følgelig ha vært tilfeldigheter og tilgjengelighet (i form av en allerede anlagt struktur), som medførte at guddommen ble installert i god avstand til Magna Mater tempelet. Som tidligere nevnt, var det trolig behov for en stor plass rundt tempelet til Magna Mater, og det kan derfor ha vært planlagt at ingen andre guddommers residenser skulle bygges i direkte nærhet av Modergudinnens tempel. Ved å se på planen over Campus Magna Mater er det imidlertid lett å kartlegge at Magna Mater tempelets inngang peker direkte mot inngangen til Attis sin helligdom (**figur 13**).

En kan undre seg over om fremstillingene av guden Pan (gud for skog og vegetasjon), som dekor i Helligdommen til Attis, er ment som en symbolsk henvisning til vegetasjon i forbindelse med Attis som gjeter og hans oppstandelse som guddom (vegetasjonsteorien) (De homeriske hymnene 19, Hymne til Pan). Med tanke på at Pan ofte blir fremstilt som elskovssyk med et umettelig begjær, kan det kanskje trekkes en rød tråd til mytene om at det nettopp var begjæret til Attis, som til slutt trolig førte til hans selvkastrasjon (Ovid, *Metamorphoses* Bok 1,689-721).

Fra de votive fremstillingene av Attis fra Campus Magna Mater er det tydelig at mytene om Attis sin selvkastrasjon har vært et viktig element i forhold til både kjennskap til og tilbedelse av Attis. Dette synliggjøres trolig spesielt i relieffet, som har avbildet øyeblikket, hvor Attis dør (Nummer 163) og gjennom statuen, som trolig viser Attis med hermafroditisme (katalognummer 169). Begrunnelsen i det arkeologiske materialet om at årsaken til at Attis tidvis blir anskueliggjort som tvekjønnet, og av og til med kvinnelige bryster, kan ha blitt gjort for å henvise til Attis sin selvkastrering, og at han derved mistet sin identitet som verken mann eller kvinne (Vermaseren 1977a:95, Rieger 2004:134).

Ved flere av statuene av Attis er guddommen fremstilt med en hyrdestav. Han er også tidvis portrettert med avbildninger av ulike dyr som for eksempel en hund og en sau. I de kunstneriske fremstillingene er det tydelig at det er Attis, som ung gjetergutt, som har blitt vektlagt. Rieger har tolket disse fremstillingene som øyeblikket i mytene, hvor Attis er ute og gjeter, idet Magna Mater oppdager og forelsker seg i han (Rieger 2004:133). Det er uansett

tydelig at Attis har vært en sentral figur for naturens vegetasjon og vekst, og hvor hans tidligere yrke som gjeter trolig har ført til en personifisering av beskytter av dyr.

Når det gjelder relieffet, som viser de ulike dyreartene (Katalognummer 162), har det blitt fremmet påstander om at avbildningen av løvene kan knyttes opp mot Magna Mater, da hun som regel alltid er fremstilt med løver som sine følgesvenner i votive fremstillinger. Det har blitt fremmet en teori om at hjorten trolig har vært et av de vanligste dyrene som ble ofret til både til Magna Mater og hennes beslektede greske gudinne Artemis. Det blir videre presentert en teori om at gjengivelsen av bjørnen sannsynligvis kan være et symbol for matriarki, og at det dermed er en mulig referanse til Magna Mater som Modergudinne. Det har blitt fremmet teorier om at tilstedeværelsen av panteren i relieffet muligens kan være forankret i en myte, der Modergudinnen som barn skal ha blitt forlatt av sin far på fjellet Kybelos, hvor Magna Mater formodentlig skal ha blitt oppdratt og skolert av katter (Calza, R 1946:214, 215). Bakker har imidlertid tolket relieffet som at løvene angriper hjorten, bjørnen og panteren for å poengtere at Magna Mater er livets hersker (Bakker 2013).

Ved å analysere Calza sin påstand virker det trolig at løvene muligens er en implisitt referanse til Magna Mater. Dette har også gjort seg gjeldene ved funnet av to votive fremstillinger av Magna Mater, omgitt av løver innenfor Campuset. Gjennom lesning av store mengder bakgrunnsmateriale for Magna Mater kulten har jeg ikke notert at hjort skal ha vært vanlig å ofre til Modergudinnen i Det romerske riket. Den eneste formen for blodritual/slakt kan imidlertid ha vært i retning av dyreofre i form av okser. Det lar seg derimot erkjenne at det er trolig at Magna Mater, som Modergudinne, har blitt sammenlignet med andre modergudinner, som forbindes med alt liv, derav også alt liv i skogen. Jeg tror ikke det ville vært nødvendig med et relieff, hvor løvene angriper andre skapninger, da Magna Mater som enerådig hersker allerede gjør seg implisitt ved at hun har temmer de utemmelige løvene ved sin side.

Fra det arkeologiske materialet har det blitt kartlagt at det har blitt fremstilt votivgaver av flere andre guddommer enn bare av Magna Mater og Attis. Kanskje kan det finnes svar på hvorfor skulpturer av Venus (i tillegg til hennes assosiasjon til keiserfamiliene) ble avdekket innenfor Campuset ved å se etter paralleller til en annen gudinne for kjærlighet, nemlig Afrodite. Det har blitt forsøkt kartlagt av forskere at det i mytene, som har omspunnet Afrodite, har blitt fortalt at gudinnen mistet sin elskede Adonis til dødsriket, da han skal ha blitt drept av et villsvin. Det blir så fremmet at Attis og Adonis kan ha blitt forvekslet med hverandre i ulike myter, da Attis kanskje i en lydsk versjon av fortellingen om Magna Mater

og Attis likeledes skal ha blitt overfalt og drept av et villsvin. Et annet argument, som kan bidra til en form for forbindelse mellom Magna Mater og Venus, er at april skal ha vært en hellig måned for sistnevnte gudinne, da Magna Mater sannsynligvis skal ha blitt hyllet under Ludi Megalenses (Benigni 2013:58,59).

En kan debattere hvorfor en statue, av det arkeologer har antatt å være en representasjon av Dionysus, har blitt dedikert innenfor Campus Magna Mater. Kulen til den mannlige guddommen har kanskje hatt elementer, som tilbederne av Magna Mater kulen har ansett som fellestrekk i henhold til Modergudinnen, og kanskje spesielt Attis.

Dionysus har gjennom tidene blitt fremmet som en gud, som trolig skal ha blitt tilbedt gjennom ville og berusende ritualer (Suárez de la Torre 2013:60). Dionysus skal antakelig ha hatt et nært forhold til naturen, og da spesielt til ville dyr, i hovedsak løver, bjørn og delfiner (Herrero de Jáuregui 2013: 236). Dionysus skal også ha vært dyrket som en personifisering av fruktbarhet, og etter et møte med døden senere gjenoppstått (Guía 2013:100). I henhold til ville ritualer kan en trekke paralleller til galliprestene, som trolig også kan ha benyttet instrumenter for rituell opphusing av sansene. Det eksisterer et markant likhetsstrekk vedrørende statuene til Dionysus og Attis, da begge er portrettert med et ungdommelig preg. I likhet med Attis kan det virke som også Dionysus har fått tildelt personifiserte trekk i henhold til vegetasjon og dyreriket. Det tredje og viktigste likhetsstrekket mellom guddommene ser trolig ut til å være basert på mytene om at gudene har blitt tildelt nytt liv etter døden. Det virker derfor ikke overaskende at en votiv fremstilling av Dionysus har blitt avdekket ved Helligdommen til Attis.

Som i tilfellene med Dionysus og Attis har det kommet frem at det er sannsynlig at avdekkingen av en statue av Apollo (nummer 168, Ostia Antiquarium) innenfor Attis sin helligdom trolig bunner i likhetsstrekkene mellom Attis og Apollo i form av deres identitet og egenskaper. For å støtte opp om dette utsagnet har det blitt henvist til en myte, hvor Apollo trolig skal ha blitt Magna Mater sin nye elsker etter Attis sin død. Det har videre blitt argumentert for at både Apollo og Attis sannsynligvis ble dyrket som solguder og guddommer for helbredelse (Calza, R 1946:221).

Vedrørende forbindelsen mellom Attis og Mars (ukjent katalogiseringsnummer) har en forsøkt å belyse at det trolig har vært vanlig at disse guddommene har vært i hverandres nærvær. Det fremmes at skikken med å feire guddommer side om side, preget av de samme egenskapene, sannsynligvis har vært utbredt. Det har blitt trukket frem av forskere at det har

eksistert felles kjennetegn mellom Attis og Mars i den forstand at Mars skal ha vært en ung guddom, dog personifisert som guden for krig og kamp. Det har blitt fremmet at Mars, i enkelte myter, skal ha vært elskerens til Afrodite, slik som Attis var den unge elskerens til Magna Mater (Calza, R 1946:218).

Skulpturene av Dionysus, Apollo og Mars viser trolig at en anså guddommer personifisert som beslektede med hverandre. Kanskje valgte giverne av statuene akkurat disse guddommene (grunnet fellestrekkene) for å variere skulpturenes estetiske fremtoning. En kan på den annen side trekke konklusjoner om at dedikatorene var tilbedere både av Magna Mater kulten og ovennevnte guder, som førte til at giveren gav et offer til to guddommer samtidig. Statuenes utsmykking i henhold til religiøse objekter gir derimot ingen pekepinn til religiøs kontekst i henhold til rituell praksis innad i Magna Mater kulten. En tripod (stativ) og en omphalos (steinartefakt), som Apollo er portrettert med, er ikke gjennomgående artefakter som fremstilles i henhold til Magna Mater kulten.

Alteret med de tolv guddommene (Ostia Antiquarium, nummer 120), som ble avdekket ved helligdommen til Attis, har trolig hatt samme type funksjon som jeg forsøkte å belyse vedrørende alteret, som befinner seg rett utenfor tempelet til Magna Mater. Med tanke på at det er Magna Mater som har inntatt det øverste setet i det guddommelige hierarkiet innenfor Campus Magna Mater, er det bemerkelsesverdig at alteret, som ble avdekket innenfor Helligdommen til Attis, er flottere og rikere dekorativt utsmykket enn alteret foran Magna Mater tempelet. Som nevnt tidligere har alteret foran tempelet til Magna Mater ingen dekor. Det tilsier derimot ikke at det *kan* ha hatt former for utsmykninger en gang i tiden. Det ser derimot ikke ut til at Attis er avbildet på alteret, som ble avdekket innenfor hans helligdom (veldig usikkert siden ansiktene på figurene er borte). Det er Modergudinnen som har fått den sentrale posisjonen på alteret. En kan derfor undre seg over om alteret kan ha tilhørt Magna Mater i henhold til tilbedelse, og at det en gang i sen-antikken kan ha blitt flyttet. Ved å analysere objektet fra et annet aspekt kan en tenke seg til at Attis kan ha blitt tildelt et slikt alter som en indirekte gave til Magna Mater. De mangfoldige skulpturene av Attis sin død og selvkastrasjon indikerer at døden til Attis trolig har vært sterkt i minnet hos tilbederne. Det er derfor mulig at det kan ha vært en utbredt skikk å hedre Modergudinnen gjennom Attis.

Det har blitt foretatt analyse av den votive fremstillingen av kongletreet (nummer 172), som kan ha vært en billedlig metafor for Attis, da hans avdøde kropp, etter selvkastreringen, ifølge enkelte myter, skal ha blitt gjenfødt som et kongletre. Det har også blitt fremmet at dette

funnet kan være en henvisning til festivaldagen, Arbor Intrat, hvor kollegiet for Dendrophori trolig skal ha deltatt i en symbolsk begravellesprosesjon etter å ha kuttet ned et furutre, som skal ha blitt lagt i hans helligdom i Ostia (Calza, R 1946:213). Flere forskere har støttet et slikt resonnement, og hevder at furutreet trolig skal være en replika av treet, som Attis hvilte under, da døden inntraff (Rieger 2004: 132). Andre er imidlertid sterkt uenig i at kongler henspiller seg på tilbedelse av Attis, og at de er relatert til Magna Mater direkte. Dette argumentet støttes ved å forklare at det verken i Frygia eller i den klassiske greske verden har blitt avdekket fremstillinger av Attis med avbildninger av kongler. Ovid sitt dikt *Fasti* (4.273-77, 4.251-55) blir fremhevet i denne sammenhengen. I diktet påpeker Ovid at skipet som brakte Magna Mater til Roma, skal ha vært bygget av hellige furutrær fra fjellet Ida. Det fortelles likeledes at da Aeneas flyktet fra Troja, skal skipet hans ha vært konstruert av disse hellige furutrærne (Roller 1999:279).

Hvilken form for tilhørighet furukonglene skal vekke til live blant tilskueren av de votive fremstillingene er vanskelig å ta stilling til. Både Magna Mater, med en fenikkelstang, (nummer 9917) og Attis (nummer 107) har blitt portrettert med furukongler uavhengig av hverandre. Panfigurene ved Helligdommen til Attis innenfor Campuset har dessuten blitt avbildet med hodet omkranset av kongler (nummer 365), noe som trolig indirekte kan peke mot Pan sine fellestrekk med Attis som vegetasjonsgud. Kandelabrene, (nummer 12 og nummer 13) som det argumenteres for i neste avsnitt, viser likeledes en satyr, som holder en fenikkelstang med en kongle. En må uansett regne med at kultens votive symbolikk har blitt portrettert både hos Magna Mater og Attis, da deres relasjon har vært implisitt. Hvis en slår opp i leksikon, blir en fenikkelstang forsøkt forklart som et symbolsk objekt i forhold til fruktbarhet med henvisning til mannens kjønnsorgan. I henhold til Attis vil konglens symbolikk trolig ha endret seg til å minnes Attis sine avkuttete testikler og død, uansett om det er en direkte henvisning til treet han formodentlig døde under eller hans selvkastrasjon. Grunnen til at Magna Mater også blir avbildet med kongler kan enkelt forklares ved at gudinnen har vært forbundet med fruktbarhet, og at det var Magna Mater som var årsaken til Attis sitt sammenbrudd. Selv om det blir å dra strikken litt vel langt i henhold til kontekst, kan fenikkelstangen (en stang som en *bærer*) kanskje kobles til furutreet, som ble kuttet ned og *båret* til Attis sin Helligdom under Arbor Intrat.

Det har blitt argumentert for at kandelabrene kan være en indikator på at ritualeutførelse trolig sto på dagsordenen både på dagtid og om natten (Calza, R 1946:211). Ut fra avbildningene fra kandelabrene (nummer 12 og nummer 13) kan en skimte gjengivelser av hvordan den rituelle

prosessen innad i kulten kan ha foregått. Prestene kan for eksempel ha vært utstyrt med religiøse artefakter, som en fenikkelstang av kongler eller en hyrdestav, som en symbolsk gest både til Magna Mater og Attis. Siden en satyr er avbildet med et fylt horn som offergave, er det muligheter for at slike horn og frukt kan ha blitt ofret av prestene til både kultstatuene av Magna Mater og Attis. Det har tidligere blitt argumentert for at frukten kan henseile seg på fruktbarhet (Magna Mater) og vegetasjonsvekst (Attis).

7.9 Attis sin betydning i det arkeologiske materialet

Ved å analysere det arkeologiske materialet har det blitt svært tydelig at Attis må ha vært en meget betydningsfull og populær guddom blant innbyggerne i Ostia, da mesteparten av votivgavene innenfor Campus Magna Mater har blitt funnet i eller utenfor Helligdommen til Attis. Det finnes svært få fremstillinger av Magna Mater sammenlignet med representasjonene av Attis. Da diskusjonen vedrørende Magna Mater som fruktbarhetsgudinnene ble tatt opp, benyttet jeg arkeologiske votivgaver fra tempelet til Modergudinnen på Palatinen som eksempler. Disse eksemplene omhandler representasjoner av mannlige figurer (votivgaver), og om hvorvidt disse skal ha vært gjengivelser av ukjente guttebarn/unge menn eller av Attis. Det kan se ut til at det både på Palatinen og innenfor Campus Magna Mater kan ha vært en utbredt skikk å dedikere gaver til og i Magna Maters navn, men uten noen form for direkte assosiasjon som referansesymbol som for eksempel fremstillinger trommer, cymbaler, frukt eller løver (med forbehold om visse unntak). Det kan se ut til at det hovedsakelig er gudinnens forbindelse til Attis som ved gjentatte ganger blir satt i fokus.

Det lar seg videre belyse at elitemedlemmer med høy finansiell formue har hatt en tilknytning til Magna Mater kulten. Dette har latt seg eksemplifisere ved at inskripsjonene på votivgavene hovedsakelig har blitt dedikert av tre romere, navngitt som Virius Macarianus, C. Cartilius Euplus og Volusianus. Selv om jeg bare har analysert et visst antall arkeologiske objekter innenfor Campus Magna Mater (de jeg har ansett som mest vesentlige), skal C. Cartilius Euplus sannsynligvis ha dedikert hele syv statuer, som har blitt kartlagt i forbindelse med Attis sin helligdom (Meiggs 1973:359). Det er tydelig at C. Cartilius Euplus har hatt et sterkt ønske om oppmerksomhet i forhold til Magna Mater kulten, da han dominerer vedrørende mengden av votive fremstillingene.

Av forskere har det dessuten blitt forsøkt belyst at navnet C. Cartilius Euplus ikke dukker opp på noen andre inskripsjoner fra Ostia enn de som har blitt avdekket i Campus Magna Mater.

Grunnet den sterke offentlige assosiasjonen til Magna Mater kulten og mangelen på inskripsjoner av C. Cartilius Euplus i andre sammenhenger har Rieger fremmet en idé om at dedikatoren kanskje kan ha vært en *Patron* eller en form for velgjører for kulten (Rieger 2004:141). Utenfor Porta Marina i Ostia har det blitt avdekket et stort gravmonument til en mann, navngitt C. Cartilius Poplicola, som skal ha levd i det første århundret f.Kr. Betegnelsen Poplicola skal trolig ha hatt betydningen “venn av folket”. Det blir av inskripsjonen på gravmonumentet tilkjennegitt at C. Cartilius skal ha blitt valgt som borgermester åtte ganger, og har innehatt embetet som sensor tre ganger (Bakker19 2013). Grunnet likhetstrekket mellom C. Cartilius Poplicola og C. Cartilius Euplus, og at familienavn ofte går i arv, kan en undre seg over om førstnevnte var en forfader til C. Cartilius Euplus. Hvis det finnes en slektsforbindelse mellom C. Cartilius Euplus og C. Cartilius (Poplicola), har førstnevnte trolig tilhørt en slekt som lenge dominerte Ostia som en elitefamilie.

Bakker har bidratt med teorien om at Volusianus kan ha vært en forkortet navneangivelse til romeren C. Ceionius Rufus Volusianus Lampadius (Bakker3 2013). Volusianus skal antakelig ha vært et medlem av en av de mektigste senatorfamiliene i Det romerske imperiet. Hans farfar skal ha vært konsul i år 314, og Volusianus sin far skal likeledes ha blitt tildelt embetet konsul i år 335. Selv skal Volusianus ha blitt tildelt tittelen *Pretorian prefekt* for Illyria og Gallia i perioden 354 til 355., samt Urban prefekt i 365 til 366. I tillegg til disse stillingene skal Volusianus også ha hatt embetet som pontifex for Isiskulten og for solguden Sol. Volusianus sin sønn, Albinus, figurerer som en av hovedpersonene i verket *Saturnalia*, av Macrobius. En annen sønn, som hadde fått navnet Volusianus etter sin far, skal ha deltatt i et taurobolium i år 370 og senere innviet et alter til Magna Mater i Roma i år 390 (PLRE 1.976-80).

Fra C. Cartilius Euplus og Volusianus sine offergaver gir en indikator på at Magna Mater kulten var en høyt aktet kult, som elitemedlemmer anså som gunstig å være en del av. En kan tenke seg til at elitemedlemmer muligens så på Magna Mater kulten som et springbrett for sitt eget renommé og egen posisjon på den politiske arena. Religion og politikk har trolig vært faktorer som har hatt stor påvirkningskraft på hverandre vedrørende svingninger i samfunnet. Det at keisere som Augustus, Claudius og Antoninus Pius trolig fattet interesse og promoterte kulten kan ha skapt et bindeledd mellom Magna Mater kulten og keisernes status og velferd. Dette kan dermed ha utviklet seg til en ypperlig mulighet for medlemmer av borgerklassen, som ønsket seg høyere makt og viktige embeter. Tidligere i oppgaven ble det argumentert for

at kalenderen fra Praeneste, supplert med teksten til Aulus Gellius (*Noctes Atticae* 2.24.2), kunne indikere at medlemmer av eliten benyttet Ludi Megalenses som en tid, da en kunne invitere til sosiale sammenkomster og gå på banketter til andre familier. Det kan synes som at Magna Mater kulten har vært tilknyttet eliten allerede fra et tidlig tidspunkt, og det er derfor ikke overraskende at en lignende interesse fra eliten har funnet sted i Ostia.

7.10 Helligdommen til Bellona

Helligdommen til Bellona er oppført videre øst for Helligdommen til Attis, innenfor Campus Magna Mater (**figur 19**). Den sør-østlige sideveggen av Attis sin helligdom er blant annet inkorporert i Bellonatempellets arkitektoniske veggstruktur. Helligdommen har en forgård i form av et åpent planareal, som er av en smal og langstrakt karakter. Fra dette åpne området fantes det en trapp, som ledet opp mot hovedgaten *Cardo Maximus* (Bakker17 2013)

Tempellets fremside består av en kvadratisk form, bygget i *opus mixtum* og *latericium* med et størrelseareal på 7.0 x 5.75 meter. Tre trappetrinn ledet opp til tempellets *pronaos*. Inngangen er dekorert med to søyler i murstein på hver side (Rieger 2004:97)

Tempellets *pronaos* er utsmykket med hvit og svart mosaikk og har en arkitektonisk nisje i den nordlige veggen. En marmorterskel markerer inngangen til Bellonatempellets *cella*, som inneholder et lavt podium på 0.70 meter. Det finnes spor etter maling på veggene, som tilsier at veggene har vært utsmykket med veggmalerier. På gulvet finnes det rester etter hvit og svart mosaikk (Vermaseren 1977a:109). Utenfor tempellets inngang har det blitt avdekket rester etter det forskere antar kan ha vært en brønn (Bakker17 2013).

Det har ikke blitt avdekket mange funn i området i eller rundt tempelet til Bellona. Det ble imidlertid funnet en votivgave, som bestod av en relieffplate med to par fotavtrykk, (**figur 52**) som vendte hver sin vei. (Bakker17 2013). Det er også funnet en byste av en kvinne Ukjent portrettbilde av kvinne (Ostia Antiquarium, nummer 281). Teorier er fremlagt om at kvinnen muligens kan være Plotina (**figur 53**), konen til Keiser Trajan (Rieger 2004:162,163).

Bellonatempellet ble identifisert grunnet funnet av et steinmonument med innskrift foran det første trinnet til helligdommen. Steintavlen er produsert i hvit marmor og måler 36 x 87 x 5 centimeter. Innskripsjonen til Bellonatempellet på side A bevitner at tempelet ble finansiert og bygget av slaver under oppsyn og ledelse av en mann, navngitt Marcus Naevius Fructus. På steinmonumentets bakside, på side B, finner en tekstens fortsettelse. Innskriften erklærer her at besøkende oppholder seg på et hellig sted tilegnet gudinnen Bellona, et sted som er åpent

for allmennheten, noe som var lovet av de offentlige dekurionene (byens råd). Både frie romerske borgere og slaver skal ifølge denne innskriften ha samarbeidet for å restaurere tempelet til gudinnen (Pellegrino 1987:193.194, 199, Calza, G 1946:199).

Innenfor campuset er det også bevart en inskripsjon, som belyser at en votivgave har blitt gitt av et tidligere medlem av Hastiferikollegiet. Flere forskere har fremlagt teorier om hastiferikollegiet kan ha vært tilbedere av gudinnen Bellona, som ville medføre at hastiferikollegiet trolig ikke ville ha eksistert uten et tempel til Bellona og vice versa. Som nevnt tidligere har innskriften blitt datert til 140, og er den eldste kilden som er tilgjengelig og som kan gi forskerne en pekepinn til hvilken periode Hastiferi hadde blitt institusjonalisert i forbindelse med Campus Magna Mater. Det har vært spekulasjoner om tempelet til Bellona muligens kan dateres til perioden fra slutten av keiser Hadrians styre til keiser Antoninus Pius kom til makten (Fishwick 1967:199, Meiggs 1973). Uten håndfaste bevis i form av datoer eller stempler på innskriftene forblir dette imidlertid enkeltindividers teorier.

7.11 Analyse av Bellonatempelet

Fra teksten på steininnskripsjonen (side A og side B) (nummer 6707, Ostia Antiquarium) blir det kartlagt at Bellona må ha vært en populær gudinne i Ostia, da restaureringen av hennes tempel ble igangsatt gjennom en form for *dugnad* (dermed ikke av staten) i henhold til finansielle kostnader og konstruksjon. Ved å ikke foreta en slik restaurering kan innbyggerne av Ostia muligens ha fryktet at dette ville ha ergret Magna Mater, da Bellonatempelet var en integrert del av Modergudinnens hellige Campus. En gudinne for krig ville uansett alltid trolig ha vært en viktig guddom å investere i med tanke på eventuelle kamper og seire.

Både trappen, som ledet opp mot Cardo Maximus, og teksten på innskriften som vises på side A og side B, som erklærer at området til Bellona er offentlig grunn, indikerer at helligdommen til gudinnen trolig alltid har vært tilgjengelig for allmennheten. Denne formen for tilgjengelighet skiller seg ut fra resten av bygningene, som har befunnet seg innenfor Campuset. I landskapsanalysen ble det undersøkt om inngangspartiet til Campus Magna Mater trolig kan ha blitt åpnet og lukket etter spesielle behov, noe som gir en pekepinn om at området trolig bare ble åpnet opp for allmennheten under feiringen av offentlige festivaler.

Det har ved en tidligere anledning blitt argumentert for at Bellona kan ha blitt sammenlignet med Modergudinnen Ma fra Anatolia (Cumont 1911:54). Dette kan kanskje belyse hvorfor Bellona har blitt tildelt et tempel i nærheten av Magna Mater, innenfor Campuset. Magna Mater og Bellona får følgelig et slektskap til hverandre både som modergudinner og gudinner

assosiert med krig og seier. Her kan det trekkes paralleller til Magna Mater tempelet på Palatinen, som ble anlagt i direkte nærhet til gudinnen Viktoria (seier) sitt tempel. Viktoria, Magna Mater og Bellona blir dermed tre gudinner, som kan ha blitt assosiert med hverandre gjennom deres egenskaper for å sikre triumf i kamp.

Siden det ikke har blitt avdekket votive fremstillinger av Bellona eller noen form for arkeologiske objekter knyttet direkte opp mot gudinnen, er det svært vanskelig å avdekke noen form for religiøs aktivitet i henhold til dyrkelsen av Bellona. Funnet av den kvinnelige busten kan muligens peke i retning av at en kvinne fra eliten, eller eventuelt en keisers hustru, kan ha fattet en spesiell interesse for kulten. En tilbeder av Bellona kan da ha reist en buste til hennes ære. Siden arkeologiske objekter har en tendens til å endre sitt topografiske opprinnelsessted med tiden, kan busten også ha vært med på å representere en tilhenger av Magna Mater kulten. De fleste bustene av keiserne, som har blitt avdekket innenfor Campus Magna Mater, har blitt avdekket i området rundt tempelet til Modergudinnen. Det er dermed rimelig å anta at den kvinnelige busten likeledes kan ha blitt reist i det ovennevnte området. Funnet av steinplaten med avtrykk av to føtter har av Bakker blitt analysert som en votivgave, trolig fra en soldat. Han hevder at fotavtrykkene er ment å representere reisen til kamp, og at det andre fotavtrykket, som er arrangert motsatt vei, skal symbolisere at soldaten overlevde og kom trygt hjem grunnet Bellona sin beskyttelse (Bakker17 2013).

7.12 Hovedsetet for Lansebærerne

Hovedsetet for lansebærerne (**figur 20, 21 og 22**) er geografisk anlagt i det østlige hjørnet innenfor Campus Magna Mater, beliggende innenfor gårdsplassen til Helligdommen til Bellona. Fire trappetrinn ledet opp til inngangen. Disse skal ha vært bygget i travertin (kalkstein), og på hver sin ytterside skal de ha vært omsluttet av to søyler, utformet i grå marmor. Foran selve inngangen har det blitt avdekket et lite alter. Bygningens fasade ser ut til å ha vært anlagt med store marmorplater, og flere av disse har blitt avdekket i området gjennom arkeologiske undersøkelser. I forsamlingsrommet er det benyttet opus incertum (ofte benyttet under republikansk tid), mens bakveggen består av et tykt lag mørtel (Rieger 2004:97,100). Veggene og gulvet har vært dekket med marmorplater (opus sectile). Disse marmorplatene er vanligvis ikke bevart, men de har ofte satt sitt avtrykk i mørtelen (Bakker18 2013). Forsamlingsrommets fysiske uttrykk på 5.50 x 5.50 meter har bestått av et farget gulv i marmor med to arkitektoniske vannbeholdere/bassenger langs hver side av den kvadratiske hallen (Vermaseren 1977a:109).

Arkeologene har datert Hovedsetet for Lansebærerne til keiser Hadrians regjeringsperiode, grunnet votivgaven fra et medlem av Hastiferi med en inskripsjon fra år 140, som er nevnt i ovenstående kapittel vedrørende dateringen av helligdommen til Bellona. Samlingspunktet for lansebærerne har blitt identifisert på bakgrunn av en sokkel med en inskripsjon som hadde benevnelsen *Collegia Hastifor(um) Ostiensium*. Sokkelen ble avdekket foran bygningens inngangsparti (Bakker18 2013).

7.13 Analyse av Hovedsetet for Lansebærerne

Det har tidligere i oppgaven blitt fremmet at enkelte forskere har argumentert for at medlemskapet Hastiferi kan ha hatt en religiøs funksjon i henhold til Bellona, da kollegiet kan ha vært en romanisering av det krigerske presteskapet Fanatici (Turcan 1996:41, Fishwick 1967:143). Denne tolkningen kan suppleres med teorien om at det finnes en naturlig forbindelse i den arkitektoniske strukturen ved at Hovedsetet for Lansebærerne og Bellonatempelet har blitt konstruert innenfor samme området i Campus Magna Mater. Siden det ikke finnes eksempler på innskrifter, hvor Hastiferi og Bellona blir nevnt i forhold til hverandre, må teorien om forbindelsen mellom disse hovedsakelig analyseres i henhold til de arkeologiske strukturene. Selv om det ikke kan attesteres et bestemt bindeledd mellom Bellonatempelet og Hovedsetet for lansebærerne, har de to bygningene med sikkerhet hatt god tilgang til hverandre. Begge strukturene har også blitt bygget innenfor et *skjermet område*, adskilt fra resten av Campuset, hvor besøkende trolig kan ha hatt fri tilgang grunnet konstruksjonen av trappene opp til hovedgaten, *Cardo Maximus*. Dette området har som nevnt tidligere også blitt erklært som offentlig på bakgrunn av side A og side B tilhørende innskriften som identifiserte Bellonatempelet.

Bortsett fra innskriftene på ulike votivgaver, som var grunnlaget for identifiseringen av kollegiet, har det ikke blitt avdekket noen form for statuer eller objekter, som kan belyse kollegiets rituelle praksis. Dersom medlemmene av Hastiferi var et kollegium som dyrket Bellona, kan kanskje avdekkingen av alteret ved inngangen til Hovedsetet for Lansebærerne belyse hvor noe av den religiøse aktiviteten i henhold til gudinnen fant sted. Her kan det for eksempel ha blitt gjennomført ritualer i henhold til ofring. Funnene av to vannbassenger innenfor det åpne landområdet kan imidlertid stille spørsmål om hvorvidt bruken av vann har vært et viktig rituel element i kulten. Hvis det finnes en forbindelse mellom Hastiferi, Bellona og bruken av vann, kan dette legges til grunn for at tempelet til Bellona er en av bygningene, som har vært konstruert nærmest akvedukten (se **figur 8 og 13**).

Det har blitt fremmet argumenter for at hastiferikollegiet kan ha gjennomført rituelle oppgaver i forbindelse med Marsfestivalen til Attis ved å bære våpenspyd i de offentlige paradene. Som bakgrunn for denne antakelsen berettes det at selve navnet på kollegiet, *Hastiferi*, kan ha hatt betydningen spydbærer. En annen forklaring er at *Hastiferi* har den samme stavelsesendingen som *Dendrophori* og *Cannophori*, og at stavelsesendingen kan indikere at *Hastiferi* også hadde en form for erverv under festivalen (Fishwick 1967:146, 154,155,157). Siden *Bellona* skal ha vært en krigsgudinne, virker det passende at et våpenspyd skal ha blitt benyttet som et symbol i forbindelse med offentlige seremonier. Verken i det arkeologiske materialet eller i de skriftlige kildene blir *Hastiferi* identifisert som deltakende aktører i henhold til feiringen av *Magna Mater* og *Attis*. Slike argumenter er og forblir hypoteser. Det er imidlertid en forståelig tankegang at alle kollegiene innenfor *Campus Magna Mater* kan ha hatt en rituell funksjon i henhold til offentlige seremonier ved å vise sin underdanige støtte til *Magna Mater*. *Hastiferi* sin deltakelse kan for eksempel ha hatt en minimal rolle under en parade, som har medført at de religiøse handlingene trolig ikke har blitt ansett som verdt å nevne i litteraturen.

7.14 Kollegier innenfor Campus Magna Mater

Selv om det ikke finnes bevarte spor etter arkitektoniske bygninger i form av tilholdssteder, vet vi i dag på bakgrunn av inskripsjoner, at det har eksistert to religiøse kollegier innenfor *Campus Magna Mater* ved navn *Cannophori* og *Dendrophori*.

7.15 Dendrophori

Nærværet av *Dendrophori* innenfor *Campus Magna Mater* har latt seg verifisere av inskripsjoner, som har blitt funnet i direkte nærhet av *Magna Mater* tempelet. Omtale av medlemmene av *Dendrophori* eksemplifiseres i en av inskripsjonene som nevner at *Sex. Annius Merops*, som tidligere overhodet av kollegiet med tittelen *honoratus*, dedikerte en statuett av *Moder Jord* i år 142 (Meiggs 1987:360).

En inskripsjon fra *Campus Magna Mater* har også gjengitt en begivenhet, hvor medlemmene av *Dendrophori* skal ha restaurert sitt forsamlingshus med egen finansiering. I *Visconti* (1868) sine arkeologiske rapporter diskuterer han at funnet av det han anser som to altere og en benk bak tempelet til *Magna Mater*, kan indikere at sistnevnte området sannsynligvis var den topografiske beliggenheten til kollegiene. *Visconti* sin hypotese blir imidlertid møtt med kildekritisk skepsis av *Meiggs* (1973). *Meiggs* redegjør for at, da campuset ble undersøkt ved en senere anledning, fant arkeologene bare to piler av murstein, som overhodet ikke kunne

passe til kriteriene for utformingen av et eller flere altere. Meiggs vektlegger videre at benken, som Visconti nevnte i sin analyse, aldri ble funnet (Meiggs 1973:361).

Det blir av enkelte hevdet at en inskripsjon på en gravstein fra necropolis i Ostia, tilhørende Calpurnias Iovinus, gir et pålitelig grunnlag for å tolke at medlemmene av Dendrophori hadde som hovedoppgave å ta seg av det hellige furutreet i henhold til de rituelle seremoniene under Marsfestivalen også i Ostia:

“My dearest brother, Iulius Charelampes, priest of the mother of the gods of the colony of Ostia, who led in nineteen trees and lived forty-eight years, two months’.

Inskripsjonen gir inntrykk av at Iulius Charelampes, som gallus, deltok i prosesjonen side ved side med medlemmene av Dendrophori under Arbor Intrat (Meiggs 1973:362). Det er fremlagt en teori om at ritualet er ment å være myntet på Attis sin død under furutreet, slik som hendelsen blir omtalt i mytene. Treet blir dermed en symbolsk metafor, hvor furutreet blir tillagt besjeling i den form at nedhoggingen kan sammenlignes med at Attis sitt liv *ble kuttet ned* (henspeiling til selvkastrasjon ved skarp gjenstand eller stein) (Meyer 1987:114).

7.16 Analyse av Dendrophorikollegiet

Det er svært vanskelig å analysere Dendrophorikollegiet i henhold til Campus Magna Mater, da det ikke lenger finnes bevarte arkitektoniske strukturer å forholde seg til. Inskripsjonene, som har blitt avdekket innenfor området, beviser imidlertid kollegiets eksistens og at medlemmene har hatt et nært forhold til Campuset. Det har tidligere blitt forsøkt belyst at det fant sted store endringer i Magna Mater kulten i det første århundret, hvor et av disse elementene trolig var innføringen av Dendrophori. Grunnet identifiseringen av dette kollegiet innenfor Campus Magna Mater er det rimelig å anta, supplert med informasjonen gitt i kalenderen til Philocalus, at kollegier har hatt ansvar for rituelle oppgaver under Marsfestivalen for Attis.

Inskripsjonen på gravsteinen fra nekropolen i Ostia gir oss også en viktig attestasjon på at Arbor Intrat ble en sterk, rotfestet tradisjon i Ostia. En kan lett forestille seg at medlemmene av kollegiet kan ha gått i utkanten av Ostia for å felle et furutre, for så å stille seg opp i en parade, som kan ha marsjert nedover Cardo Maximus, før furutreet har blitt lagt ned enten i Helligdommen til Attis eller i tempelet til Magna Mater. Selv om enkelte forskere har argumentert for at furutreet er et symbol på Attis, betyr ikke dette nødvendigvis at treet ble

lagt ned i hans egen Helligdom. Under analysen av Attis sin Helligdom i Ostia argumenterte jeg for at mangfoldet av de votive fremstillingene av Attis kanskje ble tildelt på bakgrunn av en indirekte offergave til Magna Mater. Dette kan også være tilfellet vedrørende furutreet, hvor en hyllest av Attis kan ha blitt lagt ned i Modergudinnens tempel som et minne om deres kjærighet. Det finnes ingen informasjon vedrørende medlemskapet i henhold til om tilbederne var menn eller kvinner. Det har tidligere blitt fremmet at Cumont anså medlemmene av Dendrophori som en gruppe, som sannsynligvis bestod av tømrere (Cumont 1911:56,58). Fra datidens tankesett kan en resonnerer seg frem til at et ritual, som bestod av felling av trær, trolig var forbeholdt menn.

7.17 Cannophori

Argumenter for at Cannophori har eksistert innenfor eller i forbindelse med Campus Magna Mater har blitt attestert ved funn av flere sokler tilhørende votive offergaver til Magna Mater, som har inneholdt inskripsjonene *Til Cannophori*. Disse skal ha blitt avdekket i en nisje i Magna Mater tempelet i podiets bakre vegg i Ostia. Fra inskripsjonenes beskrivelse får vi vite at en gjengivelse av Magna Mater i sølv og en representasjon av Nemesis skal ha blitt dedikert av Q. Caecilius Fuscus, archigallus av Magna Mater kulten. En tilsvarende innskrift forteller om et romersk ektepar, som skal ha bekostet en statue av Attis til kollegiet Cannophori. Giverne har i inskripsjonen blitt tildelt benevnelsen pater og mater, og det har blitt debattert om disse titlene kan være ærestitler gitt av Cannophori (Meiggs 1973:360, Fishwick 1967:196)

7.18 Analyse av Cannophorikollegiet i henhold til Campus Magna Mater

I likhet med Dendrophorikollegiet har ikke medlemmene av Cannophori etterlatt seg noen arkitektoniske spor i form av strukturer, noe som gjør deres religiøse relasjon og aktivitet til Campuset vanskeligere å analysere. Funnet av sokler med inskripsjoner viser imidlertid at det trolig ha vært en skikk å dedikere offergaver til Cannophori, noe som belyser at kollegiet var et viktig bindeledd til Magna Mater og Attis. Inskripsjonen, som har avdekket at en archigallus står bak en av de votive fremstillingene til medlemskapet, gir oss likevel en indikator på at Cannophorikollegiet har vært en viktig og integrert del av Campus Magna Mater.

Ved en tidligere anledning har det blitt forsøkt å belyse at Cannophori (sivbærerne) trolig hadde som oppgave å overlevere bunter med siv til Magna Mater tilegnet dagen Canna Intrat (sivet intrer), som en del av deres religiøse tjeneste til kulten (Lancelotti 2002:81, Meyer

1987:114, Fishwick1966:195). Selv om det ikke har blitt funnet noen form for inskripsjon, som avdekker kollegiets rituelle praksis knyttet opp mot Campus Magna Mater eller i Ostia generelt, burde kollegiets navn, som sivbærere, være av god nok attestasjon for å kartlegge deres religiøse funksjon i henhold til Campuset. Det er dermed rimelig å anta at medlemmene av Cannophori har vært essensielle bidragsytere under feiringen av Marsfestivalen til ære for Attis. Basert på inskripsjonene og informasjonen som er tilgjengelig, kan en større kontekst bli bygget opp, hvor en kan forestille seg at medlemmene av Cannophori, som en samlet gruppe, har dradd til Tiberen for å samle siv, for deretter å gjennomføre en rituell parade i gatene frem til Cardo Maximus og Campuset.

Innskripsjonen, som avslørte givene av votivgaven som mater og pater, forårsaker at en stiller spørsmål ved medlemmene av kollegiets kjønn. Vi har ingen tilgjengelig informasjon om hvorvidt Cannophorikollegiet bestod av menn eller kvinner, eller om det var åpent for begge kjønn. I motsetning til Dendrophori, hvis hovedoppgave trolig var å felle trær, var sannsynligvis samling av siv en oppgave som også kvinner fikk lov til å delta i. Pater og mater kan derimot, som Meiggs argumenterte for, være titler dedikert av kollegiet, som en form for ros til velgjørere og givere til medlemskapet. Slike utsagn blir imidlertid bare hypoteser. Funnet av en cista (nummer 10759, Vatikanmuseet), som tidligere har blitt undersøkt under kapittelet, som tar for seg analyseringen av portikoen, har av enkelte blitt sett på som et bindeledd, som kan knytte Cannophori og deres rituelle praksis opp mot Campus Magna Mater. Det har blitt fremlagt teorier om at en rundt fremstillingen av Attis på urnen kan skimte avbildninger av vegetasjon i form av siv (Fishwick 1967: 195).

7.19 Grøft benyttet til ritualet taurobolium eller vannbeholder?

Innenfor Campus Magna Mater har det blitt avdekket en grøft. Denne grøften finnes ytterst i det østlige hjørnet av helligdomskomplekset, med portikoen på sin venstre side og tempelet til Bellona på sin høyre side. Inngangen til grøften er arkitektonisk utarbeidet med to pilarer av murstein, hvor to trappetrinn mellom disse har ledet ned til et gulv. Gulvet har vært anlagt i opus spicatum. Fra dette nivået har det vært anlagt en smal innvendig trapp, som skal ha ledet inn mot et underjordisk kammer. Den bakerste veggen i kammeret skal ha vært etablert som et hvelv. Sideveggene er arkitektonisk dekorert med rektangulære nisjer, inkludert en halvsirkulær nisje i den bakerste veggen. Forskere har dokumentert funnet av små hull i rommet, som kan indikere at en rist muligens har vært anlagt over kammeret (Bakker20 2013). Det var Guido Calza som først oppdaget grøften. Han tolket funnet som etterlatte spor

etter det som en gang trolig kunne ha vært et område for utførelse av taurobolium (Alvar 2008:263) Rieger har ansett Calza sin tolkning som feilaktig og legger til grunn at grøften trolig har vært konstruert som en vannbeholder, sannsynligvis benyttet til å fylle opp flere av bassengene, som har blitt avdekket innenfor Campus Magna Mater. Hun insisterer på at utførelse av slakt med påfølgende blodspill ikke hadde egnet seg i denne konstruksjonen, da gulvet var dekorert med stukkatur. Stukkatur er ofte brukt til å lage vanntette gulv og vegger, som kan være et overbevisende tegn på at dette rommet fungerte som en cisterne. For utførelse og ikke minst renhold etter en slik praksis hevder Rieger at gulvet trolig ville vært bedre tilrettelagt rent praktisk i forhold til taurobolium. Videre fremmer hun muligheten for at trappene, som har blitt identifisert ned til området, sannsynligvis har vært bygget for å utføre det daglige gjøremålet med å hente vann og for å rengjøre cisternen gjennom en lettere prosess (Rieger 2004:110,112).

7.20 Analyse av grøften innenfor Campus Magna Mater

Det er forståelig at Calza tolket grøften som et sted for ritualutførelse i henhold til taurobolium, da det som nevnt tidligere har blitt funnet inskripsjoner som attesterer at dette ritualet trolig ble en integrert del av Magna Mater kulten i det andre århundret. Siden sokkelen på statuen av Dionysius, gitt av Volusianus, belyser at taurobolium har funnet sted innenfor Campus Magna Mater i det fjerde århundret, kan det ha vært *ønskelig* å avdekke et område for taurobolium. Siden inskripsjonen på sokkelen er den eneste indikasjonen på at taurobolium har funnet sted innenfor helligdomskomplekset, kan det se ut til at Calza ønsket å skape en større kontekst for ritualet knyttet opp mot et bestemt område innenfor Campuset. Argumentet til sistnevnte mangler derimot støtte i det arkeologiske materialet, og må tolkes som en teori fremmet av et enkeltindivid. Rieger fremmer derimot argumenter som virker bedre gjennomtenkt med tanke på at stukkatur ofte har blitt benyttet for å anlegge vanntette flater. Ved utførelse av taurobolium i en konstruert grøft ville en kanskje ha planlagt at arealet burde ha en form for sluse eller åpning, hvor blodet etter et slikt ritual kunne renne ut. Siden Campus Magna Mater trolig var et avskjermet området fra resten av byarealet, unntatt ved feiringen av høytider, virker det sannsynlig at medlemmene av kulten har hatt en cisterne til eget bruk, både med tanke på daglige gjøremål og kanskje bruk av vann til utførelse av rituell praksis. Ved en tidligere anledning nevnte jeg Prudentius sin tekst (348 - 405) i forbindelse med utførelsen av taurobolium. Det ble poengtert at han *ikke* benytter betegnelsen taurobolium vedrørende ritualet han har vært øyevitne til. Det blir dermed svært usikkert i

henhold til om det har blitt utført et vanlig dyreoffer innenfor Campus eller om det på et gitt tidspunkt utviklet seg diverse former for utførelse av ritualer.

7.21 Hellige Sacellum

Sentrert vest for Helligdommen til Attis har forskere kartlagt to bygninger, som har blitt tildelt navnet Sacello IV.I.7 og Sacello IV.I.8. Disse bygningene har blitt identifisert som hellige bygninger. Sacello IV.I.7 er svært enkel arkitektonisk sett (**figur 23**), konstruert av fire murvegger under åpen himmel. I midtre del av dette arealet har det blitt plassert et alter, utformet i tufastein. Sacello IV.I.8 (**Figur 24**) har et forrom utsmykket med svart og hvit mosaikk, som holdes oppe av piler av murstein. Denne bygningen inneholder også en cella, som har blitt dekorert med opus reticulatum og opus latericium. En slik teknikk hadde trolig en dekorativ funksjon (Bakker21,25 2013).

7.22 Analyse av Sacellum

Da det finnes få bevarte rester av de to bygningene, er det vanskelig å identifisere deres religiøse tilhørighet og funksjon. Da strukturene har blitt arkitektonisk tilrettelagt i direkte nærhet til Helligdommen til Attis, samt Bellonatempelen og Hovedsetet for Lansebærerne, kan bygningene kanskje være tilknyttet disse guddommene. Det må imidlertid påpekes at Attis har et eget rom for tilbedelse i sin helligdom innenfor Campus Magna Mater. I området foran Hovedsetet for Lansebærerne har det som tidligere nevnt blitt avdekket et alter, som kanskje har vært et offersted for Bellona. Det ville trolig ikke ha vært behov for flere alter enn et til hver guddom. Siden det er Magna Mater som er hovedguddommen innenfor Campuset, er det også mulig at disse ble konstruert til Modergudinnens ære. Kanskje foregikk det spesielle ritualer i disse bygningene, når Campus Magna Mater ble åpnet opp i dagene, da området ble tilgjengelig for allmennheten, noe som gav mulighet for at besøkene kunne legge igjen votive gaver av liten størrelse til gudene innenfor helligdomskomplekset. Da det ikke finnes arkitektoniske spor etter Dendrophori og Cannophori, og deres virksomhet trolig bestod av rituelle tjenester i forbindelse med festivalukene, kan det ha vært sannsynlig at disse bygningene har vært møtesteder for medlemmer av kollegiene.

7.23 Oppholdsrom eller boenheter (Edifici)

Den nordvestlige delen av Campus Magna Mater består hovedsakelig av en rekke bygninger, som forskere per dags dato ikke har klart å identifisere. Grunnet manglende arkeologiske spor har det utviklet seg en generell teori om at bygningene kan ha fungert som oppholdsrom eller boenheter (Bakker23 2013).

7.24 Analyse av oppholdsrom eller boenheter

Siden Campuset trolig det meste av året var avstengt for allmennheten, bortsett fra i festivalukene, er det rimelig å anta at medlemmene av Magna Mater kulten trengte et sted å oppholde seg etter at de daglige ritualene var unnagjort. Dette kan hovedsakelig ha vært bygninger, som har vært konstruert med tanke på husly til galliprestene, som trolig tok seg av de religiøse aktivitetene i henhold til Magna Mater og Attis, i tillegg til hastiferi, som kan ha utført ritualer til ære for Bellona.

7.25 Oppsummering

Campuset i sin helhet har vært anlagt ved en av de største gatene i Ostia og ved en av hovedportene inn til byen. Magna Mater tempelet har ligget svært avsides i det vestlige hjørnet i motsetning til resten av bygningene, som har blitt konstruert i en klynge i øst. Den åpne gårdsplassen foran tempelet til Modergudinnen har gitt gode muligheter for utførelse av religiøs aktivitet med tanke på Ludi Megalenses og Marsfestivalen, sannsynligvis i form av teaterspill, prosesjoner og ofring. Attis sin helligdom er posisjonert i det østlige hjørnet, hvor vann kan ha vært benyttet til rituell bruk. Siden helligdommen til Attis er plassert langt vekke fra Magna Mater i planarealet, kan dette ha henspilt på hans underdanighet. Portikoen innad i Campuset kan ha fungert som en gangvei mellom bygningene, samt som et beskyttende element mot sol og regn under religiøse aktiviteter og forestillinger. Når det gjelder Helligdommen til Bellona og Hovedsetet for Lansebærerene (hastiferi) ser det ut til at disse har hatt en naturlig forbindelse i det arkitektoniske planarealet med tilstrømming av mennesker fra Cardo Maximus. Resten av komplekset ser derimot ut til å ha blitt åpnet ved spesielle anledninger. Kollegiene Dendrophori og Cannophori har gjort seg gjeldende innenfor Campuset på bakgrunn av inskripsjoner. Sacello IV.I.7 og Sacello IV.I.8 kan ha vært forsamlingssteder til ovennevnte presteskap eller bygninger for tilbedelse. Bygningene nordvest for helligdomskomplekset kan muligens ha blitt benyttet som oppholdsrom etter endt rituell aktivitet på daglig basis. Når det gjelder de arkeologiske objektene kan en tydelig se en forbindelse til eliten og ulike keisere.

Kapittel 8. Komparativ Analyse

8.1 Magna Mater tempelet i Roma og Ostia

8.1.1 Arkitektonisk utforming

Selv om Magna Mater tempelets konstruksjon på Palatinen og tempelet til gudinnen innenfor Campus Magna Mater bare kan rekonstrueres basert på grunnfundament og gjetninger, er det rimelig å anta at sistnevnte bygning har kopiert det arkitektoniske planarealet fra Palatinen. Det gjenværende arkeologiske materialet belyser at begge templene har hatt et podium av stor størrelse med trapper, som har ledet opp mot inngangen (Vermaseren 1977b:109, Roller 1999:274). Selv om det ikke finnes spor etter søyler ved Magna Mater tempelet innenfor helligdomskomplekset i Ostia, har det trolig vært anvendt noenlunde lik dekor og utforming som **figur 1** viser (fragment av et Ara Pietatis) (Meiggs 1973:358, Vermaseren 1977b:42,43). En må imidlertid regne med at utvikling av bygningsteknikker og trender innenfor kunst og kultur kan ha medvirket til ulikheter vedrørende detaljer fra keiser Augustus (trolig siste gang tempelet på Palatinen ble restaurert) til det ca. andre århundret.

8.1.2 Konstruert ved hovedveier

Et tydelig fellestrekk mellom Magna Mater tempelet på Palatinen (samt Phrygianum i Vatikanet) og Campus Magna Mater er den arkitektoniske tilretteleggelsen ved hovedveier og ferdselsårer, som har ledet gjennom både Roma og Ostia sin infrastruktur. En kan tenke seg til at det kan ha vært full aktivitet ved Forum Boarium i Roma, hvor mennesker møttes fra morgen til kveld. Siden det hadde blitt anlagt en ferdselsåre (en utgreining av *Clivus Victoriae*), som ledet direkte opp til Magna Mater tempelet på Palatinen, henviser ikke dette bare til gudinnens status, men også til staten, keiserens og innbyggernes ønske om tilgjengelighet (Davies 2011:40, Evans 2013: 464,465). Inngangen til Campus Magna Mater skal ha ledet direkte ut mot hovedgaten *Cardo Maximus*, som trolig myldret av romere i sine hverdagslige rutiner ved badehus, vareutsalg, lagerbygninger og private *Domus* (Bakker6 2013).

8.1.3 Behov for arealbruk og konstruksjon av ramper

Tidligere i oppgaven belyste jeg den mulige påstanden vedrørende utvidelsen av gårdsplassen til Magna Mater tempelet på Palatinen etter brannen i år 111 f.Kr., hvor fundamentet for området trolig kan ha blitt forsterket med sement (Davies 2011:40). **Figur 12** demonstrerer at den religiøse ritualbruken i form av festivaler, hvor det sannsynligvis ble gjennomført prosesjoner og teaterspill, trengte et åpent og romslig område for utøving av religiøse

handlinger i samhandling med tilskuerskarer. En offentlig festival som hyllest til en gudinne av staten kan ha tiltrukket seg horder av mennesker, som trolig krevde et enormt område som et potensielt forsamlingssted. Før gårdsplassen ble forsterket, skapte trolig menneskemengden et enormt trykk på Palatinen, som med tiden eventuelt kunne ført til en kollaps.

Ut fra **figur 13** ser det også ut til at Campus Magna Mater har vært konstruert for å disponere et størst mulig område bestemt for spesielle anledninger. Både tempelet på Palatinen og tempelet innenfor Campuset har et stort areal i form av gårdsplasser tilhørende helligdommene. Innenfor Campus Magna Mater har de fleste bygningene dessuten blitt bygget tett inntil murveggene for å skape et åpent område for bevegelsesfrihet både foran tempelet og i midten av komplekset. Både helligdommene til Attis og Bellona, samt Hovedsetet for Lansebærene har blitt konstruert for seg selv i en klynge i det sør-østlige hjørnet av Campuset, avskjermert fra resten av området. Det har i oppgaven blitt argumentert for at det sannsynligvis har vært anlagt ramper opp til Magna Mater tempelet på Palatinen, og at det kan ha vært anrettet en rampe, som har ledet ned til inngangen til Campus Magna Mater. For begge templene ser det ut til å ha vært svært viktig at det skulle være lett for de besøkende ta seg frem i byarealet og ved inngangene til templene for å delta i de offentlige seremoniene.

8.1.4 Muligheten for oppsett og bruk av midlertidige teatre

Når det gjelder Magna Mater tempelet på Palatinen har midlertidige teatre blitt beskrevet i antikke skriftlige kilder. Teatrene har trolig blitt anlagt årlig under de store festivalene som Ludi Megalenses og Marsfestivalen (Cicero, *De haruspicum responso* 12.24), og de er deretter blitt demontert. Benevnelsen i de antikke tekstene kan sannsynligvis også suppleres med funnet av bevart arkeologisk materiale direkte foran Magna Mater tempelet på Palatinen, noe som enkelte forskere fremmer kan ha vært restene etter en teaterscene (Vermaseren 1977b:42,43). Midlertidige teatre kan likeledes ha blitt benyttet innenfor Campus Magna Mater i Ostia. Selv om det ikke finnes skriftlig eller arkeologisk materiale, som kan støtte opp under en slik spekulasjon, skal en ikke se bort fra at feiringen i Ostia etterlignet den romerske modellen. Begge helligdommene har i uansett hatt ytelsesplass nok i henhold til arrangering av forestillinger med publikum til stede.

8.1.5 Tilgang til vann i henhold til rituel bruk?

Foran inngangspartiet til Magna Mater tempelet på Palatinen har forskere avdekket arkeologiske spor, som enkelte mener kan være en bevart struktur av en vannbeholder eller et

basseng (Roller 1999:274). I landskapsanalysen av den sørlige delen av Ostia prøvde jeg å belyse at akvedukter var blitt konstruert oppå noen av murveggene til Campus Magna Mater, og at vanntilførsel dermed har vært i direkte nærhet til komplekset (Figur av Heinzelmann). Teorier vedrørende det som tidligere har blitt antatt å være en blodgrøft innenfor Campus Magna Mater, har av nåtidens forskere blitt tolket som en cisterne for vannoppbevaring (Rieger 2004:110,112). Ved helligdommen til Attis i Ostia har en lignende struktur som ved Palatinen blitt avdekket, og det har blitt argumentert for at også denne konstruksjonen kan ha vært brukt som et basseng. Flere forskere har analysert vanntilførselen som en indikator på at vann kan ha hatt tilknytning til kultens praktiserende ritualer (Bakker8 2013). Verken Magna Mater tempelet på Palatinen eller Campus Magna Mater har blitt arkitektonisk plassert i direkte nærhet til elver innad i bystrukturen. En kan muligens tolke dette som at geografisk avstand fra elver kan ha gitt gode muligheter for lange prosesjoner, hvor prestene til Magna Mater og Attis kan ha fått anledning til å vise seg frem i det offentlige byrommet. Hvis strukturene på Palatinen og innenfor Campus Magna Mater kan ha hatt vannbassenger, gir dette også muligheter for at rensesritualer kan ha foregått ved helligdommene og ikke alltid nødvendigvis ved elven Almo, som Ovid forteller i *Fasti* (4.337-340).

8.1.6 Omgitt av andre guddommer?

Analyse av **Figur 2** kartlegger at Viktoriatempelet og tempelet til Apollo sannsynligvis har vært de nærmeste naboene til Magna Mater tempelet på Palatinen. Oppgaven har forsøkt å kartlegge en forbindelse til guddommene på Palatinen ved å henviser til at gudinnen Viktoria, som personifiseringen på seier, ble sammenlignet med Magna Mater, da sistnevnte trolig skulle sikre Romerrikets fremtidige seire (Livius 29.10-4, Vermaseren 1977b:41). Forskere har bistått med teorier om at Magna Mater i enkelte myter trolig skal ha forelsket seg i Apollo etter at Attis hadde gått bort, og at gudinnen og Apollo skal ha utviklet et kjærlighetsforhold (Calza, R 1946:221). Dette er imidlertid bare ren spekulasjon. Apollo sin geografiske posisjon på Palatinhøyden i forhold til Magna Mater tempelet kan ha vært Augustus sitt eget ønske om å fremme oppslutning rundt Apollo, da det var Augustus som igangsatte byggingen av guddommens tempel (Miller 2009: 186). Da både Magna Mater og Apollo var sentrale guddommer av staten, er det ikke bemerkelsesverdig at deres templer ble anlagt i nærheten av hverandre.

Figur 10 redegjør for at Attis har hatt en egen helligdom i nærheten av Magna Mater tempelet i Ostia. Gudinnen Bellona ser også ut til å ha hatt en sentral helligdom innenfor Campus Magna Mater. Siden Attis fikk en sentral posisjon som en guddom av Staten, er det lett å

forstå forbindelsen mellom tempelet til gudinnen og Helligdommen til Attis (Lancelotti 2002:82,83). Funnet av en statue av Apollo ved Helligdommen til Attis innenfor Campus Magna Mater, kan kanskje oppfattes som et likhetstegn i henhold til Apollotempelet sin posisjon på Palatinhøyden (Vermaseren 1977a:115). Både på Palatinen og i Campus Magna Mater kan det synes som om guddommer og deres praktiserende kult kan ha blitt arrangert ved siden av hverandre i et hellig område for å understreke en form for forbindelse dem imellom. På den annen side kan kanskje byggingen av helligdommen til Bellona ha vært et spørsmål om hvor det var plass til å konstruere en bygning til gudinnen i Ostia. Campus Magna Mater kan ha hatt nok av plass å avse etter at tempelet til Magna Mater var blitt ferdigstilt.

8.2 Komparativ analyse av de arkitektoniske strukturene innenfor Campus Magna Mater fra år 150 e.Kr. i henhold til år 350 e.Kr.

8.2.1 Magna Mater tempelet

Det ser ikke ut til at det har skjedd noen store arkitektoniske endringer med tanke på Magna Mater tempelet i tidsrommet fra år 150 til 350. Dette er imidlertid veldig usikkert, da såpass lite av den arkitektoniske strukturen er bevart. Det eneste bevarte materialet består av rødfarget opus latericium, som mange har argumentert for kan ha betydd at tempelet ble påbegynt under keiser Hadrians regjeringsperiode (Meiggs 1973:358, Bakker24 2013).

8.2.2 Portiko

Da portikoen har vært konstruert av en blanding i opus mixtum, har dette gitt indikasjoner på tilhørighet til keiser Hadrians regjeringsperiode. Da det har blitt foreslått at søylene, som bærer vekten av strukturen, ble bygger under keiser Antoninus Pius, kan det virke som om portikoens struktur ikke har gjennomgått noen form for fornyelse fra år 150 i henhold til år 350 (Bakker16 2013).

8.2.3 Bygninger for varehandel og uidentifiserte bygninger

Fasadene til bygningene, som har blitt tolket som steder for vareutsalg, har blitt foreslått av forskere til å tilhøre tidsepoken til keiser Hadrians styre. Kvaliteten på håndverket er derimot svært forvitret og skadet, noe som gjør en spesifikk form for datering vanskelig. Det kan ikke bli annet enn spekulasjoner. Det er oppdaget bygninger nord-vest for helligdomskomplekset, som ingen har klart å datere. Det har blitt fremmet påstander om at disse bygningene trolig kontinuerlig ble restaurert (Bakker7,25 2013).

8.2.4 Hovedsetet for Lansebærerne

Hva angår Hovedsetet til Lansebærerne ser det heller ikke ut til at det her har vært noen form for kontinuerlig utvikling i henhold til påbygg eller restaurering. Forsamlingslokalet har sannsynligvis blitt oppmurt av opus incertum, hvor gulv og vegger trolig har vært dekorert av opus sectile. Da slik bygningsmasse muligens skal ha vært anvendt i midten av det første århundret, har dette av enkelte forskere blitt tolket som at bygningen kan dateres til keiser Hadrian (Bakker18 2013).

8.2.5 Bellonatempelet

På bakgrunn av en blanding av opus mixtum og latericium, supplert med inskripsjoner, hevder flere arkeologer at bygningen til Bellona trolig ble påbegynt mot slutten av keiser Hadrians regjeringstid (Rieger 2004:97, Bakker 2013). Til forskjell fra de øvrige arkitektoniske strukturene viser innskriften til Bellonatempelet, selv om dette ikke har blitt datert, at tempelet ble restaurert ved en senere anledning. Dette indikerer at Bellona, og dermed indirekte også Campus Magna Mater, trolig opplevde stor oppslutning inn i det andre og tredje århundret. Hvis Bellonatempelet ble dedikert i det første århundret e.Kr, må det høyst sannsynlig ha gått et visst antall år før bygningen har hatt behov for en eventuell restaurering.

8.2.6 Helligdommen til Attis

Som tidligere nevnt er det Panfigurene ved helligdommens inngang, datert til ca. det andre århundret, som forskere nytter som indikator for bygningens religiøse bruksfunksjon. Det har imidlertid blitt fremmet forslag om at helligdommens hellige rom sannsynligvis ikke skal ha blitt installert før mot slutten av det tredje århundret (anlagt i opus latericium og vittatum) (Bakker8 2013). Dette gir en pekepinn på at kulten fortsatt opplevde stor oppslutning hundre år etter 150. En teori om grunnen til at Helligdommen til Attis ble konstruert på et senere tidspunkt enn de andre arkitektoniske strukturene innenfor helligdomskomplekset, kan være begrunnet med at Attis ble opphøyet som en guddom av staten på et senere tidspunkt enn Magna Mater.

8.2.7 Hellige bygninger

Sacello IV.I.7 har dessverre ingen form for datering per dags dato. Det har imidlertid blitt fremlagt tolkninger om at Sacellum Sacello IV.I.8 kan ha blitt innstiftet under det severanske dynasti, grunnet anvendelsen av opus reticulatum og opus latericium. Det synes derfor som om kulten ikke bare har opprettholdt sin status, men også utvidet sin religiøse aktivitet mot slutten av det 2. århundret til midten av det 3. århundret (Bakker21,22 2013).

Selv om det generelle planarealet til de arkitektoniske strukturene innenfor Campus Magna Mater ikke viser noen form for avansert utvikling over tid, kan dette imidlertid tyde på at kulten hadde stabilisert seg og dermed funnet sin plass i det religiøse systemet. Det kan hende at rammebetingelsene for kultens praksis i henhold til ritualer og arealbruk hadde blitt fastslått. På det viset var det kanskje heller ikke behov for nyskaping i form av arkitektoniske tillegg. Hvorfor skal en endre på noe som allerede fungerer godt, kan ha vært filosofien bak dette.

8.3 Kultmaterialet med fokus på år 150 e.Kr. i forhold til år 350 e.Kr.

Da jeg planla prosjektskissen for masteroppgaven min, bestemte jeg meg for å foreta en komparativ analyse av det arkeologiske materialet innenfor Campus Magna Mater i håp om å avdekke en utvikling i tilbedelsen av Magna Mater kulten i Ostia. Jeg valgte å sammenligne den religiøse aktiviteten, som hadde funnet sted i år 150 med år 350. Gjennom en tidsperiode på over 200 år hadde jeg forventet å avdekke en kontinuerlig aktivitet i form av votive fremstillinger og offergaver. Jeg hadde sett for meg at kulten trolig hadde etablert et sterkere fotfeste i Ostia i år 350 e.Kr, da kulten i Ostia var blitt innstiftet ved en senere anledning i forhold til tempelet til gudinnen på Palatinen i Roma, og at dette ville bli belyst i form av funnmengden. Til min overraskelse viste det seg at mangfoldet av det votive materialet hadde blitt dedikert i det andre århundret uten noen form for kontinuerlig tradisjon av dedikasjoner utover i det fjerde århundret.

8.3.1. Nedgang av dedikasjoner fra det fjerde århundret e.Kr.

Fra det fjerde århundret og utover synes det som om det dukker opp et fenomen, hvor produksjon og dedikeringer av statuer begynner å avta i antall innen det Romerske imperiet (Rowley 2012). Det har blitt argumentert for at det sannsynligvis ble en form for trend fra midten av det fjerde århundret å fjerne hedenske statuer fra deres opprinnelige templer og

reinstallere dem som ornamenter i badehus, på offentlige gater og torg. Dette skjedde trolig på grunn av kristendommens økende oppslutning (Lavan 2008:439,440).

Det har blitt argumentert for at keiser Konstantin antakelig skal ha utsmykket sin nye hovedstad i det østlige riket ved å importere ulike skulpturer, som for eksempel av Apollo, Zevs og Athene. Det blir hevdet at en slik teori lar seg belyse ved en lov av år 382, som senere ble inkorporert i lovsamlingen *Codex Theodosianus* 16.10.8. Loven vitner om at statuene burde bevares basert på deres estetiske ytre. En kunne ikke lenger holde helligdommer stengt for å hindre at befolkningen utførte offer til de hedenske gudene i hemmelighet (Lepelly 2007:7). En forklaring til hvorfor det oppstod en nedgang i produksjon av statuer og votive fremstillinger kan være at det i denne perioden ble strengere søknadskrav for å oppnå lisens vedrørende dedikasjoner av statuer. Dette kan ha vært en vesentlig innvirkende faktor, og en løsning på problemet kan ha vært å rededikere eldre statuer (Casea 2009:480, Bauer & Witchel:1-3). Det har blitt promotert at statuene, som ble konserverert, trolig holdt liv i myter og ritualer på et sterkere sett enn muntlige overleveringer av ritualer gjennom generasjoner (Casea 2009:480). Det blir likeledes lagt frem som eksempel at statuenes tilstedeværelse kan ha vekket nysgjerrighet rundt romernes egne historiske og kulturelle røtter. Det blir imidlertid påpekt at statuenes plassering i det offentlige rom kan ha møtt motstand, da tilhengere av kristendommen kan ha observert skikken om konservering som støtende og fornærmende mot egen trivsel i byenes infrastruktur (Bauer & Witchel 2007:1-3).

8.3.2 Mangel på dedikasjoner i det fjerde århundret e.Kr. innenfor Campus Magna Mater?

Boin (2012) er en av forskerne, som har analysert fraværet av dedikasjoner innenfor Campus Magna Mater fra perioden, da kulten trådte inn i det fjerde århundret. Han eksemplifiserer dette ved å belyse at skulpturer av Herkules ser ut til å ha blitt flyttet fra guddommens tempel til et badekompleks ved Porta Marina. Boin anser en slik beslutning som om statuene har fått en ny betydning i form av ornamenter. Boin har tilkjennegitt i sin analyse, at det er en utbredt tolkning innen fagmiljøet, at mangelen på dedikasjoner har blitt ansett som en form for manglende oppslutning om Magna Mater kulten i favør av kristendommen. Boin fremmer imidlertid en motsatt teori, idet han hevder at religionstilbedelsen av Magna Mater trolig fortsatte i beste velgående, selv om det ikke nødvendigvis belyses i det arkeologiske

materialet. Han argumenterer for at Campus Magna Mater trolig er et unikt eksempel på bevaring av hedenske helligdommer, da det finnes få andre eksempler å sammenligne med vedrørende helligdomskompleksets mangfoldige og bevarte arkeologiske objekter. Boin sin tolkning baserer seg på at mytene og dyrkelsen av Magna Mater trolig var godt rotfestet i den historiske og kulturelle tradisjonen blant Ostia sine innbyggere. Han har argumentert for at de kunstneriske skulpturene av hedensk art trolig hadde en kontinuerlig aktiv rolle i henhold til det visuelle byarealet i Ostia. Boin har blant annet trukket frem at Volusianus sin rededikasjon av en statue av Dionysius (datert til det første århundret e.Kr) til Magna Mater kulten i det fjerde århundret kan gi oss en pekepinn på at romerske elitemedlemmer fortsatt fattet interesse for Magna Mater kulten i Ostia (Boin 2012:250,254, 256,258, 263, 267, 270,271). Boin prøver å belyse at en slik handling trolig medførte at kulten fikk fornyet oppslutning, grunnet ringvirkningene ved at mytene rundt Magna Mater og Attis på nytt ble gjenopplivet blant nye generasjoner. Det har blitt fremmet at et brev fra Visconti til Pave Pius IX kan støtte opp om argumentene han anfører, om at lokalbefolkningen i Ostia trolig anså Campus Magna Mater som et fredet område. Visconti skal, ifølge Boin, antakelig ha beskrevet at funnene han avdekket ikke hadde tegn som kunne minne om påførte skader. Det så heller ikke ut til at de votive fremstillingene hensynsløst var blitt kastet ned i dype grøfter og begravd for å beskytte mot eventuelt kristent mishag, da de ble funnet på åpen mark i portikoen innenfor Campus Magna Mater. I brevet til paven skal Visconti ha poengtert skulpturenes eksepsjonelle bevaringsstand, som han fremmet kunne være et resultat av at funnene trolig hadde blitt godt ivaretatt over lengre perioder. Boin argumenterer for at Visconti sine teorier er vanskelig å ta stilling til, da det i Visconti sin samtid og fagmiljø ikke var vanlig å skrive ned grundige rapporter vedrørende objektenes funnsted i topografien. Da vi per dags dato ikke kan dobbeltsjekke denne informasjonen, kommer Visconti sine tolkninger til kort. Boin retter derimot søkelyset mot funnmengden, som ble avdekket. Hans tolkning er at dette kan være en indikator på at votivgavene har fått stå urørte i forhold til plyndring og ødeleggelse, og at de skulpturelle statuene trolig så dagens lys langt inn i senantikken (Boin 2012:250,254, 256,258, 263, 267, 270,271). Boin fremmer at det blir for snevert å tolke at mangelen på én eller flere personlige dedikasjoner ikke nødvendigvis betyr at tilbedelsen av Magna Mater i Ostia ble redusert (Boin 20012:268,271).

Jeg er enig i Boin sin teori, hvor han påpeker at mangel på dedikasjoner ikke automatisk bør forbindes med nedgangstider i henhold til religiøs aktivitet. Det er fullt mulig at en kontinuerlig tilbedelse av Magna Mater fant sted i Ostia rundt år 350. Kulten kan ha vært

dypt forankret i Ostia sine skriftlige og kunstneriske tradisjoner, slik at innbyggerne muligens følte en tilknytning og identitet til kulten, uten at det var nødvendig med votive fremstillinger i det offentlige rom. De fleste land og byer benytter seg av fortidens glansperioder for å sikre seg status og godt renommé, med det mål for øye å gjøre seg attraktive for innbyggerne og et ønske om økonomisk vekst. Kunnskapen om Magna Mater og hennes kult har trolig vært viden kjent, ettersom så mange nedtegnelser om gudinnen har blitt bevart for ettertiden. Campus Magna Mater kan ha utviklet seg som en kjernekomponent i Ostia i det fjerde århundret, hvor innbyggerne kanskje nøyte en følelse av *stolthet* over at Ostia var det første stedet gudinnen ankom. Mangel på dedikasjoner kan enkelt og greit ha betydd at kulten var godt integrert i samfunnet, hvor en så sterk tradisjon ikke trengte noen ytterligere form for fornyelse av votive fremstillinger. En kan også tolke den komparative analysen ut fra et annet synspunkt. Selv om Visconti argumenterte for at skulpturene ikke hadde skader, da han avdekket dem, kan det likevel hende at statuene ble flyttet fra sitt opprinnelige tilholdssted. Da dette er en problemstilling, som arkeologene ikke kan klare å rekonstruere, bør en være åpen for at skulpturene ble flyttet eller gjemt, trolig for å hindre de kristne med formål å skade statuene. Det kan antakelig virke som at kulten ikke er like vital rundt år 350 e.Kr, da den religiøse konteksten i form av dedikasjoner ikke fornyes utad. Som tidligere nevnt i oppgaven har det vært overklassen i samfunnet som har stått for det finansielle ansvaret av de votive offergavene, som regel i bytte mot at de fikk et ettermæle som ble foreviget i stein eller på eventuelle sokler. Innenfor fagtradisjonen har de votive offergavene blitt identifisert som et gjensidighetsforhold, som trolig har eksistert mellom votive offergaver og deres givere. Det har blitt hevdet, at statuenes bruksfunksjon sannsynligvis har latt seg fundamentere i enkeltpersoners ønske om å bli husket i ettertiden (Casea 2009:480). Fra ca. år 150 er det tydelig å observere fra det arkeologiske materialet (se oversikten **figur 54**) at velgjørerne i elitesjiktet har vært aktive aktører for promotering av kulten. Dette lar seg belyse ved gjentatte dedikeringen tildelt av C. Cartilius Euplus. Det kan muligens hende at Magna Mater kulten etter hvert mistet sin betydning for eliten, og at det dukket opp nye arenaer, hvor menn i høye posisjoner rettet sin oppmerksomhet. Det finnes ingen motsvarende aristokratisk støtte for Magna Mater kulten rundt år 350, bortsett fra Volusianus sin dedikasjon. Det bør ikke ses bort fra teorien om at kristendommen trolig spredte seg blant befolkningen i Ostia i denne perioden, og det kan se ut til at flere kristne kirker ble arkitektonisk påbegynt. Dette gjelder blant annet Basilica di Pianabella (slutten av det fjerde århundret), Basilica av Constantine (datert til det fjerde århundret), Oratorio Cristiano delle Terme del Mitra (første halvdel av det fjerde århundret/begynnelsen av det femte århundret) og Basilica Cristiana (første kvartal

av det femte århundret). Det kan kanskje ha vært mer hensiktsmessig, ut fra et maktperspektiv for enkelte aristokrater, heller å rette oppmerksomheten mot donering av penger til byggekostnader til kirker og dets interiør (Bakker 2013).

Forskere har fremmet ideer om at ikonografiske skulpturer, som maktpropaganda, ofte kom til kort i forhold til trenden om å utsmykke kirker på det arkitektoniske nivå, både innvendig og utvendig. For å spre budskapet om kristendommen, innenfor kirkens vegger, overtok trolig malerier av kristne hendelser og personer skulpturenes plass som utsmykking. Det har også blitt brakt på banen, at et økende forbruk av epigrafiske inskripsjoner, uten noen tilknytning til statuer, etter hvert ble populære og overtok statuene rolle. Inskripsjonene ga trolig all den informasjon lokalbefolkningen hadde behov for uten noen form for visuelt uttrykk i form av en kunstnerisk statue (Bower & Witchel:13-17). Fra det fjerde og det femte århundret kan det se ut til at det oppstår en tilbakegang, også når det gjelder epigrafiske inskripsjoner, som betyr at det ikke bare var statuene alene, som det manglet interesse for angående nyproduksjon. Det er derimot sannsynlig å anta, at en slik prosess fant sted i ulike tidsperioder. Det har blitt argumentert for at den epigrafiske tradisjonen fortsatt stod sterkt i Afrika og Sør-Italia i det fjerde og femte århundret e. Kr., men at det i Det galliske riket trolig hadde forsvunnet helt i ovennevnte perioder. Ved å observere det hele fra et makroperspektiv ser forskerne ut til ha en generell enighet om at den epigrafiske tradisjonen og dedikasjoner i form av statuer hadde gått betydelig tilbake i forhold til århundrene før. Fra den antikke byen Leptis Magna (romersk provins i Afrika) skal det ha blitt igangsatt arkeologiske undersøkelser, som har belyst at det i det fjerde århundret trolig har vært en økende tendens til å benytte inskripsjoner og sokler til eventuelle statuer, hovedsakelig til gjenbruk. Elitemedlemmer sine navn i den epigrafiske tradisjonen synes å ha blitt byttet ut mot navn på guvernører og keisere (Witschel 2009).

Kapittel 9. Konklusjon

Med tolkninger basert på en detaljert studie av ulike komponenter av Campus Magna Mater i Ostia, supplert med en sammenlignende analyse av Magna Mater tempelet på Palatinen, har oppgaven forsøkt å belyse muligheten for at førstnevnte trolig kopierte den religiøse modellen fra hovedstaden. Magna Mater tempelet på Palatinen, samt ulike historiske kilder, som har omtalt kultens ritualer i Roma, har vært mitt utgangspunkt for å prøve å rekonstruere en teoretisk kontekst i henhold til religiøs aktivitet på Campus Magna Mater. Det er den

arkitektoniske strukturen til Campus Magna Mater, med sitt store åpne areal, som får en til å trekke en rød tråd til tempelet på Palatinen. Siden området til Magna Mater tempelet på Palatinen trolig ble utvidet på et gitt tidspunkt, var det kanskje ikke en tilfeldighet at Campus Magna Mater ble konstruert med en stor gårdsplass. Dette kan ha blitt utført for å dekke et behov om bevegelsesfrihet i henhold til ritualbruk. Grunnet tilretteleggelsen av plass har det i denne oppgaven blitt ansett som rimelig at Magna Mater kulten i Ostia trolig har fulgt retningslinjene i den offentlige romerske kalenderen, hvor festivalene Ludi Megalenses og Marsfestivalen har blitt feiret.

Det har imidlertid ikke alltid vært like lett å løse problemstillingen i henhold til å avdekke religiøs aktivitet, da det kan virke som om de hverdagslige ritualene til Magna Mater kulten innenfor Campus Magna Mater trolig fant sted under private seremonier, lukket for allmennheten. Dette kan sannsynligvis være en av grunnene til at kulten i faglitteraturen ofte har blitt omtalt som en mysteriekult. I de antikke skriftene er det som regel kulten på det offentlige nivået, som blir omtalt i forbindelse med feiring av festivaler. Det har også blitt avdekket hull i inngangspartiet til Campuset, noe som kan tyde på at porten kunne stenges etter behov. Skriftet *Saturae Menippeae* av Varro har vært en av de få kildene, som er tilgjengelig for å belyse kultritualene innad i medlemskapet. Selv om protagonisten i historien skal ha iaktatt galliprestenes ritualutøvelse med egne øyne, må det antas at denne kilden kan være en fortelling, som muligens er rent oppspinn. Den kan imidlertid likevel belyse at musikk, sang og kanskje dans, supplert med offergaver til Modergudinnen, kan ha funnet sted i tempelet til gudinnen innenfor Campus Magna Mater. Denne informasjonen kan knyttes opp mot det arkeologiske materialet fra Campuset, hvor både skulpturene av Magna Mater og Attis har blitt utstyrt med tamburiner. Attis er som regel i tillegg fremstilt med en eller flere fløyter.

Magna Mater tempelet og alteret til gudinnen innenfor Campuset har blitt plassert adskilt fra de andre bygningsstrukturene i området. Dette kan ha vært et planlagt trekk med tanke på at det er Modergudinnen, som er hovedguddommen innenfor helligdomskomplekset. Den adskilte plassen kan derfor støtte opp under myten om hennes autoritære makt. Det åpne området foran tempelet har i denne oppgaven blitt fremmet som et passende bruksareal for oppbygging av et midlertidig teater, siden det i de antikke tekstene har blitt formidlet at det var en vanlig skikk å fremføre teaterspill under Ludi Megalenses. I oppgaven har det også blitt fremmet en spekulasjon om at teateret kan ha vært vendt mot gudinnens tempel innenfor Campuset, da Cicero (*De haruspicum responso* 12.24) poengterte i sin tekst at et midlertidig

teater sannsynligvis skal ha vært vendt mot kultstatuen av Magna Mater på Palatinen, slik at hun kunne få et godt overblikk over hva som fant sted. Fra Livius (36.36) får vi innblikk i at Ludi Megalenses lot seg feire ved teaterspill, konkurranser og offentlige seremonier. Den åpne gårdsplassen kunne gi plass til en stor gruppe tilskuere til slike aktiviteter, hvor trolig offentlige seremonier ville lokke til seg mange mennesker. Konstruksjonen av en Portiko, innenfor Campus Magna Mater, kan ikke i seg selv indikere at teaterspill har funnet sted, men ved å sammenligne konstruksjonen med andre arkitektoniske strukturer, som f.eks. teateret i Ostia og Pompeius sitt teater i Roma, viser det seg at en portiko trolig ofte har hatt en sekundærfunksjon i forbindelse med teatervirksomhet. Siden frukt har blitt avbildet som utsmykninger på flere av statuene og de arkeologiske objektene, avdekket innenfor Campus Magna Mater, kan en kanskje fremme en kontekstuell tilnærming om at frukt kan ha blitt ofret ved alteret foran tempelet eller kanskje til kultstatuen til gudinnen.

En tolkning, som har blitt presentert i oppgaven, er argumentet om at Modergudinnens krone kan ha vært en metaforisk henvisning til hennes ansvar som forsvarer av byer og dets innbyggere. Denne tolkningen kan muligens stadfestes ved konstruksjonen av Campus Magna Mater ved en av de tre store byportene, Porta Laurentina, som skal ha ledet inn til Ostia. Funnet av en antefix, som har en dekor som gjengir historien om Magna Maters ankomst til Ostia, kan muligens belyse at innbyggerne i Ostia var godt informert om Magna Mater sin historie, og at de anerkjente at gudinnen ankom Ostia før hennes ankomst til Roma. Funnets datering til ca. det andre århundret indikerer etter alt å dømme at gudinnens bakgrunn var blitt en muntlig tradisjon, som ble overlevert gjennom generasjoner.

Ved å analysere tempelet til Bellona og de votive statuene, som har blitt kartlagt innenfor Campus Magna Mater, har det blitt belyst at både Magna Mater og Attis trolig har hatt kontekstuelle relasjoner til andre guddommer, som kan ha påvirket den religiøse aktiviteten. Tilstedeværelsen av en helligdom til Bellona, gudinnen for krig, har kanskje blitt installert innenfor Campuset med tanke på at Magna Mater ble innlemmet som romersk gudinne på bakgrunn av profetien om seire mot fremtidige fiender. I oppgaven er det foretatt en komparativ analyse fra Palatinen, som muligens kan støtte opp under dette synet, da det er basert på antikke kilder, som har fremmet at Magna Mater sin inkarnerte stein trolig midlertidig ble plassert i Viktoriatempelet. Magna Mater sitt tempel på Palatinen var dessuten konstruert like ved siden av tempelet til Viktoria. Her kan det kartlegges en forbindelse i form av at Viktoria var den personifiserte gudinnen for seier, at Bellona var gudinnen for krig og at Magna Mater skulle sikre fremtidige seire. Grunnet funnet av flere votive fremstillinger av

Venus innenfor Campus Magna Mater, samt helligdomskompleksets form (triangel), har det sannsynligvis også eksistert en form for bindeledd mellom Magna Mater og Venus.

Personlige analyser fra forskere har blitt fremlagt i oppgaven vedrørende Venus, hvor noen har fremmet idéen om at Venus og Magna Mater kan knyttes sammen, basert på deres elskedes død i mytene, henholdsvis til Adonis og til Attis. Slike tolkninger finner ingen støtte i det arkeologiske materialet, og kan bare anses som kontekstuelle teorier uten overbevisende argumentasjon. Argumentet om at både Venus og Magna Mater formodentlig skal ha blitt hyllet i måneden april (Ludi Megalenses) virker mer troverdig i henhold til at de to gudinnene skal ha blitt assosiert med hverandre.

Avdekkingen av to statuer av guden Pan, samt skulpturer av det en tror kan være Dionysus, Apollo og Mars fra Attis sin helligdom, kan muligens kaste lys over at det har vært et ønske om å presisere et bindeledd mellom ovennevnte guddommer. Et gjennomgående trekk blant disse skulpturene er gjengivelsen av ungdommelige menn med like personifiserte egenskaper. Når det gjelder Attis, Pan og Dionysus, er alle knyttet opp mot vegetasjon og dyreliv. Pan er ofte karakterisert med et stort begjær og lyst i forhold til kvinneskikkelser. Her kan det trekkes paralleller til at det nettopp var Attis sitt begjær, som trolig førte til hans selvkastrasjon. I tillegg deler Attis og Dionysus former for gjenoppstandelse etter døden i diverse myter. For å belyse Apollo sin tilknytning til Campuset kan en kanskje trekke paralleller til Magna Mater tempelet på Palatinen, som ligger direkte ved tempelet til Apollo. Apollo sin ungdommelige utstråling, som skulpturen avdekket innenfor helligdomskomplekset viser, kan dessuten få tilskuerne til å minnes Attis.

Siden oppslutningen rundt Apollo fikk fornyet oppmerksomhet under keiser Augustus, og sistnevnte selv var en stor personlig tilbeder av guden, kan kanskje forbindelsen mellom keiseren(-ene) og Apollo ha blitt en langvarig tradisjon (Miller 2009: 186). Det har ved en tidligere anledning blitt fremmet argumentet om at Magna Mater til stadighet ble omtalt i litteraturen under keiser Augustus og at modergudinnen på samme måte kan ha blitt koblet til flere av keiserfamiliene. Dette kan være en av grunnene til at en fremstilling av Apollo kan ha blitt dedikert innenfor helligdomskomplekset.

Det har i oppgaven blitt argumentert for at tilstedeværelsen av Apollo og Mars kan være bunnet i myter, hvor Apollo kan ha vært en av Magna Mater sine elskere, og hvor Mars skal ha vært en av elskerne til Afrodite. Kjærlighet og dets komplikasjoner ser ut til å være et gjennomgående karaktertrekk for mytene om Magna Mater. Dette skyldes kanskje at

kjærlighet er et tema som har opptatt mange, da de fleste mennesker utvikler et forhold til kjærlighet gjennom livet. Myter og fortellinger kan i antikken ha blitt ansett som underholdning, som de fleste har vært kjent med. Dermed kan også dette ha blitt presentert i de votive fremstillingene. En kan derimot ikke trekke noen konklusjoner fra slike teorier, og det eneste vesentlige en kan fremheve, er at det trolig har vært en praktisert skikk å dyrke og assosiere guddommer om hverandre basert på likhetstrekk.

Inskripsjonene på de votive objektene, som har blitt analysert i oppgaven, har kartlagt at medlemmer av eliten i Ostia sannsynligvis har fattet interesse for Campus Magna Mater, da majoriteten av skulpturene har blitt dedikert av eliteborgere, navngitt som Virius Macarianus, Cartilius Euplus og Volusianus. C. Cartilius Euplus er den som har donert flest votivgaver, og det har i oppgaven blitt fremmet at Cartilius Euplus muligens kan ha hatt en slektsforbindelse til C. Cartilius Poplicola, som skal ha vært en mann av stor anseelse i Ostia i det første århundret f.Kr. Dette grunnet likhetstrekkene vedrørende familienavnet, og at de begge har vært medlemmer av elitesjiktet. Hvis det finnes en forbindelse mellom disse to personene, kan det tyde på at Cartilius Euplus kommer fra en familie, som har vært fremtredende i Ostia gjennom generasjoner. Vedrørende Volusianus, ser det ut til at han trolig stammer fra en slektslinje, som har hatt høytstående roller i samfunnet, hvor han selv trolig skal ha vært tildelt tittelen Pretorian prefekt, Urban prefekt, samt Pontifex for Isiskulten og for solguden Sol. Dersom keiser Augustus, keiser Claudius og keiser Antoninus Pius trolig skal ha vært foregangspersoner i henhold til promotering av Magna Mater kulten på den offentlige arena, kan dette ha åpnet opp muligheter for at eliten kunne benytte Campus Magna Mater som en plattform for å vise seg frem for keiseren og folket. Dette kan ha blitt gjort for å sanke stemmer i henhold til politiske embeter eller et ønske om å oppnå keiserens gunst. Teksten til Aulus Gellius (*Noctes Atticae* 2.24.2) har i oppgaven blitt benyttet for å fremme at det allerede fra midten av det første århundret f.Kr. trolig var en utbredt skikk blant eliten å ønske andre medlemmer av borgerklassen velkommen til banketter under feiringen av Ludi Megalenses. Av den grunn kan det trolig konkluderes med at eliten har hatt et nært forhold til Magna Mater kulten allerede på et tidlig stadium etter Modergudinnens innlemmelse som gudinne. Det virker rimelig at også eliten i Ostia kan ha gjort seg synlig i det arkeologiske materialet fra Campusset for å fremme sin status og sin assosiasjon til kulten. Det er imidlertid viktig å trekke frem at en fra Cicero sin tekst (*De haruspicum responso* 13. 21-24) kan tolke det som om festivalene til Magna Mater også kan ha vært åpne for borgere av lav rang og slaver. Magna Mater kulten var kanskje ikke bare forbeholdt eliten.

Undersøkelsen av det arkeologiske materialet fra Campus Magna Mater, spesielt funnet av fire keiserportretter, kan gi en indikasjon på at Magna Mater kulten trolig kan ha hatt en spesiell form for assosiasjon til regjerende keisere. Ved å supplere disse funnene med kunnskap om at keiser Augustus stod i spissen for renoveringen av Magna Mater tempelet på Palatinen, og at keiser Antoninus Pius tok del i ritualet taurobolium, som en tilbeder av gudinnen, kan dette belyse et engasjement fra keiserens side. Det er imidlertid vanskelig å bringe klarhet i om keiserne hadde personlig interesse av kulten, eller om kulten ble ansett som et redskap for å oppnå større mål på den offentlige arena. Det har i oppgaven blitt argumentert for at enkelte forskere har tolket forbindelsen til keiserne som en form for keiserdyrkelse, som sannsynligvis har utviklet seg over tid. Dette vil alltid forbli en teori, som en aldri helt vil kunne finne svar på. Det synes derimot sannsynlig at Campus Magna Mater kan ha utviklet seg til en arena, hvor enten galliprestene, kollegiene Dendrophori og Cannophori eller eliteborgere av Ostia kan ha ønsket og fått mulighet til å hedre keiserne med æresgaver.

I det arkeologiske materialet er det en gjennomgående trend at Attis blir fremstilt, slik han har blitt omtalt i de mytiske fortellingene, nemlig som en ung gjetergutt, omgitt av forskjellige dyr. Attis sin selvkastrasjon er også et av motivene som er vektlagt. Attis sin lidelse har kanskje vært et viktig tema i henhold til utførelse av ritualer både innad og utad i kulten i Ostia. Frukt, spesielt granatepler og gjengivelser av furukongler, er dekor ved fremstillingene av Attis, som er repeterende ved statuenes visuelle uttrykk. Disse dekorative rekvisittene kan muligens vise til at Attis skal ha dødd under et furutre, et symbol for Attis som vegetasjonsgud eller til Attis sin gjenoppstandelse i mytene. Det har i oppgaven blitt fremmet at Hilaria kan ha blitt feiret i forbindelse med Campuset i Ostia, da det har blitt avdekket et triangelformet relieff av Attis med en gjengivelse av Attis i miniatyr. Det har blitt fremmet at dette kan være en henspeiling til at Attis har blitt født på nytt, og at det er gjenoppstandelsen til Attis som ble feiret under Hilaria. Dette er imidlertid bare hypoteser for å kunne skape en større kontekst til materialet i Ostia.

Ved å sammenligne antallet votive fremstillinger av Magna Mater med gjengivelsene av Attis innenfor Campus Magna Mater, har ulikheten vært slående. Min teori har vært at Attis trolig må ha vært en populær guddom i Ostia. Jeg har også fremmet, gjennom min komparative analyse i henhold til Magna Mater tempelet på Palatinen, at det både i Roma og Ostia ser ut til å være et stort antall votive fremstillinger av Attis. Dette kan kanskje ha sitt utspring i en

skikk, at å dedikere til Attis kanskje indirekte ville gi aktelse til Magna Mater gjennom å vise respekt til sorgen, som Magna Mater bar på for sin elskede.

På bakgrunn av at tempelet til Bellona og hovedsetet for Lansebærerene trolig har vært et avskjermet område fra resten av Campuset, med muligheter for egen tilgang til hovedveien Cardo Maximus, kan det fremmes teorier om at medlemmene av Hastiferi kan ha hatt en religiøs funksjon i henhold til tilbedelse av Bellona. Det finnes imidlertid ingen inskripsjoner eller litteratur, som kan understøtte en slik forbindelse vedrørende helligdomskomplekset. Det har i oppgaven blitt undersøkt teorier om at Bellona kan ha blitt assosiert med den krigerske modergudinnen Ma fra Anatolia, grunnet deres beslektede egenskaper. Individuelle forskere har fremlagt, basert på antikke kilder, at gudinnen Ma kanskje kan ha blitt tilbedt av et presteskap, tilkjennegitt som Fanatici. Det har videre blitt argumentert for fellestrekk mellom Fanatici og galliprestene i henhold til rituell utøvelse med tanke på musikk, dans og bruken av blod. En kan imidlertid ikke trekke noen spesifikke konklusjoner basert på slike hypoteser, og en må derfor forholde seg til de arkitektoniske strukturene. Siden et alter har blitt kartlagt foran hovedsetet for Lansebærerene, og det ikke har blitt funnet et alter foran inngangen til Bellona, kan det være sannsynlig at førstnevnte alter tilhører krigsgudinnen. Alteret kan trolig knytte Hastiferi til dyrkelsen av Bellona.

Grunnet mangelen på offergaver og arkeologiske objekter, som kan knyttes direkte opp mot Bellona eller Hastiferi, har det vært problematisk å kartlegge former for religiøs aktivitet vedrørende tempelet og kollegiet. Funnet av et alter foran inngangen til hovedsetet for Lansebærerene kan imidlertid indikere at offerseremonier trolig kan ha funnet sted i området. Avdekkingen av to vannbassenger i det åpne arealet kan kanskje også avgi vitnesbyrd om at ritualene kan ha vært knyttet opp mot bruken av vann. Oppgaven har forsøkt å belyse argumenter om at Hastiferi kan ha hatt offentlige erverv forbundet med paradene, som kan ha funnet sted under Marsfestivalen. Dette baseres på at navnet Hastiferi kanskje kan ha hatt betydningen spydbærer. Slike tolkninger er derimot teorier, som ikke kan bakkes opp av arkeologiske eller litterære kilder, og en må derfor vurdere disse utsagnene som enkeltindividers kontekstuelle tilnærminger.

På bakgrunn av funn av inskripsjoner på sokler, av det som sannsynligvis tidligere har vært votive skulpturer innenfor Campus Magna Mater, kan det kartlegges at det trolig har eksistert to kollegier, navngitt Dendrophori og Cannophori. Det har ikke blitt påvist arkeologisk materiale innenfor Campuset, som direkte kan knyttes opp mot Dendrophori kollegiets

religiøse funksjon. Det har derimot blitt avdekket en inskripsjon på en gravstein fra nekropolis i Ostia, som supplert med antikke litterære kilder, kan gi en attestasjon på at medlemmene av Dendrophori kan ha bidratt med å kutte ned et furutre under dagen for Arbor Intrat. Navnet Dendrophori, trebærerne, gir også en form for indikasjon til medlemmenes rituelle rolle. Furutrees nedhogging kan muligens ha blitt etterfulgt av en seremoniell prosesjon, som kan ha ledet inn mot Campus Magna Mater. Hvor furutreet skulle ha blitt hentet fra, eller kartlegging av rutene til prosesjonene i Ostia, har imidlertid ikke vært mulig å avdekke.

Det har i oppgaven blitt støttet opp under teorien om at tilstedeværelsen av Cannophori innen Campus Magna Mater kan knyttes opp mot festivaldagen Canna Intrat. Selv om Cannophori sin funksjon, basert på analyse av det arkeologiske materialet, ikke direkte har gitt seg til kjenne vedrørende Campuset i Ostia, kan navnet til kollegiet (sivbærere) trolig være et vitnesbyrd om gruppens virksomhet. Det har blitt trukket frem at diverse forskere i fagmiljøet har argumentert for at en kan gjenkjenne Attis, omkranset av siv på en Cista, som ble avdekket ved portikoen innenfor Campuset. Denne dekorasjonen er imidlertid svært liten og uklar, og det har derfor vært vanskelig å trekke noen klare slutninger omkring dette. I oppgaven har jeg følgelig prøvd å konstruere kontekstuelle tilnærminger, og fremmet teorien om at Cannophori kan ha hatt som erverv å hente siv, muligens fra Tiberen, som en rituell offergave, som kanskje kan ha blitt nedlagt enten i Helligdommen til Attis eller tempelet til Magna Mater.

Analysen av det arkeologiske materialet fra Campuset i Ostia har ikke klargjort noen forbindelse til dagen, Sanguem, som ifølge kalenderen til epigrafen Philocalus, skal ha vært en inkorporert del av Marsfestivalen. Da kalenderen er datert til år 354, er det usikkert om et slikt rituale fant sted i det andre århundret e.Kr, som er perioden oppgaven har siktet seg inn mot. Hvis galliprestene i Ostia skal ha marsjert i parader, hvor kroppene deres skal ha vært et offer for pisking og lemlestelse, blir dette således bare spekulative teorier. Attestasjon på blodspill i forbindelse med Campus Magna Mater lar seg imidlertid bevise på andre måter. Den votive skulpturen av Dionysius, gitt av Volusianus, har gjengitt i inskripsjonen på sokkelen til statuen, at ritualet taurobolium trolig fant sted innenfor Campuset en gang i det fjerde århundret.

En avslutningsseremoni på Marsfestivalen i form av ritualet Lavatio lar seg ikke direkte stadfeste ved funngjenstandene fra Campus Magna Mater. Ved bruk av den komparative analysen, gjennom å sammenligne Campus Magna Mater med Magna Mater tempelet på

Palatinen, ble det imidlertid klargjort at begge helligdommene sannsynligvis har hatt en eller flere konstruerte vannbassenger. Antikke kilder belyser gjengivelser av at Lavatio har funnet sted i Roma ved elven Almo. Hvis Ostia har kopiert den romerske modellen fra hovedstaden, kan en kanskje støtte seg til teorien om at kultstatuen til Magna Mater kan ha blitt vasket enten innenfor murene av Campuset i et av vannbassengene eller i Tiberen.

Siden Campus Magna Mater er så rikt på arkeologisk materiale, vil konteksten til helligdomskomplekset kreve ytterligere fremtidig forskning. Jeg håper at min oppgave har fremmet at supplerings av ulike forskningsgrener som arkeologi, litteratur og religionstudier kan bidra til flere perspektiver og en mer omfattende kontekst av det arkeologisk materialet. Da Campuset i forskningslitteraturen hovedsakelig har vært konsentrert rundt de arkitektoniske strukturene, håper jeg at min oppgave har bidratt til ytterligere å belyse arkeologiske objekter og innskriftenes betydning i forhold til dette.

Resultatet av den komparative analysen, hvor år 150 ble sammenlignet med år 350, belyste at det hadde skjedd få endringer i henhold til de arkitektoniske strukturene, som befant seg innenfor Campuset. Den komparative analysen avslørte derimot at en nedgang i dedikasjoner vedrørende Magna Mater kulten hadde funnet sted ved inngangen til 300-tallet. Dette var trolig et fenomen, som spredte seg over hele imperiet. Det kan synes som om majoriteten av det votive materialet fra Campuset ble dedikert i det andre århundret. Med kristendommens inntog kan det ha vært en naturlig forklaring, at en kan observere en nedgang i votive fremstillinger til hedenske guddommer. Et annet aspekt kan være at det ble igangsatt strengere søknadskrav for godkjenning av votive donasjoner. Det kan da ha blitt en tilfredsstillende løsning å rededikere eldre statuer. Ved å trekke frem loven fra år 382 (*Codex Theodosianus* 16.10.8), blir det tydelig at holdningen til hedenske skulpturer trolig ble endret, da statuene ikke lenger ble ansett som en trussel mot de kristne, men som kunstneriske ornament. Dette kan være en av grunnene til at det mangfoldige arkeologiske materialet fra Campus Magna Mater har blitt bevart for ettertiden. Mangel på dedikasjoner fra helligdomskomplekset i Ostia kan enten tolkes som om Magna Mater kulten mistet oppslutning, eller at kulten tvert imot nøt kontinuitet. Mytene om Magna Mater og hennes ankomst til Ostia kan ha blitt overlevert gjennom generasjoner, som kan ha medført til at kulten alltid stod sterkt i minnet. Dette må ikke nødvendigvis ha blitt proklamert gjennom donasjoner. Volusianus sin rededikasjon av Dionysus vitner om at det fortsatt eksisterte interesse fra eliten i det fjerde århundret.

Litteraturliste

Antikke kilder

Aulus Gellius, *Noctes Atticae*, engelsk oversettelse John C. Rolfe. (Harvard University Press 1927).

Cassius Dio, *Historiae Romanae*, engelsk oversettelse av William P. Thayer (2002) Hentet fra: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/home.html (aksess 03.04.2014)

Cicero, *De haruspicum responso*, Engelsk oversettelse av (C. D. Yonge. (Bell & Sons 1891).

Livius, engelsk oversettelse av Cyrus Edmonds. (John Child and son 1850).

Augustus, *Res Gestae*, engelsk oversettelse av William P. Thayer (2002) Hentet fra: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Augustus/Res_Gestae/4*.html (aksess 03.04.2014)

Ovid, *Fasti*, engelsk oversettelse av James George Frazer. (Cambridge UP 1931)

Ovid, *Metamorphoses*, engelsk oversettelse av Anthony S. Kline (2000) Hentet fra: <http://ovid.lib.virginia.edu/trans/Metamorph.htm> (aksess 05.05.14)

Suetonius, *Vita Caesarum*, engelsk oversettelse av William P. Thayer (2002) Hentet fra: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Suetonius/12Caesars/Domitian*.html (aksess 03.04.2014)

Valerius Maximus, *Factorum et Dictorum Memorabilium*. (Engelsk oversettelse av H. Walker, Hackett 2004).

Vergil, *Aeneis*, Engelsk oversettelse av Anthony S. Kline (2002) Hentet fra: http://www.poetryintranslation.com/PITBR/Latin/VirgilAeneidVI.htm#_Toc2242941 (aksess 01.04.2014)

Moderne kilder

Aicher (2004)

P.J. Aicher, *Rome Alive, A Source-Guide to the Ancient City*. (Bolchazy-Carducci Publishers).

- Alvar (2008) J. Alvar, *Romanising Oriental Gods: Myth, Salvation and Ethics in the Cults of Cybele, Isis, and Mithras*. (Brill Academic)
- Bakker 2013 (1) J.T. Bakker, Ostia. The excavations and restorations.
<http://www.ostia-antica.org/dict/topics/excavations/excavations.htm> (akses 04.02.2014)
- Bakker 2013 (2) J.T. Bakker, Ostia. Introduction.
<http://www.ostia-antica.org/intro.htm> (akses 04.02.2014)
- Bakker 2013 (3) J.T. Bakker, Ostia. Campo della Magna Mater.
<http://www.ostia-antica.org/regio4/1/1.htm> (akses 04.02.2014)
- Bakker 2013 (4) J.T. Bakker, Ostia. The excavations and restorations.
<http://www.ostia-antica.org/dict/topics/excavations/excavations.htm> (akses 04.02.2014)
- Bakker 2013 (5) J.T. Bakker, Ostia. 1914-1937
<http://www.ostia-antica.org/dict/topics/excavations/excavations15.htm> (akses 04.02.2014)
- Bakker 2013 (6) J.T. Bakker, Ostia. Porta Laurentina.
<http://www.ostia-antica.org/regio4/pl/pl.htm> (akses 04.02.2014)
- Bakker 2013 (7) J.T. Bakker, Ostia .Botteghe.
<http://www.ostia-antica.org/regio4/1/1-9.htm> (akses 04.02.2014)
- Bakker 2013 (8) J.T. Bakker, Ostia. Santuario di Attis.
<http://www.ostia-antica.org/regio4/1/1-3.htm> (akses 07.02.2014)
- Bakker 2013 (9) J.T. Bakker, Ostia. Terme del Faro.
<http://www.ostia-antica.org/regio4/2/2-1.htm> (akses 07.02.2014)
- Bakker 2013 (10) J.T. Bakker, Ostia. Mitreo degli Animali.
<http://www.ostia-antica.org/regio4/2/2-11.htm> (akses 07.02.2014)

- Bakker 2013 (11) J.T. Bakker, Ostia. Portico e Caseggiato dell'Ercole.
<http://www.ostia-antica.org/regio4/2/2-3.htm> (akses 07.02.2014)
- Bakker 2013 (12) J.T. Bakker, Ostia. Semita dei Cippi.
<http://www.ostia-antica.org/regio1/forum/semita.htm> (akses 07.02.2014)
- Bakker 2013 (13) J.T. Bakker, Ostia. Horrea.
<http://www.ostia-antica.org/regio5/1/1-2.htm> (akses 20.04.2014)
- Bakker 2013 (14) J.T. Bakker, Ostia. Domus del Protiro.
<http://www.ostia-antica.org/regio5/2/2-4.htm> (akses 07.02.2014)
- Bakker 2013 (15) J.T. Bakker, Ostia. Caseggiato del Pozzo.
<http://www.ostia-antica.org/regio5/2/2-13.htm> (akses 07.02.2014)
- Bakker 2013 (16) J.T. Bakker, Ostia. Portico
<http://www.ostia-antica.org/regio4/1/1-2.htm> (akses 07.02.2014)
- Bakker 2013 (17) J.T. Bakker, Ostia. Tempio di Bellona.
<http://www.ostia-antica.org/regio4/1/1-4.htm> (akses 07.02.2014)
- Bakker 2013 (18) J.T. Bakker, Ostia. Schola degli Hastiferi.
<http://www.ostia-antica.org/regio4/1/1-5.htm> (akses 10.02.2014)
- Bakker 2013 (19) J.T. Bakker, Ostia. Sepolcro di Cartilio Poplicola.
<http://www.ostia-antica.org/regio4/9/9-2.htm> (akses 10.02.2014)
- Bakker 2013 (20) J.T. Bakker, Ostia. Fossa Sanguinis.

<http://www.ostia-antica.org/region4/1/1-6.htm> (akses 10.02.2014)

Bakker 2013 (21) J.T. Bakker, Ostia.Sacello 7.

<http://www.ostia-antica.org/region4/1/1-7.htm> (akses 10.02.2014)

Bakker 2013 (22) J.T. Bakker, Ostia.Sacello 8.

<http://www.ostia-antica.org/region4/1/1-8.htm> (akses 10.02.2014)

Bakker 2013 (23) J.T. Bakker, Ostia.Edifici I.

<http://www.ostia-antica.org/region4/1/1-10.htm> (akses 10.02.2014)

Bakker 2013 (24) J.T. Bakker, Ostia. Tempio della Magna Mater.

<http://www.ostia-antica.org/region4/1/1-1.htm> (akses 20.04.2014)

Benigni 2013 H. Benigni, *The Mythology of Venus. Ancient Calendars and Archaeoastronomy* (UP of America).

Boin (2009) D. Boin, *Temples and Traditions in Late Antique Ostia, c. 250-600 C.E.*, University of Texas Libraries, (Digital repository).

Boin (2013) D. Boin, *Ostia in Late Antiquity*. (Cambridge UP).

Boin (2013) D. Boin, A Late Antique Statuary Collection at Ostia's Sanctuary of Magna Mater: A Case Study in Late Roman Religion and Tradition, *Papers of the British School at Rome* 81, 247- 277.

- Bowden (2010) H. Bowden, *Mystery cults of the ancient world*. (Princeton UP).
- Bauer & Witchel (2007) A. Bauer & Witchel, *Statuen in der Spätantike*. (Reichert Verlag). (JHU Press).
- Borgeaud (2004) P. Borgeaud, *Mother of The Gods, from Cybele to the Virgin Mary*.
- Calza, R (1946) R. Calza, Le sculture rinvenute nel santuario della Magna Mater, *Atti della Pontificia Accademia Romana di Archeologia: Memorie* 4, 183-205.
- Calza, G (1946) G. Calza, Il santuario della Magna Mater a Ostia, *Atti della Pontificia Accademia romana di archaeologia Memorie*: 6, 207-227.
- Caseau (2009) B. Caseau, Religious Intolerance and Pagan Statuary, I: L. Lavan & M. Mulryan (red.), *The archaeology of late antique 'paganism'* (Brill), 479-504.
- Coarelli (1977) F. Coarelli Public Building in Rome Between the Second Punic War and Sulla. *Papers of the British School at Rome* 45, 1-23.
- Cohen (2004) D. Cohen, Comparative history: buyer beware I: D. Cohen & M.O'Conner (red.), *Comparison and history: Europe in cross-national perspective* (Routledge), 57-70.
- Cumont (1911) F. Cumont, *The Oriental Religions in Roman Paganism*. (The Open Court Publishing Company).
- de Ruyt (1936) F, de Ruyt La necropole romaine de l'Isola Sacra et l'archigalle de Cybele, *Les études classiques* 5, 25-34.

- Dark (1995) K.R. Dark *Theoretical Archaeology*. (Cornell UP).
- Davies (2011) Penelope J.E. Davies, Rome and Her Neighbours: Greek Building Practices in Republican Rome, R.B Ulrich & C.K Quenemoen (red.), *A Companion to Roman Architecture*, (Blackwell Publishing Ltd). 27-44.
- Dowden (2007) K. Dowden, *Religion and The Romans*. (Bristol Classical Press).
- Evans (2013) J. DeRose Evans, The Late Republican City of Rome, J. DeRose Evans (red.), *A Companion to the Archaeology of the Roman Republic*, (Blackwell Publishing), 459-471.
- Fagen (2009) B.M. Fagen, *Archaeology, A brief introduction*. (University of California Press).
- Forsythe (2012) G. Forsythe, *Time in Roman Religion: One Thousand Years of Religious History*. (Routledge).
- Fishwick (1967) D. Fishwick, Hastiferi, *Journal of Roman Studies* 57, 142-160.
- Furgeson (1970) J, Ferguson, *The Religions of the Roman Empire*. (Thames and Hudson).
- Guía (2013) M.V.Guía, Redefining Dionysos in Athens from the written sources: The Lenaia, Iacchos and Attic Women. A. Bernabé, M. Herrero de Jáuregui, A.I, Jiménez San Cristobal, R. Martin Hernández (red), *Redefining Dionysos book 5*, (Walter de Gruyter). 100-119

- Haupt & Kocka (2004) H.-G. Haupt & J. Kocka, Comparative history: methods, aims, problems, I: D. Cohen & M. O'Conner (red.), *Comparison and history: Europe in cross-national perspective*. (Routledge), 23-40.
- Heinzelmann (2008) M. Heinzelmann, resensjon av A.-K. Rieger, *Heiligtümer in Ostia*, *American Journal of Archaeology* 112, online book review, 1-2.
- Herrero de Jáuregui (2013) M. Herrero de Jáuregui, Dionysos in the Homeric Hymns: the Olympian Portrait of The God, A. Bernabé, M. Herrero de Jáuregui, A.I, Jiménez San Cristobal, R. Martin Hernández (red), *Redefining Dionysos book 5*, (Walter de Gruyter). 235-249.
- Lepelly (1994) C. Lepelly, Le musée des statues divines. La volonté de sauvegarder le patrimoine artistique païen à l'époque théodosienne, *Cahiers archéologiques* 42, 5-25.
- Lancelotti (2002) M.G. Lancelotti, *Attis. Between myth and history. King, priest and god*. (Brill).
- Lavan (2008) L. Lavan, Political Talismans? Residual 'Pagan' Statues in Late Antique Public Space, I: L. Lavan & M. Mulryan (red.), *The archaeology of late antique 'paganism'* (Brill), 439-478.
- LTUR E.M. Steinby, red., *Lexicon topographicum urbis romae*

(Quasar 1993)

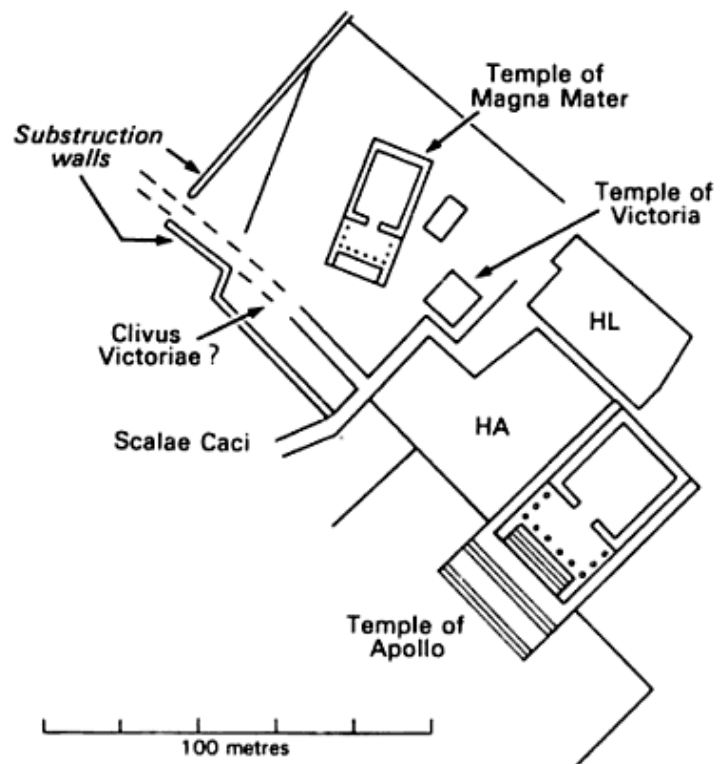
- Mar *et al.* 1 (1999) R, Mar, J. Noella, de Arbulo *et al.* P.Vivo Cambios de nivel en las calles de Ostia. Los datos de la excavacion en el campo de Cibeles, Mededelingen van het Nederlands Instituut te Rome 58, 83 (1 side).
- Mar *et al.* 2 (1999) R, Mar, J. Noella, de Arbulo *et al.* P.Vivo – Santuarios y urbanismo en Ostia. La excavation en el campo de Cibeles, Mededelingen van het Nederlands Instituut te Rome 58, 20-22.
- Meiggs (1973) R. Meiggs, *Roman Ostia*, (Clarendon).
- Miller (2009) J.F. Miller, *Apollo, Augustus and the Poets*. (Cambridge UP).
- Meyer (1987) M.W. Meyer, *The ancient mysteries – A sourcebook. Sacred Texts of the Mystery Religions of The Ancient Mediterranean World*. (Harper Collins).
- Orlin (2010) E.M. Orlin, *Foreign cults in Rome, Creating an Empire* (Oxford UP).
- Pellegrino (1987) A, Pellegrino. Note su alcune iscrizioni del campo della Magna Mater ad Ostia, *Miscellanea greca e romana* 12, 183-200.
- PLRE* *Prosopography of the Later Roman Empire* (1971-1992) 3.vol, (Cambridge UP).
- Rieger (2004) A.K. Rieger, *Heiligtümer in Ostia*, (Friedrich Pfeil).

- Roller (1999) L.E. Roller, *In search of God the Mother, The Cult of Anatolian Cybele*. (California UP).
- Rowley (2012) R. Rowley, The last Statues of Antiquity Project.
<http://www.ox.ac.uk/statues/> (akses 24.03.2014)
- Salzman (1990) M.R. Salzman, *On Roman Time: The Codex-Calendar of 354 and the Rhythms of Urban Life in Late Antiquity*. (California UP).
- Shepherd & Rinaldi Tufi (2003) E.J Shepard & S.R Tufi, In Memoriam Maria Floriani Squarciapino (1917-2003)
<http://www.ostia-antica.org/past/squarciapino-en.htm> (akses 04.02.2014)
- Stöger (2011) J. Stöger, *Rethinking Ostia: A Spatial Enquiry into the Urban Society of Rome's Imperial Port-Town*. (Leiden University Repository).
- Suárez de la Torre (2013) E. Suárez de la Torre, Intersections, Apollo and Dionysos, A. Bernabé, M. Herrero de Jáuregui, A.I. Jiménez San Cristobal, R. Martin Hernández (red), *Redefining Dionysos book 5*, (Walter de Gruyter). 58-78. |
- Tilley (1994) C.Y. Tilley, *A phenomenology of landscape: Places, Paths, and Monuments*. (Berg).
- Turcan (1992) R. Turcan, *The Cults of the Roman Empire*. (Blackwell Publishers).
- Vermaseren (1977a) M.J. Vermaseren, *Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) III. Italia-Latium*. (Brill).
- Vermaseren (1977b) M.J. Vermaseren, *Cybele and Attis, The Myth and the Cult*. (Thames & Hudson).

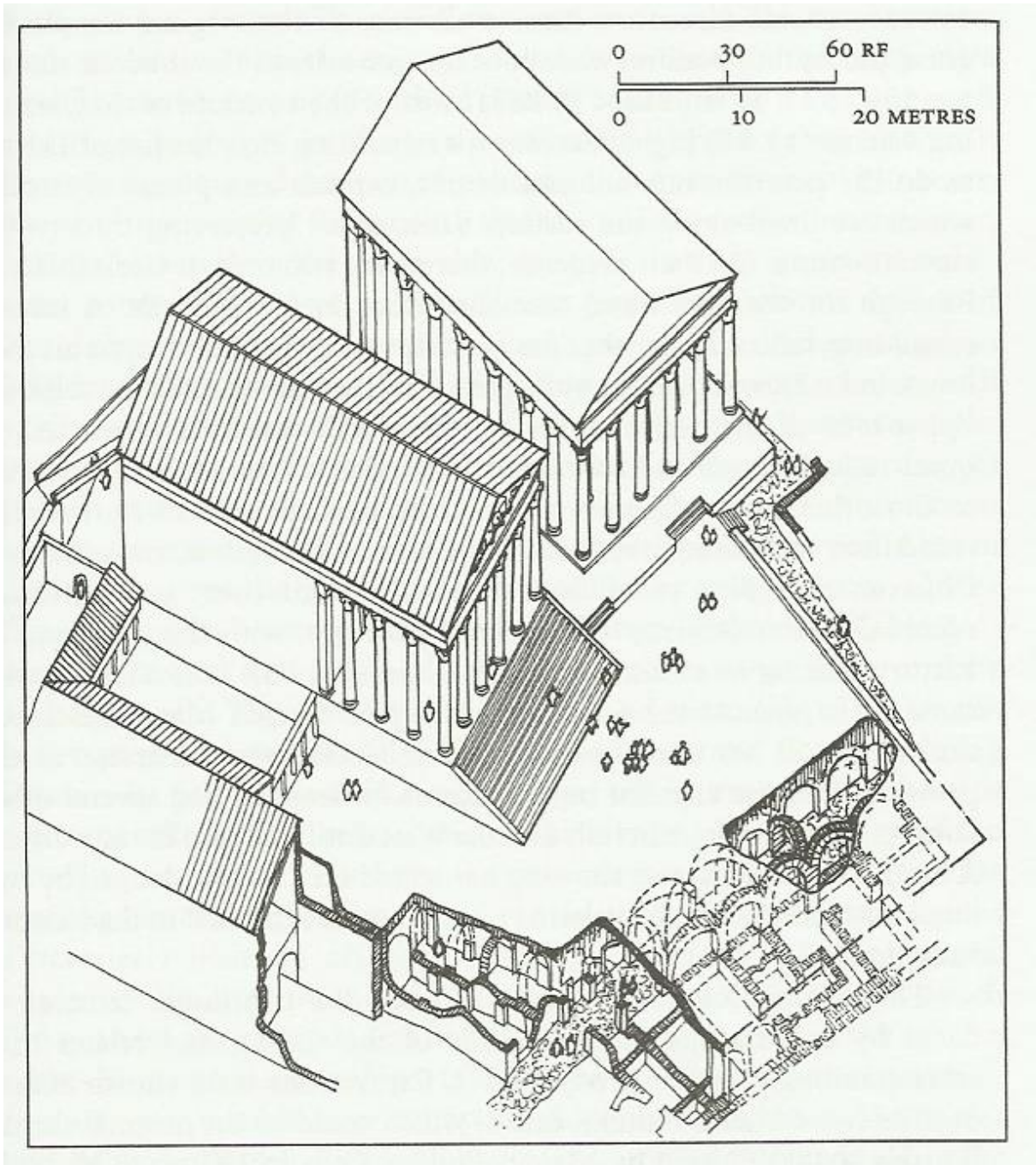
Vedlegg til oppgaven med figurer og bilder

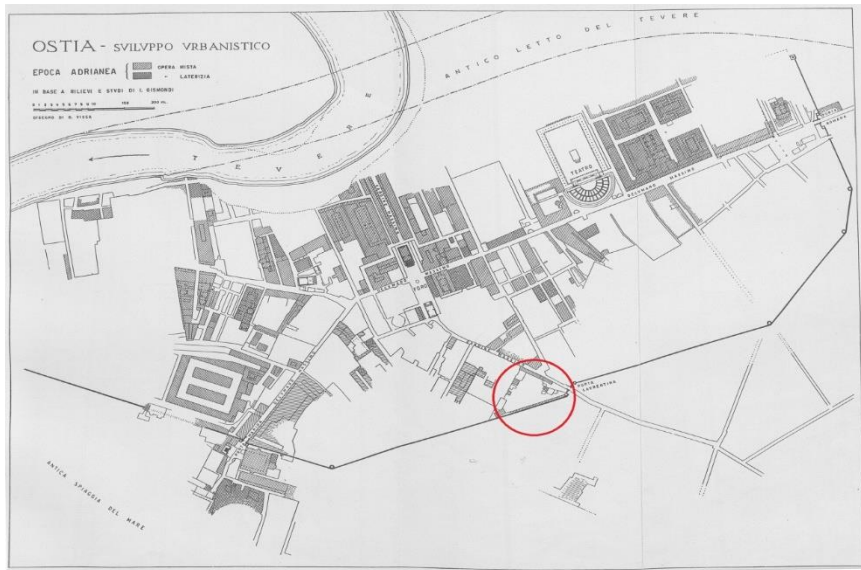
Figur 1. Ara Pietatis av Claudius, som trolig viser Magna Mater tempelet på Palatinen. Tempelets frontale side.

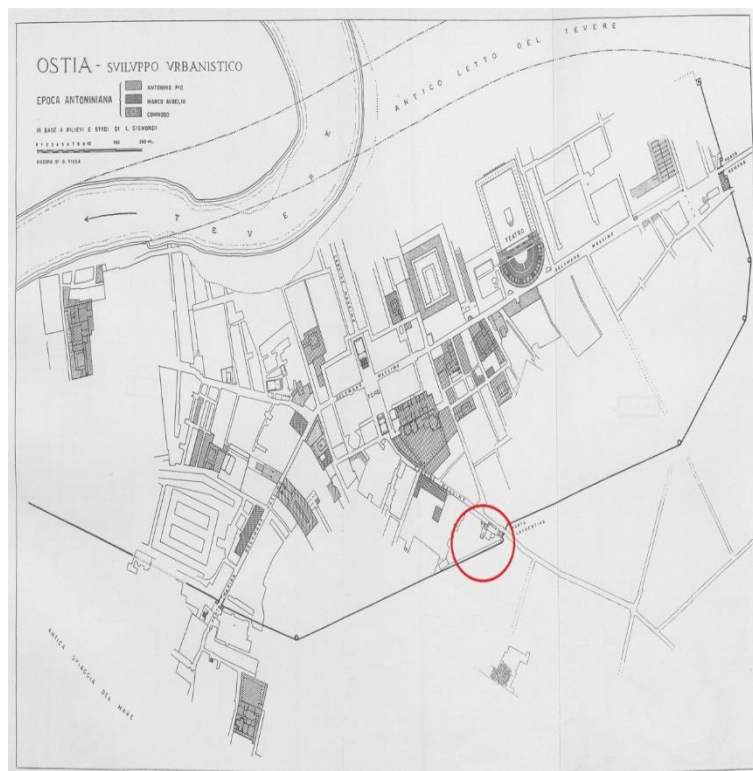
Figur 2. Magna Mater tempelets omgivelser på Palatinen.

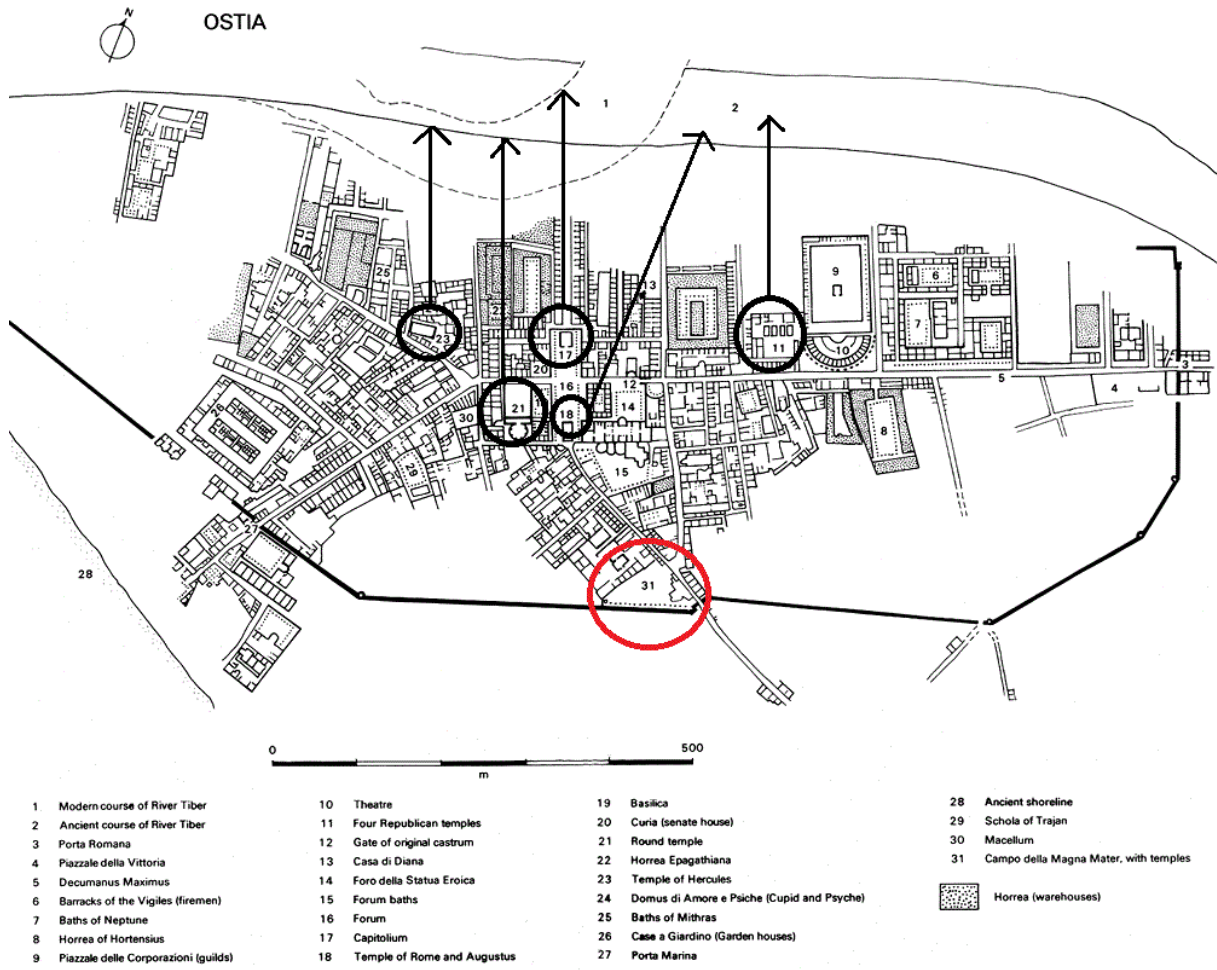
Figur 3. Rekonstruksjon av Magna Mater tempelet på Palatinen.

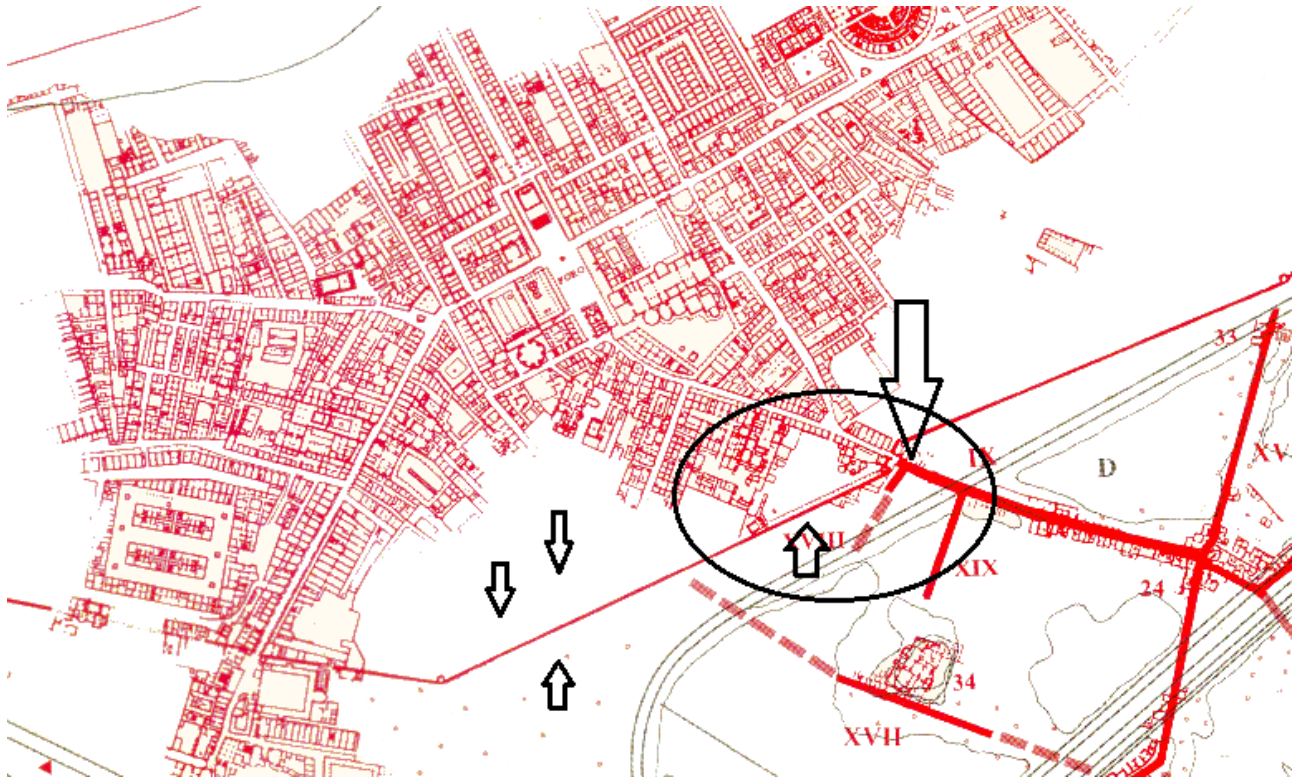
Figur 5. Bygninger som ble oppført i Ostia under keiser Hadrian. CMM er merket i rødt.

Figur 6. Bygninger som ble oppført i Ostia under keiser Antoninus Pius, Marcus Aurelius og Commodus (ca. 161 til ca. 192).

Figur 7. Oversiktsbilde over Ostia.

Figur 8. Bilde av Heinzelmann som viser den strukturelle organiseringen av vanntilførselen til Campus Magna Mater (og Ostia for øvrig).

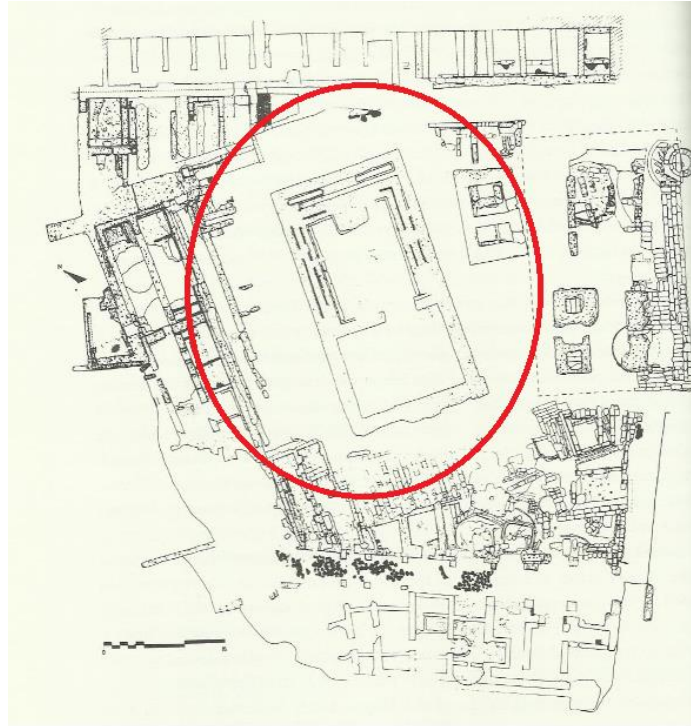
Figur 9. Oversiktssbilde av området rundt Campus Magna Mater i Ostia.

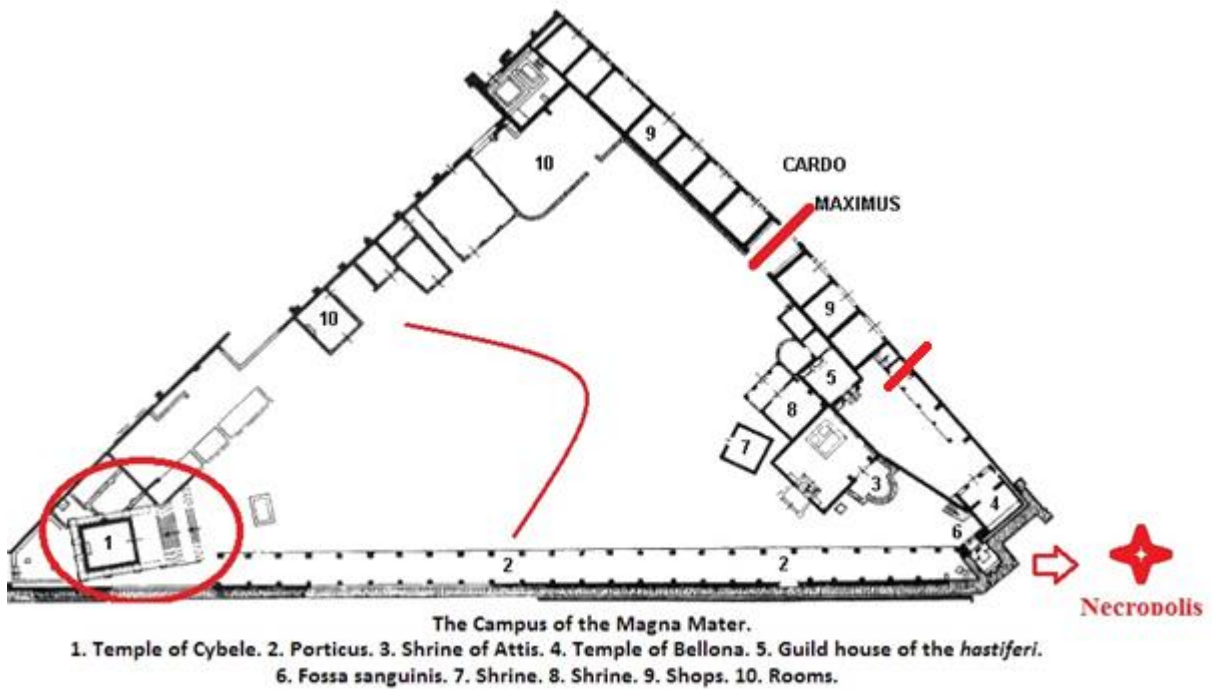
Figur 10. Illustrasjon fra Philocalus sin kalender 354.

Figur 11. Illustrasjon fra Philocalus sin kalender 354.

Figur 12. Magna Mater tempelets området på Palatinen i Roma.

Figur 13. Oversigtsbilde over Campus Magna Mater.

Figur 14. Inngangen til Campus Magna Mater i Ostia.

Figur 15. Podiet til Magna Mater tempelet.

Figur 16. Baksiden av podiet til Magna Mater tempelet.

Figur 17. Alteret foran Magna Mater tempelet og Porticus.

Figur 18. Helligdommen til Attis.

Figur 19. Tempelet til Bellona.

Figur 20. Inngangen til Hovedsetet for Lansebærerne.

Figur 21. Forsamlingsrommet til Hovedsetet for Lansebærerne.

Figur 22. Gulvet til forsamlingsrommet. Hovedsetet for Lansebærerne.

Figur 23. Sacello IV.I.7 ved siden av Helligdommen til Attis.

Figur 24. Sacello IV.I.8 ved siden av Helligdommen til Attis.

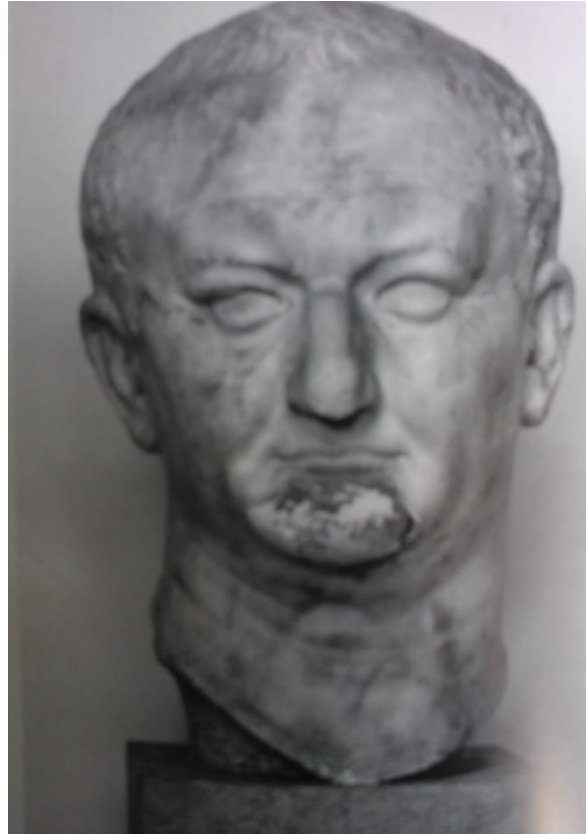
Figur 25. Statue av Magna Mater (nummer 173, Ostia Antiquarium).

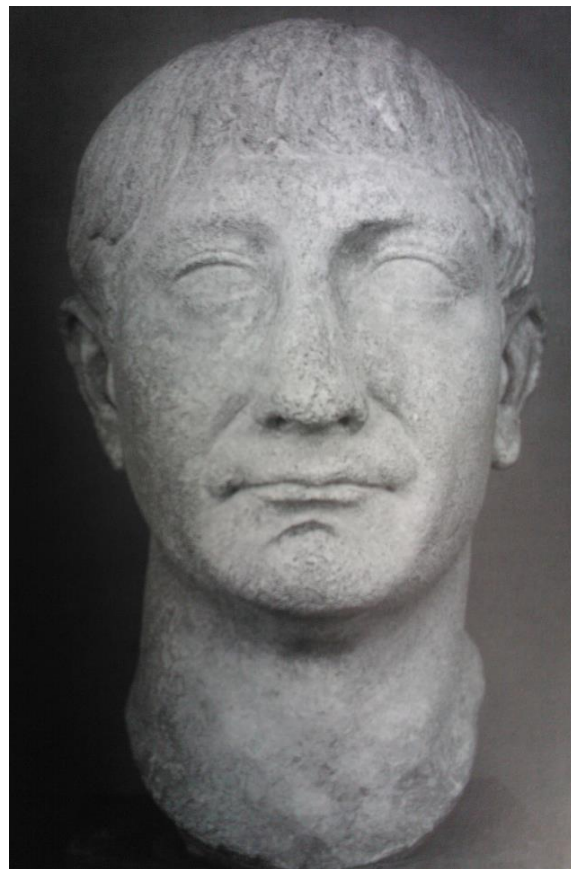
Figur 26. Statue av Magna Mater (nummer 410, Ostia Antiquarium Sala II).

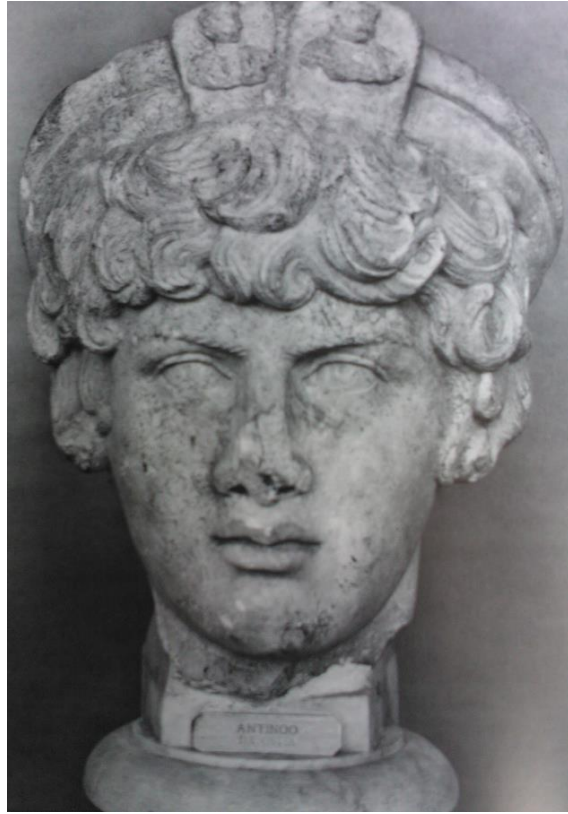
Figur 27. Antefix av Magna Mater på vei til Ostia. (nummer 9917, Paolino Museet i Vatikanet).

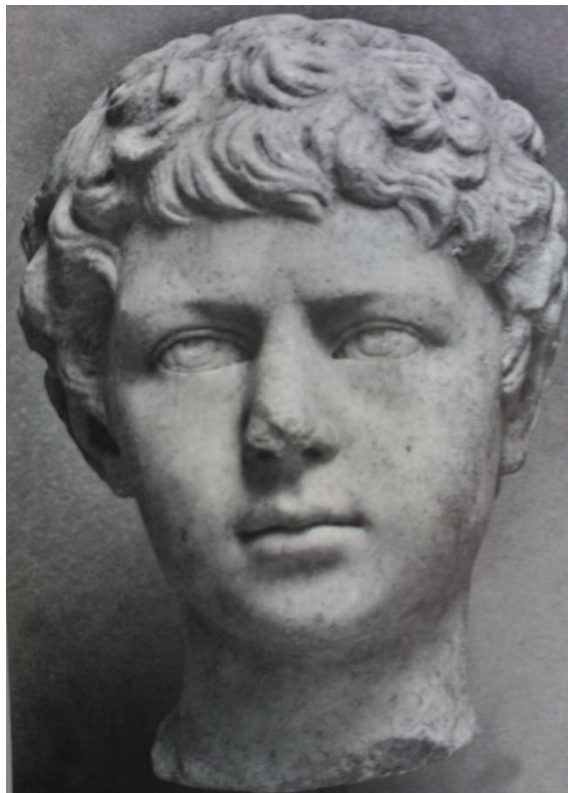
Figur 28. Portrett av Keiser Vespasian (Museo Nazionale nummer 330).

Figur 29. Portrett av Keiser Trajan (Vatikanmuseet nummer 10664).

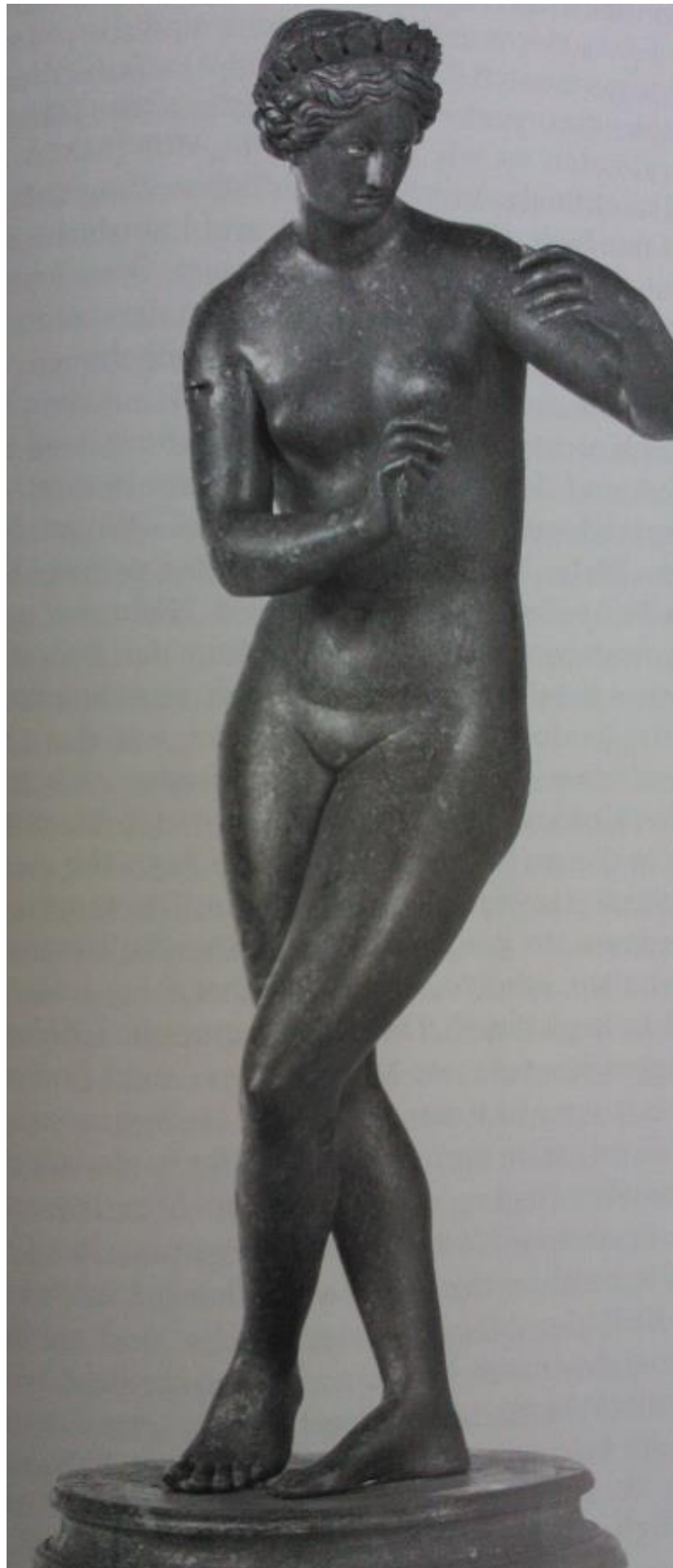
Figur 30. Portrett av Antoninus Pius (Museo Nazionale Roma nummer 341).

Figur 31. Portrett av Keiser Lucius Verus (Ostia Antiquarium nummer 47).

Figur 32. Attis som ligger tilbakeleent på en seng. Venstre arm hviler trolig på flodguden Sangarius (nummer 10758, Vatikanmuseet).

Figur 33. Venus i bronse (Vatikanmuseet nummer 17564).

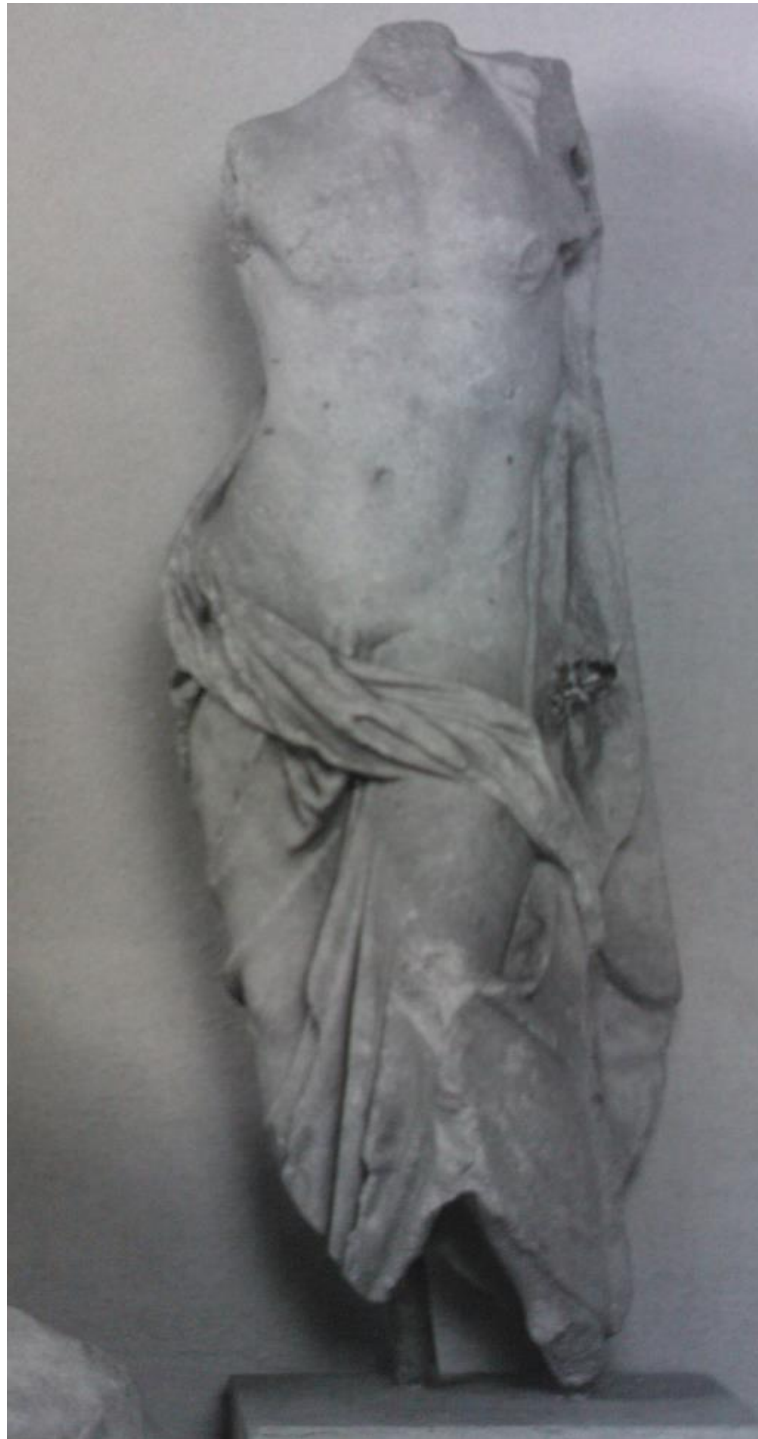
Figur 34. Cista tilhørende archigallus Modius Maximus (nummer 10758, Vatikanmuseet).

Figur 35. Pan 1 og Pan 2 (nummer 365, Ostia Museum).

Figur 36. Attis triangelformet relieff (Nummer 163, Ostia Antiquarium).

Figur 37. Attis med hermafroditisme (katalognummer 169, Ostia Antiquarium).

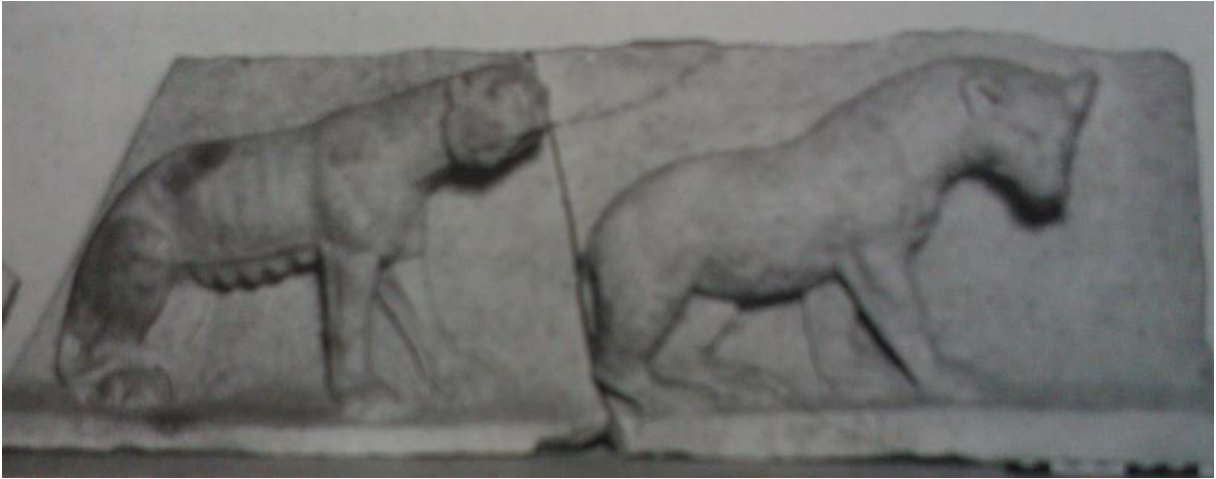
Figur 38. Attis hvilende på en stein med hans venstre hånd (nummer 173, Ostia Antiquarium).

Figur 39. Attis sittende på en stein som hyrde (nummer 170, Ostia Antiquarium).

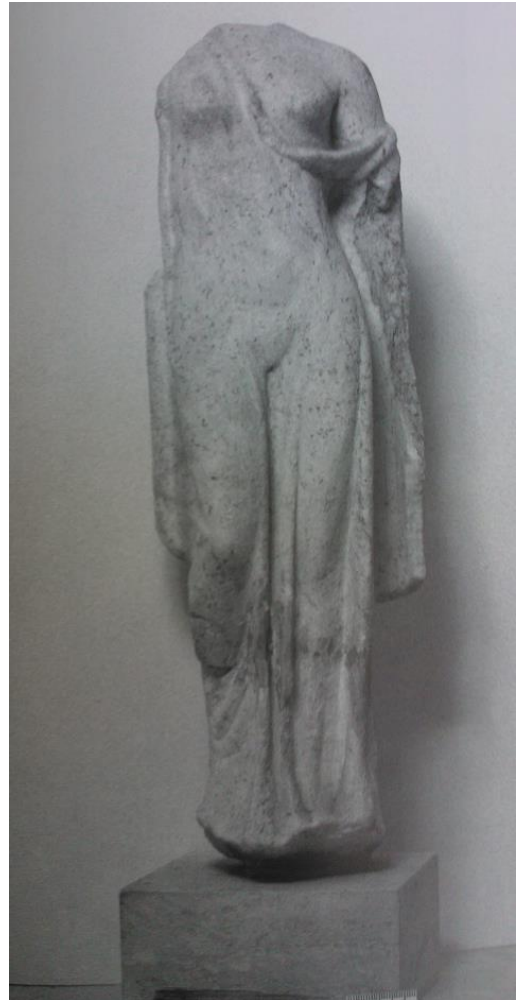
Figur 40. Relieff med ulike dyrearter (Katalognummer 162, Ostia Antiquarium).

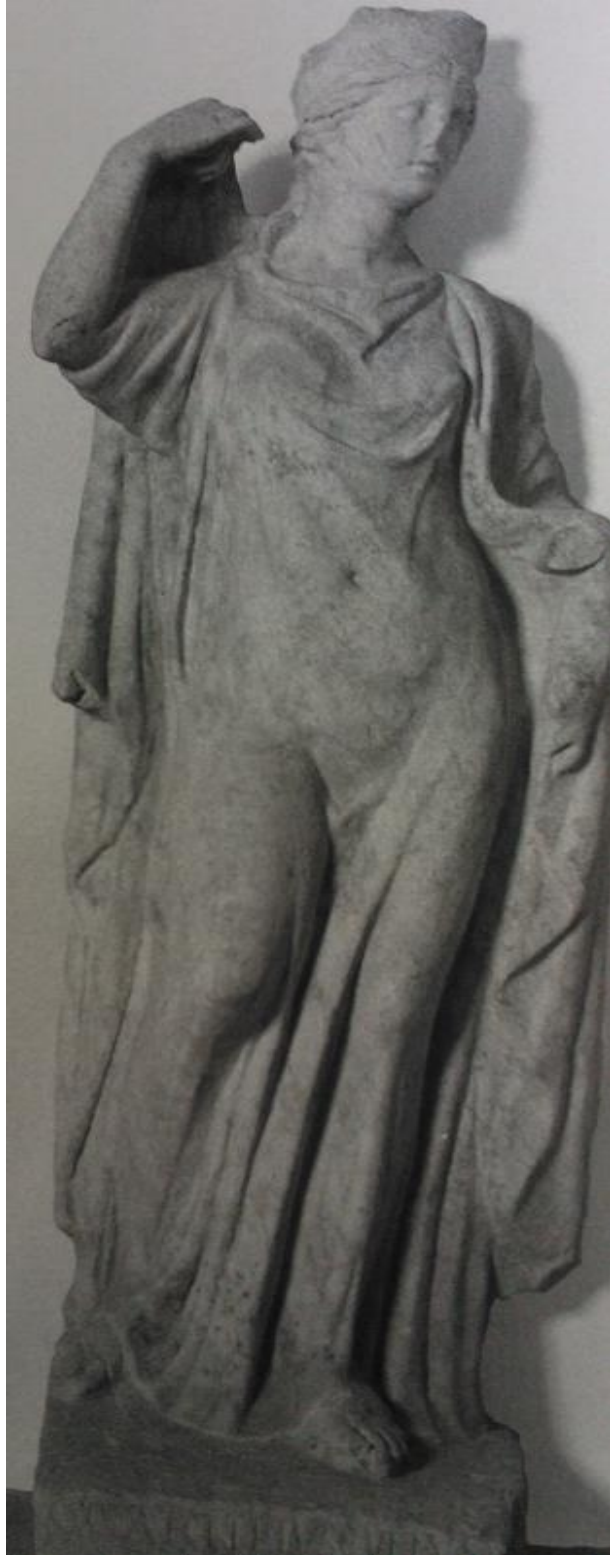
Figur 41. Relieff med ulike dyrearter (Katalognummer 162, Ostia Antiquarium).

Figur 42. Venus Genetrix (nummer 166a, Ostia Antiquarium).

Figur 43. Venus Genetrix (166b i Ostia Antiquarium).

Figur 44. Statue av Venus (171, Ostia Antiquarium).

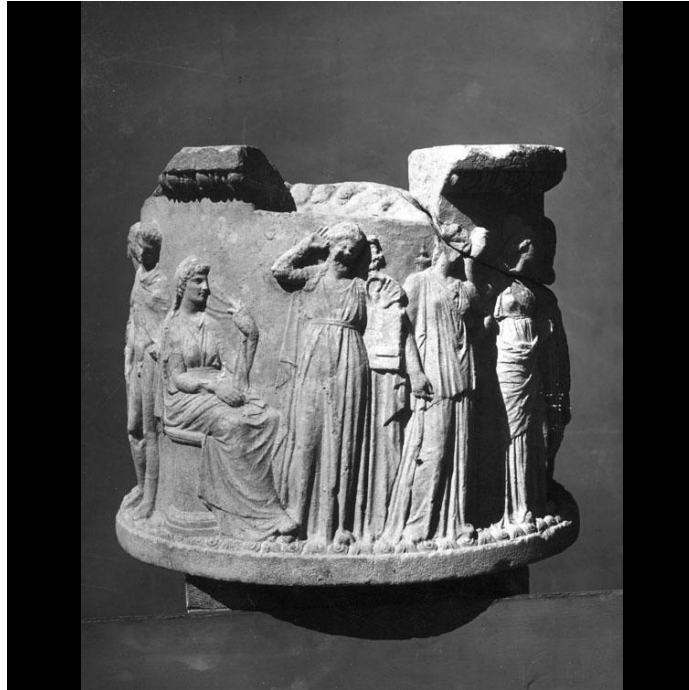
Figur 45. Venus Pudica statue (nummer 193/194, Ostia Antiquarium).

Figur 46. Statue av Dionysus (nummer 165, Ostia Antiquarium).

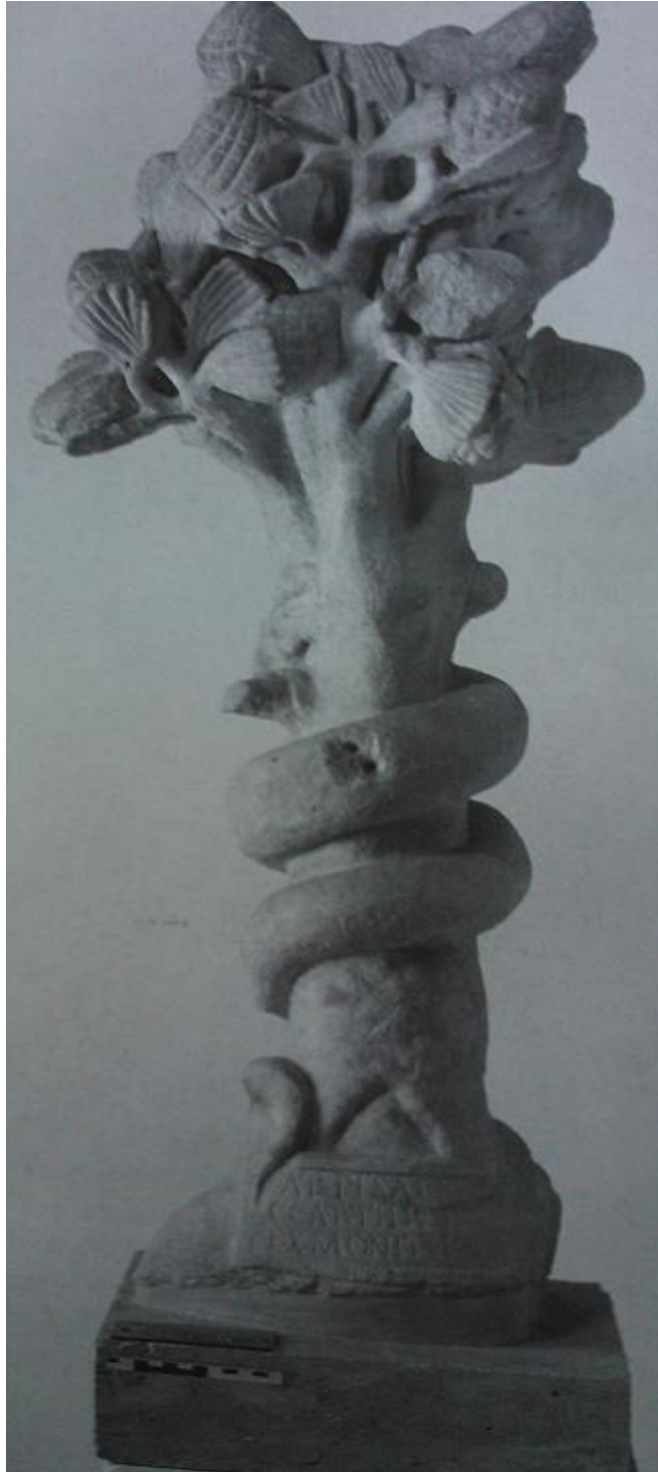
Figur 47. Statue av Apollo (nummer 168, Ostia Antiquarium).

Figur 48. Alter med tolv guddommer (Ostia Antiquarium, nummer 120).

Figur 49. Alter med tolv guddommer (Ostia Antiquarium, nummer 120).

Figur 50. Kongletre (172, Ostia Antiquarium).

Figur 51. Kandelaber 1 (nummer 12, Ostia Antiquarium).

Figur 52. Kandelaber 2 (nummer 13, Ostia Antiquarium).

Figur 53. Votivgave av føtter fra Bellonatempelet.

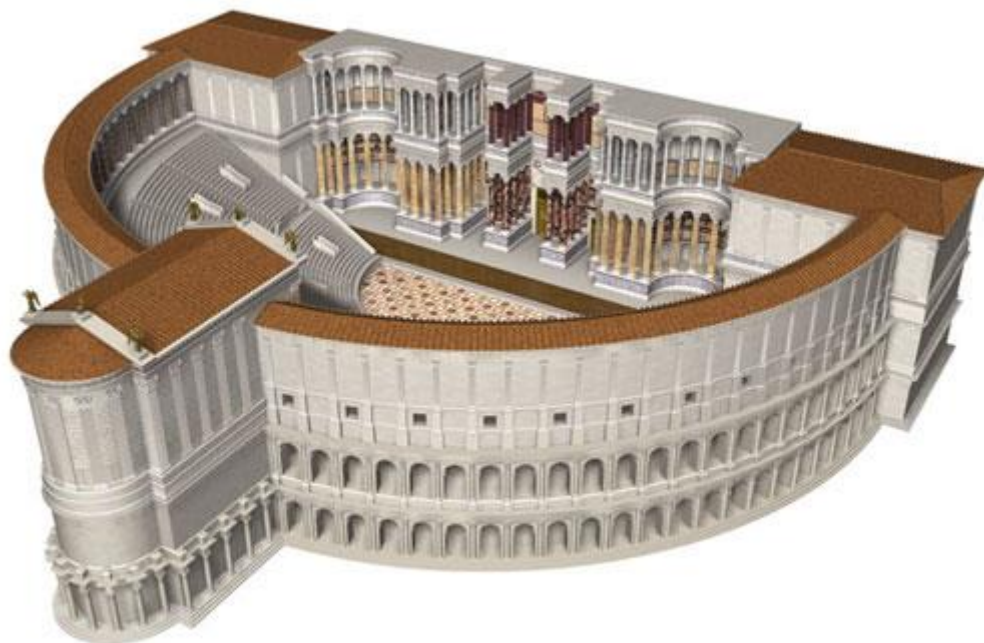
Figur 54. Ukjent portrettbilde av kvinne

Figur 55. Oversikt over funnmaterialet, laget av Linn C. Meland

Funnkatalog	Datering	Hvor funnet befinner seg per	Kildehenvisning
Statue av Magna Mater uten hodet	ca. andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 281, nr 2) = CCCA 3.129, MusOst nr. 410
Statue av Magna Mater	ca. andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 283-4, nr 8) = CCCA 3.378, MusOst nr. 173.
Statue av Attis som dor	ca. andre århundret e.Kr.	Vatikkamuseet	(Rieger 2004: 282 nr 3, Vatikkamuseet nr 3)
Trekantert relieff av en døende Attis	ca. andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004:284, MusOst, nr 169
Statue av Attis med hermefrodisme	ca. andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004:284, MusOst, nr 170
Statue av en sittende Attis som hyrde	ca. andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 284, nr 11) = CCCA 118, MusOst nr. 163.
Statue av en liggende Attis	ca. andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 284, nr 12) = CCCA 115, MusOst nr. 170.
Venusstatuett i bronse	ca. det første eller andre århundret e.Kr.	Vatikkamuseet	(Rieger 2004: 5, nr 17564
Statue av Venus Genitrix	ca. andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 285, nr 17) = CCCA 3.371, MusOst nr. 166a.
Statue av Venus Genitrix II	ca. andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 286, nr 18) = CCCA 3.385, MusOst nr. 193-4 166b
Statue av Venus Pudica	ca. andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 285, nr 15) = CCCA 3.367, MusOst nr. 166b.
Statue av Dionysus	ca. midten av det andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 284, nr 10, MusOst nr 161
Fremstilling av Mars	ca. første århundre f.Kr.	Ukjent	Ukjent
Statue av Apollo	ca. andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 285, nr 13) = CCCA 3.373, MusOst nr. 168.
Relieff dekoreert med tre dyrearter	ca. andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: nr 14) = CCCA 3.375, MusOst nr. 162.
Altar med tolv guddommer	ca. første århundre f.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 283, nr 6) = CCCA 3.117, nr 381, MusOst 120.
Statuett av firekonge med slange	ca. andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 286, nr 20) = CCCA 3.376, MusOst nr. 172.
Kandelaber 1	ca. andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 283, nr7), MusOst nr 13
Kandelaber 2	ca. andre århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 283, nr7), MusOst nr 14
Cista (Modius) med dekorasjon av hane	ca. andre århundret e.Kr.	Vatikkamuseet	(Rieger 2004: 289 nr 37, Vatikkamuseet nr 10759)
Statue av Pan nr 1	ca. første halv av det tredje århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 286, nr 23 = CCCA 3.112, MusOst nr. 365)
Statue av Pan nr 2	ca. første halv av det tredje århundret e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 287, nr 23, = CCCA 3.112, MusOst nr. 365)
Inskripsjon "Til Cannophori" av Caecilius Fuscus	ca. slutten av 2 eller begynnelsen av 3 årh.	Ostia	(Rieger 2004: 290: nr 43, MusOst nr 12292)
Cannophori-inskripsjon av Sextus Amnius Merops (tittelen honoratus)	ca. år 142 e.Kr.	Vatikkamuseet	(Rieger 2004:297, nr 74, Vatikkamuseet nr 10712)
Cannophori-inskripsjon av Domitius Aterianus og hans kone Domitia	ca. slutten av 2 eller begynnelsen av 3 årh.	Ostia	(Rieger 2004: 291: nr 45, MusOst nr 12294) CII XIV 37
Portrett av keiser Vespasian	ca. slutten av det første århundre e.Kr.	Museo Nazionale, Romano, Rom	(Rieger 2004: 289, nr 33, Museo Nazionale nr 330)
Portrett av keiser Trajan	ca. begynnelsen av det andre århundre e.Kr.	Vatikkamuseet	(Rieger 2004: 289, nr 34, Vatikkamuseet nr 10664)
Portrett av ukjent kvinne	ca. begynnelsen av det andre århundre e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004:290, nr 38, MusOst nr 281)
Portrett av Antoninus Pius	ca. år 130 e.Kr.	Museo Nazionale, Romano, Rom	(Rieger 2004: 289 nr 35, Museo Nazionale nr 341)
Portrett av Lucius Verner	ca. 140 til 150 e.Kr.	Ostia	(Rieger 2004: 289 nr 36, MusOst nr 47)

Figur 56. Bilde av teateret og dets tilhørende portiko i Ostia.

Figur 57. Pompeius sitt teater, hvor tempelet til Venus Genetrix er inkorporert.

Illustrasjonsliste

Figur 1. Ara Pietatis av Claudius, som trolig viser Magna Mater tempelet på Palatinen. Tempelets frontale side. Bilde fra www.studyblue.com

Figur 2. Magna Mater tempelets omgivelser på Palatinen. Bilde fra T.P Wiseman, Poetry and Politics in the Age of Augustus (1984).

Figur 3. Rekonstruksjon av Magna Mater tempelet på Palatinen. Bilde fra Amanda Claridge, Rome – An Oxford Archaeological Guide (2010). Side 133.

Figur 4. Bygninger som ble oppført i Ostia under keiser Trajan. CMM er merket i rødt. Bilde fra ww.ostia-antica.org

Figur 5. Bygninger som ble oppført i Ostia under keiser Hadrian. CMM er merket i rødt. Bilde fra ww.ostia-antica.org

Figur 6. Bygninger som ble oppført i Ostia under keiser Antoninus Pius, Marcus Aurelius og Commodus (ca. 161 e.Kr. til ca. 192 e.Kr.) Bilde fra ww.ostia-antica.org

Figur 7. Oversiktsbilde over Ostia. Bilde fra www.utexas.edu

Figur 8. Bilde av Heinzelmann som viser den strukturelle organiseringen av vanntilførselen til Campus Magna Mater (og Ostia for øvrig). Bilde fra www.ostia-antica.org

Figur 9. Oversiktsbilde av området rundt Campus Magna Mater i Ostia. Bilde av J.T. Bakker (2013), www.ostia-antica.org

Figur 10. Illustrasjon fra Philocalus sin kalender 354 e.Kr. Hentet fra http://www.ccel.org/ccel/pearse/morefathers/files/chronography_of_354_06_calendar.htm

Figur 11. Illustrasjon fra Philocalus sin kalender 354 e.Kr. Hentet fra http://www.ccel.org/ccel/pearse/morefathers/files/chronography_of_354_06_calendar.htm

Figur 12. Magna Mater tempelets området på Palatinen i Roma. Bilde fra Roller (1999) In search of the Mother Goddess. Side 272.

Figur 13. Oversiktsbilde over Campus Magna Mater. Hentet fra www.ostia-antica.org

Figur 14. Inngangen til Campus Magna Mater i Ostia. Bilde av Linn C. Meland (2013)

Figur 15. Podiet til Magna Mater tempelet. Bilde av Linn C. Meland (2013).

Figur 16. Baksiden av podiet til Magna Mater tempelet. Bilde av Linn C. Meland (2013).

Figur 17. Alteret foran Magna Mater tempelet og Porticus. Bilde av J.T Bakker (2013) www.ostia-antica.org

Figur 18. Helligdommen til Attis. Bilde av Linn C. Meland (2013).

Figur 19. Tempelet til Bellona. Bilde av Linn C. Meland (2013)

Figur 20. Inngangen til Hovedsetet for Lansebærerne. Bilde av J.T. Bakker (2013)

www.ostiantica.org

Figur 21. Forsamlingsrommet til Hovedsetet for Lansebærerne. Bilde av J.T. Bakker (2013)

www.ostia-antica.org

Figur 22. Gulvet til forsamlingsrommet. Hovedsetet for Lansebærerne. Bilde av J.T Bakker (2013) www.ostia-antica.org

Figur 23. Sacello IV.I.7 ved siden av Helligdommen til Attis. Bilde av J.T. Bakker (2013)

www.ostia-antica.org

Figur 24. Sacello IV.I.8 ved siden av Helligdommen til Attis. Bilde av J.T. Bakker (2013)

www.ostia-antica.org

Figur 25. Statue av Magna Mater (nummer 3671, Nasjonalmuseet i Napoli). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 150.

Figur 26. Statue av Magna Mater (nummer 1165, Ostia Antiquarium Sala II). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 150.

Figur 27. Antefix av Magna Mater på vei til Ostia. (nummer 9917, Paolino Museet i Vatikanet). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 249.

Figur 28. Portrett av Keiser Vespasian (Museo Nazionale nummer 330). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 162.

Figur 29. Portrett av Keiser Trajan (Vatikanmuseet nummer 10664). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 163.

Figur 30. Portrett av Antoninus Pius (Museo Nazionale Roma nummer 341). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 164.

Figur 31. Portrett av Keiser Lucius Verus (Ostia Antiquarium nummer 47). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 163.

Figur 32. Attis som ligger tilbakelent på en stein (nummer 107, Vatikanmuseet) Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 137.

Figur 33. Venus i bronse (Vatikanmuseet nummer 17564). Bilde av Rieger 2004 side 137.

Figur 34. Cista tilhørende archigallus Modius Maximus (nummer 14, Ostia Antiquarium) Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 147.

Figur 35. Pan 1 og Pan 2 (nummer 365, Ostia Museum). Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 153.

Figur 36. Attis triangelformet relieff (Nummer 163, Ostia Antiquarium). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 132.

Figur 37. Attis med hermafroditisme (katalognummer 169, Ostia Antiquarium). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 133.

Figur 38. Attis hvilende på en stein med hans venstre hånd (nummer 173, Ostia Antiquarium). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 133.

Figur 39. Attis sittende på en stein som hyrde (nummer 170, Ostia Antiquarium). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 133.

Figur 40. Relieff med ulike dyrearter (Katalognummer 162, Ostia Antiquarium) Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 130.

Figur 41. Relieff med ulike dyrearter (Katalognummer 162, Ostia Antiquarium) Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 130.

Figur 42. Venus Genitrix (nummer 166a, Ostia Antiquarium). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 135.

Figur 43. Venus Genitrix (166b i Ostia Antiquarium). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 135.

Figur 44. Statue av Venus (171, Ostia Antiquarium) Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 134.

Figur 45. Venus Pudica statue (nummer 193/194, Ostia Antiquarium). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 136.

Figur 46. Statue av Dionysus (nummer 165, Ostia Antiquarium). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 134.

Figur 47. Statue av Apollo (nummer 168, Ostia Antiquarium). Bilde av Rieger 2004 side 134. Bilde av Rieger, Heiligtumer in Ostia, 2004 side 152.

Figur 48. Alter med tolv guddommer (Ostia Antiquarium, nummer 120). Bilde av Jan Theo Bakker, www.ostia-antica.org

Figur 49. Alter med tolv guddommer (Ostia Antiquarium, nummer 120). Bilde av Jan Theo Bakker, www.ostia-antica.org

Figur 50. Kongletre (172, Ostia Antiquarium) Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 132.

Figur 51. Kandelaber 1 (nummer 12, Ostia Antiquarium) Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 129.

Figur 52. Kandelaber 2 (nummer 13, Ostia Antiquarium) Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 129.

Figur 53. Votivgave av føtter fra Bellonatempellet (Bakker 2013). www.ostia-antica.org

Figur 54. Ukjent portrettbilde av kvinne (Ostia Antiquarium, nummer 281). Bilde av Rieger 2004, Heiligtumer in Ostia, side 162.

Figur 55. Oversikt over funnmaterialet, laget av Linn C. Meland

Figur 56. Bilde av teateret og dets tilhørende portiko i Ostia. Hentet fra www.romawithme.com

Figur 57. Pompeius sitt teater, hvor tempelet til Venus Genitrix er inkorporert. Hentet fra www.humanities.mq.edu.au